

HYGIENICKÉ ZÁZEMÍ KOLEJE THEATINŮ V THUNOVSKÉ ULICI NA MALÉ STRANĚ

JARMILA ČIHÁKOVÁ – MARTIN MÜLLER

Paleobotanické vyhodnocení makrozbytků odebraných při archeologickém výzkumu z nově objevené barokní záchodové jímky přineslo řadu nových informací, které bylo nutné zařadit do chronologického a sociálního kontextu. Pro určení doby funkce jímky slouží různé druhy nálezů v její výplni, z nichž jsou vyhodnoceny zejména dobře datovatelné dýmky, mince a prstenové pečete. Podrobnější rozbor si vyžádala i kvalita samotného stavebního provedení jímky a jeho porovnání s tehdejšími zvyklostmi.

HYGIENIC FACILITIES OF THE THEATINE COLLEGE IN THUNOVSKÁ STREET AT MALÁ STRANA IN PRAGUE

Palaeobotanic analysis of the macroremains gained during an archaeological excavation of a newly discovered Baroque cesspit brought a number of new information, which had to be set within chronological and social context. Dating of the cesspit function is based on various finds from its infill, mainly reasonably datable pipes, coins and ring signets. Also the quality of the building construction of the cesspit required investigation in a greater detail with comparison with the habitual practice of the period.

Klíčová slova — Praha-Malá Strana – řád theatinů – 17. století – zpětný projekt – záchodová jímka – pečeť prstenová (signet) – heraldika – lékárna – dýmky – Carlo Lurago – kamenina

Key words — Prague-Malá Strana – Theatine order – 17th century – revers project – cesspit – signet – heraldry – pharmacy – pipes – stoneware

Podnětem k publikaci výzkumu barokní jímky z bývalé theatinské koleje, dnes soukromého obytného domu čp. 192/III, je nutnost doprovodit výsledky paleobotanické analýzy makrozbytků¹ uvedením nálezových okolností vyhodnocených vzorků. Záchranný archeologický výzkum rozsáhlého areálu, k němuž vedle domu náleží nezastavěné pozemky ppč. 501, 503, 511, 512, 513, 515, probíhá nesouvisle v průběhu přestavby od jarních měsíců roku 2011 a dosud není ukončen. Navázal na krátký výzkum zjišťovací, realizovaný v roce 2001 (ČIHÁKOVÁ 2001; táž 2004; táž 2012), jehož některé předběžné závěry jsou nyní potvrzovány. Protáhlý areál domu čp. 192/III leží přímo pod Pražským hradem v severojižním směru na prudkém svahu mezi Novými zámeckými schody a Nerudovou ulicí. Jeho dnešní rozsah je jen částí barokního areálu theatinské koleje, původně většího o pozemky zahrad v západním sousedství.

Areál domu čp. 192/III (obr. 1) se utvářel v místech raně gotické městské fortifikace z 13. století, která ukončila tehdejší využívání místa pro výrobu železa, veřejnou komunikaci a k dalším sídelním aktivitám a na dobu více než jednoho století jej učinila strategickým místem pro ochranu královského sídelního města. Po posunutí městské obranné linie Karlem IV. dále na západ se prostor opevnění postupně drobil, zastavoval a hospodářsky využíval. Historii areálu domu

Obr. 1. Praha 1-Malá Strana, Thunovská čp. 192/III. Areál mezi Zámeckými schody a Nerudovou ulicí na ortofotomapě a na výřezu z Mapy evidence nemovitostí.

A – hlavní budova domu; **B** – západní renesanční přístavba, později refektář; **C** – východní barokní přístavba – stavení sloužící hygieně řeholníků, dnes „východní křídlo“; **D** – dvůr; **E, F, G, H** – zahradní plochy. (Do podkladů zobrazil M. Ďurica, 2012).

1 ČULÍKOVÁ 2013 – článek RNDr. Věry Čulíkové, CSc. v tomto svazku.

podala na základě písemných pramenů NOVOSADOVÁ (1970), jejíž práce byla doplněna revizí pramenů v roce 2001 (ŠTONCNER/SOLAŘ 2001). Je konstatováno, že z roku 1407 pochází první písemný záznam o předchůdci dnešního domu, roku 1420 vypáleném, který je znovu zmiňován teprve roku 1467. Po požáru roku 1541 se záznam o domu vyskytuje až koncem 16. století, kdy je v roce 1590 uváděn jako součást pozůstalosti císařského rychtáře Filiberta de Bois v souvislosti s prodejem domu Ladislavovi Berkovi z Dubé, komorníkovi Rudolfa II.² Vzápětí, v roce 1592, byl dům osvobozen od daní a svobodný vložen do desek zemských. V držení Berků z Dubé byl až do roku 1669, kdy Anna Marie hraběnka z Trauttmansdorfu, rozená Berková z Dubé, prodala zemsko-deskový dům nejvyššímu purkrabí, císařskému místodržícímu Bernardu Ignáci hraběti z Martinic. Bylo to krátce poté, co v důsledku zbudování ulice Ke Hradu ztratily Zámecké schody svůj význam³ a šlechtické sídlo, dosud na rušné komunikaci mezi Hradem a centrem města, se náhle ocitlo v zapadlé uličce (ŠTONCNER/SOLAŘ 2001, 7). Cena paláce se vším příslušenstvím činila 6.000 zlatých. Hrabě Martinic ho v roce 1672 vyměnil s řádem theatinů za dům v Jelením příkopě, darovaný řádu císařem Leopoldem I., pro organizaci kláštera však nevhodný.

Theatini se do paláce nastěhovali v roce 1672. V téže roce byla v bezprostředním sousedství zbudována hraběnkou Šternberkovou kaple Panny Marie Einsiedelské, kterou theatini spolu s domem čp. 215, k němuž kaple náležela, v roce 1677 přikoupili. Až do ukončení výstavby vlastního kostela v Nerudově ulici roku 1717 jim sloužila jako řádový kostel (zbourána 1791, podstavec zůstal). Od roku 1691 probíhala výstavba kostela Panny Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti,⁴ dokončená posvěcením kostela roku 1717. Řád byl zrušen dekretem Josefa II. dne 20. 2. 1783. Poté, co roku 1791 koupil ve veřejné dražbě tzv. Exkajetánský dům se šesti zahradami od správy státních královských statků kurátor dětí Václava Liebera, následovala adaptace na činžovní dům (obr. 2), doložená zřízením vysokého počtu kuchyní a komínů. Jako nájemní dům sloužil až do roku 1869,⁵ kdy byl císařskou rodinou z podnětu císařovny zakoupen a odevzdán kongregaci redemptoristů (BLESÍK 1947, 44). Ti zde při modernizaci budovy provedli razantní a v některých místech devastující stavební adaptace. V roce 1950 byl redemptoristům dům zabaven.

Obr. 2. Praha, Thunovská čp. 192/III. Pohled od jihu na třípatrovou budovu východního křídla domu (foto SPELEO-Řehák, 2011).

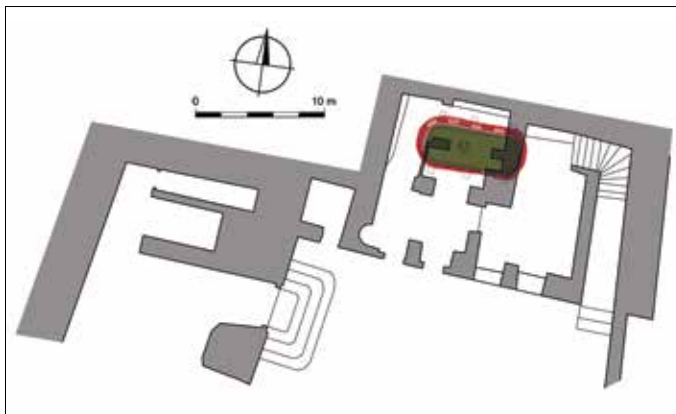
2 Dům v roce 1590 prodán za 5300 kop míšeňských. Suma dle Štoncnera a Solaře odpovídá průměrné ceně nejdražších pražských měšťanských domů a naznačuje výraznou renesanční přestavbu mezi lety (patrně) 1583, kdy do Prahy přesídlil císařský dvůr Rudolfa II., a rokem 1590, kdy se dědictví po Filibertu de Bois projednávalo.

3 „Rampa“ mezi Nerudovou ulicí a Hradem, zřízená v letech 1663–cca 1667(?).

4 Za redemptoristů později přeměněno na kostel Panny Marie Matky ustavičné pomoci. Až dekretem z roku 1883 bylo zasvěcení rozšířeno o sv. Kajetána.

5 V mezidobí 1834 (po výměně ředitelů v Nosticově divadle) – 1837 (úřední zákaz) měla bývalý refektář pronajata divadelní a literární skupina soustředěná kolem *Květů* v čele s J. K. Tylem. Refektář byl tehdy místem schůzek největších národních buditelů své doby. Zde také dne 21. 12. 1834 v Kajetánském divadle zazněla píseň *Kde domov můj* na prvním (neveřejném) provedení hry *Fidlovačka, aneb Žádný hněv a žádná rvačka* (BLESÍK 1947, 31–33, tam také diskuse ohledně prvního provedení).

Obr. 3. Praha, Thunovská čp. 192/III. Půdorys přízemí severní části hlavní budovy a východního křídla s vyznačením objevené barokní záchodové jímky. (Zaměřil autor, do podkladu po úpravě vložil M. Ďurica, 2013; podklad: zaměření pro projekt přestavby provedené společností pro rekonstrukci památek INRECO, s.r.o.)

Během tří let – od 1669 (koupě paláce hrabětem Martinicem) až do 1672 (směna pozemků a nastěhování theatinů) – dle našeho názoru probíhala radikální a důkladná přestavba luxusního šlechtického sídla na budovu vhodnou pro provoz a potřeby kláštera – u theatinů zásadně označovaného pojmem *kolej*, financovaná majitelem objektu Bernardem Ignácem

hrabětem z Martinic. Součástí přestavby bylo téměř s jistotou i zřízení záchodové jímky, později zaplněné vrstvami, z nichž byly archeologickým výzkumem odebrány vzorky pro uvedenou paleobotanickou analýzu. Dle hmotných nálezů vrstvy sedimentovaly právě v době, kdy areál náležel řádu theatinů.

Jímka v koleji theatinů – náleзовá situace a objekt

Na počátku cesty vedoucí k objevení záchodové jímky stáli pracovníci stavby, když pod podlahou (230,95/Bpv) složitě řešeného prostoru přízemí východního křídla domu (obr. 3, 4) objevili dutinu, do výše 230,53 zaplavenou vodou. Přivolali firmu SPELEO – Řehák, kterou projektant stavby dlouhodobě smluvně pověřil průzkumem původního systému odvodnění pozemku. Objevený prostor, se subrecentními nálezy na povrchu zasypu, byl ztotožněn se studnou uvedenou jako funkční v kupní smlouvě z roku 1803, jejíž poloha by se dala podle jedné z variant interpre-

tace textu smlouvy do těchto míst lokalizovat. Zásyp se stavební sutí vybírala na úroveň cca 228,0 firma SPELEO, nejdříve východní, pak západní polovinu (tu na povrch vrstvy 83). Teprve poté, co bratři Řehákoví odkryli ve východní polovině povrch fekálního souvrství a ve výkopku z hluboké sondáže pro umístění čerpadla v SV rohu se objevila výlučně barokní keramika, sklo a pecky, převzali další vybírání objektu pracovníci Archeologického odboru NPÚ HMP.⁶

Čištění jímky dále pokračovalo standardním způsobem s důrazem na vertikální

skladbu vrstev.⁷ Nalezené předměty (včetně pečeti) byly oddělovány již při vybírání vrstvy, materie vrstvy byla posílána nahoru ve vědrech. Vzhledem k početné přítomnosti zlomků pečeti

Obr. 4. Praha, Thunovská čp. 192/III, východní křídlo. Pohled od východu do vstupního prostoru před jímkou, vlevo přístup ze dvora. Zřetelná stísněnost přízemních místností a velmi špatný statický stav objektu (foto autor, 2011).

Obr. 5. Praha, Thunovská čp. 192/III, východní křídlo. Profil fekálního sedimentu ve spodní části latríny. Kompaktní, soudržné, uhlé a mazlavé vrstvy 94–97. Na stěnách zřetelná degradovaná omítka – cf. řez 11, obr. 7 (foto autor, 2011).

6 Z kubatury vrstvy 82 bratři Řehákoví a jejich pomocníci pečlivě vybírali nálezy, stejně jako ze vkopu do fekálního souvrství. Keramických nálezů však bylo tolik, že se původně oddělené hromady slily v jednu, která byla námi zpětně rozdělována na dvě podle charakteru ulpělého zbytku vrstvy. Takto byly vyděleny soubory označené sáček 4 a 9, jejichž homogenita tak není zaručena. Výplňový materiál se přehazoval lopatou zespoda na desku v horní etáži, přičemž se dostala část materiálu i s nálezy do svrchních poloh.

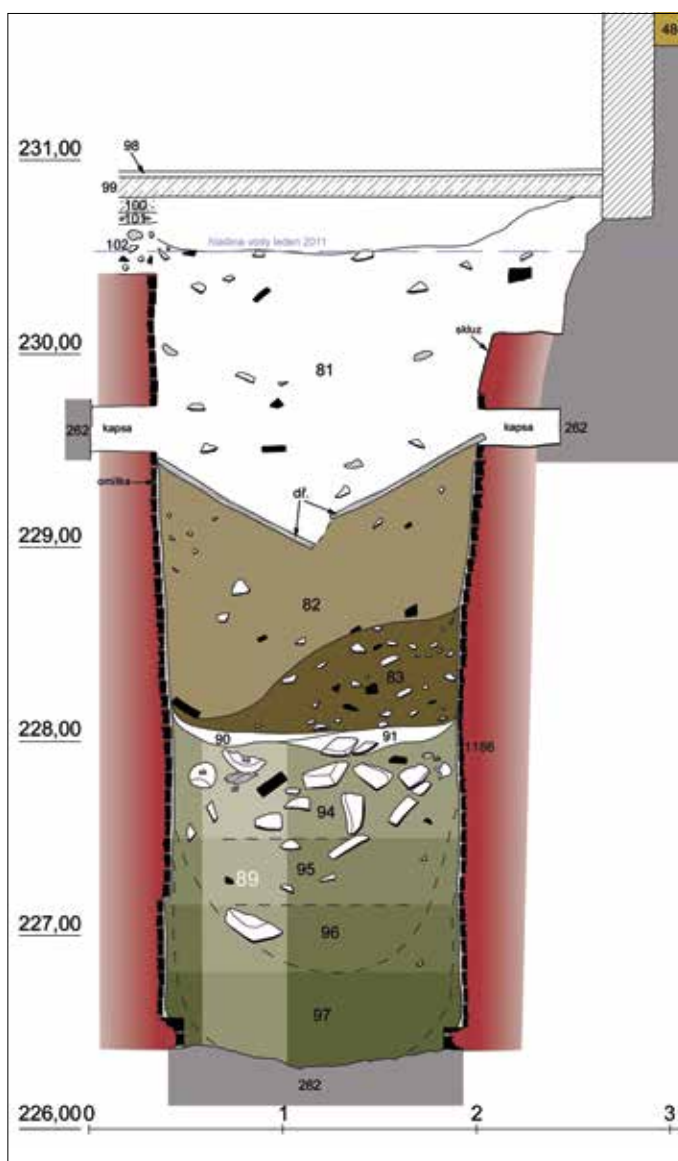
7 Jímka byla zkoumána v době 7. 3.–5. 4. 2011, přičemž plošný archeologický výzkum pod vedením autorky byl zahájen 14. března. Výplň jímky vybírali K. Žďárský a M. Kalíšek, skladbu stratigrafie výplně s jejich pomocí zaměřil a zakreslil M. Müller. Veškerý materiál výplně byl E. Bláhovou, M. Šeberou a S. Melníkem očišťován proudem vody na soustavě tří sítí v plavicím zařízení (se soustavou tří odkalovacích nádrží, obr. 6) instalovaném na místě. Po převozu do laboratoře byly nálezy standardně omyty a následně ošetřeny povrchovou dezinfekcí.

a dalších drobných nálezů byl na místě proplaven veškerý materiál fekálního souvrství vytěžený ode dne 14. 3., tj. cca 6,5 m³. Fekální souvrství, mocné 1,6 metru, hnědočerné, kompaktní, mazlavé a neuvěřitelně silně odporně páchnoucí, bylo oproti svrchním vrstvám soudržné, přesto blátivé a natolik prosycené vodou, že čerpat bylo třeba několikrát do hodiny. Protože přirozené vrstvy nebyly rozlišitelné, byla jímka vybírána po vrstvách mechanických. Teprve nejspodnější vrstva 97 se trochu odlišovala kompaktností a tuhostí (obr. 5), na rozdíl od svrchní části sedimentu rozčleněného do mechanických vrstev 94–96. Nejspodnější z nich, vrstva 96, místy nazelenalá jako vrstva 97, je dílem tvořena i částí vrstvy 97 vytlačenou podél stěn vzhůru. Profil výplně (obr. 7) byl na hladkém řezu čitelný jen krátce po začištění, než znovu zvodněl. Vzorky pro paleobotaniku byly odebírány při plošném rozebírání vrstev, vzorek z vrstvy 94 byl (kvůli vyloučení možné intruze shora) odebrán z báze vrstvy na mechanickém rozhraní s vrstvou 95 v úrovni cca 227,50 (proto nebyl odebrán vzorek z vrstvy 95).⁸

Fekální souvrství bylo uzavřeno souvrstvím vrstev 90+91. Spodní z nich, vrstva 91, souvisí se stavební činností. Při ní se do jímky dostalo několik cihel a množství poloostrohranných až omletých opukových kamenů (0,2–0,3 m). Propadaly se do sedimentů jímky, nepoččetně byly zastoupeny ve svrchní vrstvě 94. Směrem dolů jich výrazně ubývalo, ve vrstvě 97 se již nevyskytovaly. Spolu s kameny byl na značnou část povrchu fekálního souvrství nasypán písek se světle šedým materiálem (vr. 91), který v následné vrstvě (vr. 90) celou

Obr. 6. Netradiční plavící zařízení se zvláštním důrazem na funkci odkalovacího systému zabraňujícímu zanášení kanalizace a na jednoduchou demontáž i montáž umožňující snadnou manipulaci při častém odstraňování kalů. Za improvizaci jsme vděční Stanislavu Řehákovi. Záběr je ze zkušebního provozu, kdy voda tekla ještě čistá (foto SPELEO-Řehák, 2011).

Obr. 7. Praha, Thunovská čp. 192/III, východní křídlo. Nálevková situace: řez 11 – generalizovaný profil jímky a její výplně. Pod betonovou podlahou přízemí (vr. 98+99) ležel zásyp s množstvím stavební suti (vr. 81). Překrýval vrstvy 82+83 charakteru běžných navážek. Na východním konci jímky leželo mezi vrstvami 82 a 83 jedno ztrouchnivělé zlomené prkno (zde také zobrazené). Bílé vrstvy 90+91 náležejí dle našeho mínění desinfekci vápnem po ukončení funkce latríny. Spodní – zelené – vrstvy zobrazují fekální sedimenty (vr. 94–97). Sloupec 89 vyznačuje původ nálezů vybraných před začátkem výzkumu firmou SPELEO-Řehák. **Červeně** – schématicky cihlové obezdění stěn jímky (zaměření autor, grafická úprava M. Ďurica).

⁸ Kvůli abnormálně silnému zápachu nebyly odebrány rezervní vzorky pro archivaci v depozitáři, jak je jinak na výzkumech autorky standardem. Tak se stalo, že když ze stejného důvodu neuvěřitelného zápachu byly paleobotanické vzorky pro určení makrozbytků co nejrychleji rozplavovány, bylo opomenuto oddělení vzorků pro určení pylových zrn. Vzhledem k časové prodávě v předání vzorků se už toto opomenutí nedalo napravit.

plochu souvrství včetně vrstvy 91 překryl. Výška souvrství 90+91 značně kolísala (0,05–0,25 m), povrch však mělo víceméně rovný. Bělavě šedý materiál byl na místě interpretován jako jíl nebo popel, v souvislosti se žumpou však lze nyní uvažovat spíše o dezinfekci vápnem. Světle bělošedé vrstvy 90+91 tvoří na řezu jímku výrazné rozhraní mezi spodním fekálním souvrstvím a svrchními vrstvami 82 + 83. Svrchní souvrství tvořily hnědé nesoudržné hlíny patrně s příměsí organiky, nápadně kypré, s četnou příměsí různorodých zlomků stavební suti (obr. 8). Vrstva 82

Obr. 8. Praha, Thunovská čp. 192/III, východní křídlo. Souvrství násypu z hnědé hlíny běžného sídlištního charakteru, poměrně kypré, snadno rozpadavé (vr. 82+83), kterým byla částečně jímka zaplněna po skončení své funkce (foto autor, 2011).

se nelišila od běžných barokních navážek z městského intravilánu, spojuje ji s nimi i absence výraznějšího zápachu. Vrstva 83 z nápadně světle hnědé hlíny byla lokálně omezená na krátký úsek podél severní stěny, genezi vrstvy neumíme stanovit; je však zřetelně odlišná od geneze souvrství 94–97. Zvláštností je, že i po uložení vrstvy 83 zůstal povrch vápenného(?) souvrství cca vodorovný. Zásyp navážkovou vrstvou 82 dosahoval do výše kapes ve zdivu jímky, zbytek prostoru vyplňovala vrstva sypké stavební suti (vr. 81).⁹

Tab. 1. Praha, Thunovská čp. 192/III. Parametry záchodové jímky objevené ve východním křídle pražského řádového domu theatinů.

nahoře / at the top
dole / at the bottom

	nahoře	uprostřed	dole	
délka v ose/length in the axis	3,84 m	3,70 m	3,66 m	6,5 lok = 3,84 m (odchylka 0,00 m)
šířka na Z/west width	1,70 m	1,61 m	1,51 m	3,0 lok = 1,77 m (odchylka 0,07 m)
šířka v ose/width in the axis	1,64 m	1,47 m	1,50 m	
šířka na V/east width	1,64 m	1,51 m	1,48 m	
hloubka/depth			4,02 m	7,0 lok = 4,14 m (odchylka 0,12 m) neznáme původní korunu
celkový objem jímky ¹⁰ /total volume of the cesspit	22 m ³			
využitelná hloubka pod trámy/depth below the beams	3,0 m			
využitelná kubatura/usable cubic capacity	16,5 m ³			
počet skluzů/number of chutes	5 (+ x?)			
počet kapes pro trámy/number of beam slots	6			
slehlé fekální souvrství/solid faecal stratigraphy	9 m ³			

Celá jímka je zahlobená do skalního masivu (šedé jemně slídnaté břidlice ordovického stáří), s mírně kónickými stěnami vyzděnými z cihel vysokých 6–7 cm, delší stěny na šířku dvou běhounů, kratší na šířku jednoho. Stěny byly původně omítnuté (obr. 5). Má obdélný, dolů se zužující půdorys s výrazně zaoblenými rohy (obr. 9). V základu jímky je 0,10 m široký, po celém obvodu dovnitř předstupující sokl ze dvou na sobě ležících cihel. Dno vyzděno nebylo,¹¹ jeho skalnatý povrch je mírně spádován ke středu. Zhruba 0,3 m západně od křížení os se nachází prohl-

9 Ve vrstvě suti ležel blok ze smíšeného opukovo-cihlového zdiva vysoký 0,8 metru. Podle konfigurace se jednalo o základy pilířů z 19. století vystavěné na zasypané jímce, s podzemním spojovacím pasem mezi nimi, které se po slehnutí zásypu odtrhly a klesly. Západní z pilířů, nesoucí klenbu, byl držen jen betonovou podlahou, která k němu byla nalita.

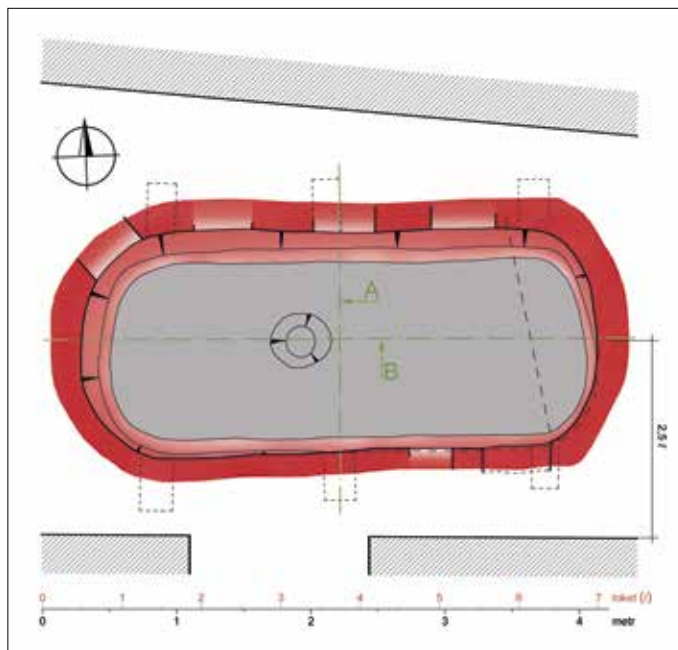
10 Po odečtení zaoblených rohů, jímka není pravoúhlá.

11 Údaj o vyzděání dna jímky ve zprávě (ČIHÁKOVÁ v tisku) je omylem. Na dně ležela vrstva rozplavené malty nebo vysráženin.

beň kulatého půdorysu, patrně technologická jámka umožňující čerpání vody při zdění. Jak po povrchu skály, tak i mezi jednotlivými vrstvami zdejší břidlice neustále stéká voda. Jistě i to byl jeden z hlavních důvodů, proč byla záchodová jáma, vysekaná do skály, poměrně nákladným způsobem obezděna cihlami.

Na jámce bylo dokumentováno 5 šikmých skluzů, z nichž 3 jsou situovány v pravidelných roze-
stupech v rovném úseku severní stěny, čtvrtý je v severozápadním oblouku. Jejich šířka se pohy-
buje mezi 0,43 až 0,48 metru. Pátý skluz je užší, jeho šířka je jen 0,32 m a je umístěn ve východní
části jižní stěny jámky. Pod patou skluzů se o 0,26 m níže nachází ložné plochy šesti kapes pro
trámy ložené v severojižním směru.¹² V jedné z kapes zůstal ztrouchnivělý zbytek trámu. Stabílně
zasazené trámy dle našeho mínění měly být podkladem pro položení dřevěné desky při vybírání
jámky. V jižní stěně, v bezprostředním sousedství jihovýchodního okraje, byl odkryt 0,51 m široký
zaplněný otvor, jehož pata
je o 0,10 m výše než pata
skluzů. Mohlo by se jednat
o pozůstatek ústí průduchu
zajišťujícího odvětrání.¹³
K jeho obrysu přiléhá na
východě velmi plochý ne-
omítaný cihlový vynášecí
pas mladší než jámka.¹⁴ Po
výstavbě pasu byl do čás-
tečně zaplněného bývalé-
ho otvoru pro odvětrání(?)
vložen žlábek s cihlovým
dnem. Jihovýchodní roh jám-
ky však bylo bezpečnostně
choulostivé místo a záměr-
ně nebylo dále zkoumáno
a odkryváno.

Vznik jámky (latríny, žum-
py)¹⁵ klademe do intervalu
1669–1672. Lze mít za to, že
v roce 1672 se theatini na-

Obr. 9. Praha, Thunovská čp. 192/III. Půdorys barokní záchodové jámky theatinské koleje. **Šrafova-
ně** – severní a jižní obvodová zeď
místnosti. **Červeně** cihlové zdivo,
spádnice vyjadřují šikmost stěn.
U dna drobný sokl (cf. řez 11). Ve
dně vytesaném do skály zřetelná
prohlubeň – asi nádrž na vybírání
vody při stavbě. **Světlající pruhy**
v horním pásu – skluzy, **čárkované**
– kapsy pro trámy, **zeleně** – místa
řezů, **A** – řez 11 (zaměření a kresba
autor, digitalizace M. Ďurica, 2013).

stěhovali do stavebně plně vybaveného objektu, připraveného pro ně fundátorem Bernardem
Ignácem hrabětem z Martinic v mezidobí od koupě objektu 1669 do nastěhování 1672. Náš
názor je podepřen analogickým postupem ve Slaném, kde tentýž fundátor usadil františkány
a piaristy. Františkány uvedl v roce 1662 do dokončené budovy konventu (HOJDA 2009, 15) a dne
25. 3. 1667 se nastěhovali piaristé do své rovněž stavebně hotové koleje (PŘIBYL 2009, 39). Na
tamních stavbách pracovali pro hraběte z Martinic Carlo Lurago († 1684) a od roku 1667 Gi-
ovanni Domenico Orsi († 1679). Indicií pro připsání stavby theatinské koleje hraběti z Martinic
mohou být i parametry vlastní latríny. Vyhodnocení nálezové dokumentace metodou „zpětné-
ho projektu“ (MÜLLER 2012) přineslo překvapivý výsledek v podobě poměrně náročného geo-
metrického řešení latríny a příslušného prostoru nad ní (obr. 10). Přestože není půdorys latríny
symetrický a vykazuje značné odchylky od přesně geometricky definovatelného tvaru, dají se
analýzou pravidelností osových vzdáleností skluzů a naměřených hodnot vyjádřených v měr-
ných jednotkách český (pražský) loket odvodit geometrické vztahy mezi jednotlivými parametry.

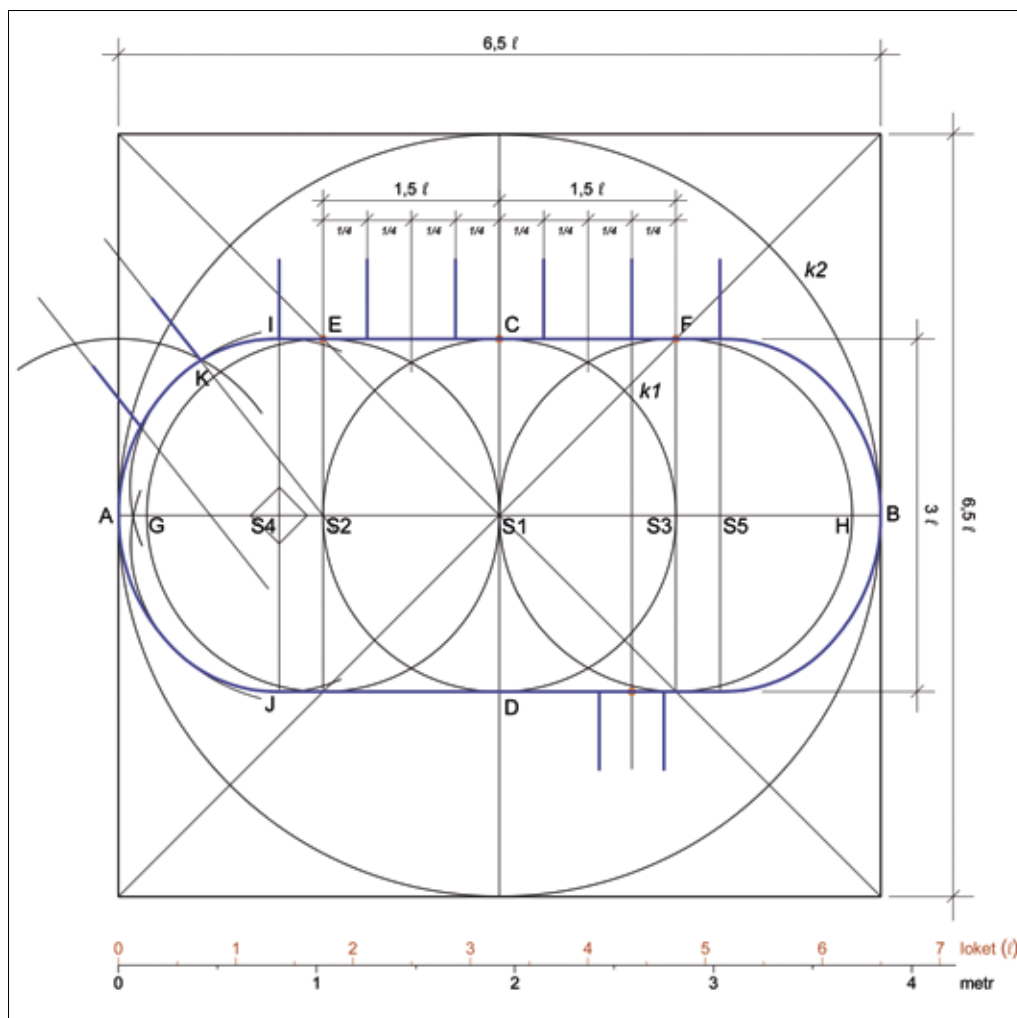
12 Šířky severní trojice kapes pro trámy od Z: 0,23 m, 0,21 m, 0,23 m, na jihu 0,25 m, 0,24 m a 0,21 m. Výšky kapes na
severu od Z: 0,14 m, 0,17 m, 0,14 m, oproti jižní trojici od Z: 0,16 m, 0,24 m a 0,16 metru. Hloubka kapes je 0,40 metru.

13 Po zániku jámky zde bylo zřízeno komínové těleso přesahující do jámky, nejspíše po změně objektu na nájemní dům.

14 Pas není rovnoběžný se zdí vedoucí přes východní konec jámky, jejíž tlak roznáší. Na svém jižním konci se evidentně
něčemu vyhýbal. Při pohledu na styk východního líce jámky s vynášecím pasem je zřejmé, že zdivo jámky v době výstavby
pasu již stálo.

15 ОТТО (1990, XV/710) definuje latrínu jako „žumpu záchodovou“; portál <leccos.com> ji vysvětluje odlišně jako „jedno-
duchý hromadný záchod bez odpadu (s vykopanou jámou pro výkaly)“; slovník cizích slov jako „provizorní vykopaný
záchod v polních podmínkách“. My se přidržujeme definice podle Ottova slovníku naučného, v níž je latrína část pod-
zemní, s přihlédnutím k další podmínce, již je hromadné používání – vojenská ležení, kláštery, letní tábory. Pro přístupný
prostor nad latrínou – místnost se sedátkem – zde nejčastěji používáme výraz společné záchody. Slovo *latrína* má vycházet
z „lavatrina“, jak se v Římě říkalo koupelně a záchodu, v nejbohatších domech pospolu budovaných v blízkosti kuchyně
pro potřebu teplé vody (MUZEUMNOČNIKU – on-line). V klášterním prostředí se tradičně pojmem *latrína* označoval záchod
(VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997, 720).

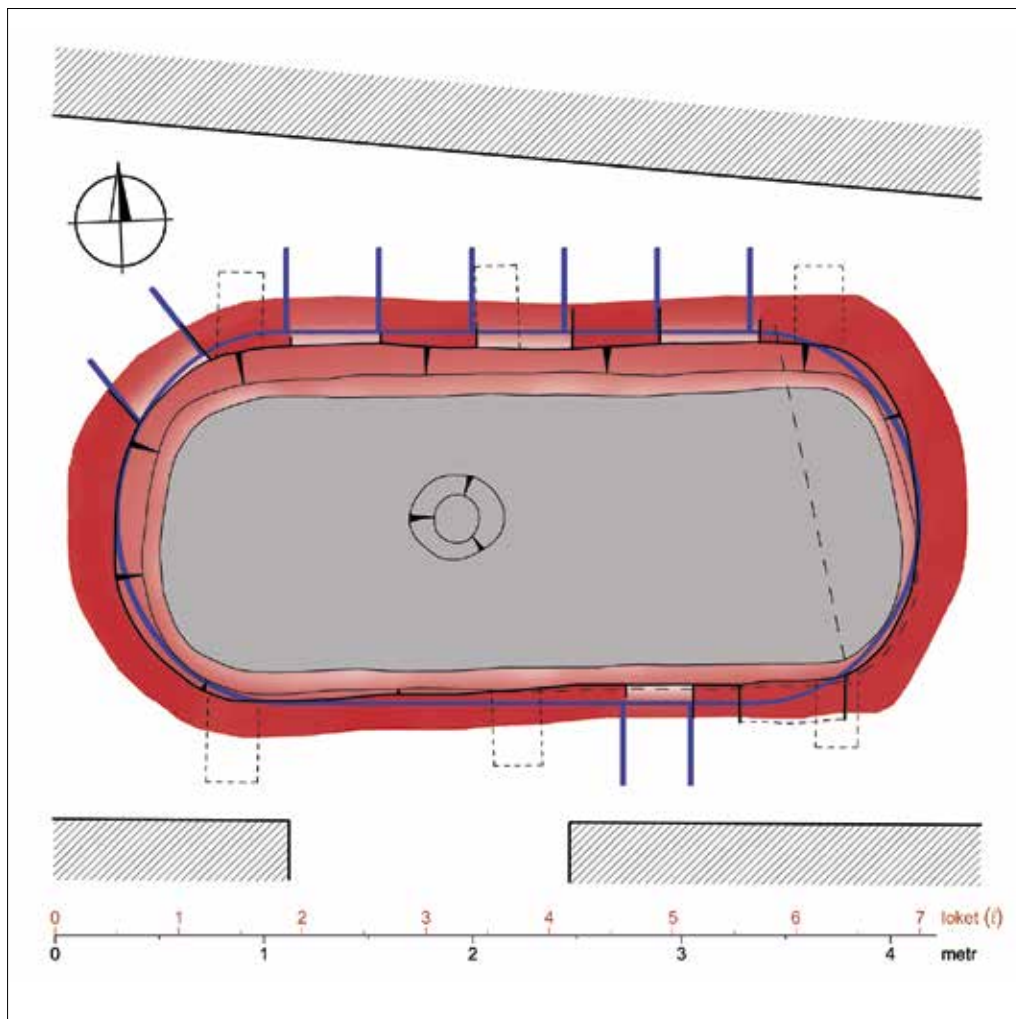
Obr. 10. Praha, Thunovská čp. 192/III. Pravděpodobný postup při konstrukci projektu záchodové jímky podle textu poznámky 16 – **zpětný projekt**. Cílem bylo patrně řešení dispozice sedátek v místnosti záchodu o podlaží výše. Za autora projektu navrhujeme Carla Luraga, projektováno v českých loktech. (Zpětný projekt M. Müller, digitalizace M. Ďurica, 2013.)

Předkládáme hrubý nástin pravděpodobného projektu (obr. 10),¹⁶ podle něhož, dle srovnání s reálným stavem (obr. 11),¹⁷ byla jímka postavena. Je otázkou, do jaké míry mohl být (nejspíše) použitý geometrický postup mezi tehdejšími staviteli běžný. Samozřejmost prostorové představitivosti a práce s kružítkem spíše naznačuje pracovní postup zkušeného architekta, jména obou

16 Vycházíme z předpokladu, že základní míry byly navrženy v celých či polovičních jednotkách: délka podélné osy $AB = 6,5$ loket, příčné osy $CD = 3$ lokty (viz tabulka 1). Bodem C prochází osa prostředního skluzu na severní stěně; poloha průsečíků os skluzů s lícem severní stěny (body E, F) je totožná s rohy čtverce opsaného kolem kružnice $k1$ se středem v $S1$ o poloměru 1,5 lokte (leží na průsečíku líce severní stěny s úhlopříčkami čtverce o straně 6,5 loket opsaného kolem kružnice $k2$ ze středu $S1$). Osová vzdálenost skluzů $EC = CF$ je tedy 1,5 lokte (0,89 m). Rozměry šířek skluzů jsou totožné se vzdálenostmi mezi okraji sousedních skluzů a rovnají se polovině jejich osových vzdáleností, tedy 0,75 lokte. K rozměření hran skluzů stačí pouhé rozdělení úseček EC a CF na čtvrtiny. Osa nejmenšího skluzu na jihovýchodě je totožná se západní hranou skluzu na severovýchodě. Na rozdíl od dosud popsaného postupu rozměření skluzů a podélných stěn neznáme jednoznačný způsob řešení oválných prvků jímky, protože nesymetrickost realizované stavby to vylučuje. Po značném úsilí nalézt optimální řešení, tedy takové, u něhož není zapotřebí zadávat další míry, ale naopak vycházet jen z původního zadání – v našem případě délek os – jedno nabízíme. Kružnice $k1$ protne úsečku AB v bodech $S2$ a $S3$, což jsou středy kružnic o stejném poloměru jako u kružnice $k1$, tedy 1,5 lokte. Tyto kružnice prochází středem $S1$, bodem E, (resp. F) a zároveň na úsečce AB vymezí bod G (resp. H). Vzdálenost $AG = HB$ (1/4 lokte) je parametrem čtvercového jádra oválu, jehož delší osa IJ je totožná se západní hranou východního skluzu a protíná úsečku AB v bodě $S4$, což je střed oválu, jehož polovina tvoří západní stranu jímky. Kratší poloosu oválu tvoří úsečka $AS4$. (Konstrukce oválu se čtvercovým jádrem zadaného rozměrem delší osy a parametrem čtvercového jádra ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2009, obr. 31 na str. 129). Pro konstrukci východní stěny jímky platí symetricky totéž, středem půloválu je bod $S5$. K umístění severozápadního skluzu je důležitý bod K, který leží na průsečíku západního půloválu a kružnice sestrojené ze středu A o stejném poloměru jako kružnice $k1$ (1,5 lokte). Východní hrana skluzu je ve směru spojnice $S2K$. Šířka severozápadního skluzu je stejná jako skluzů na severní stěně, tedy 0,75 lokte.

17 Srovnáme-li námi vytvořený projekt s půdorysem zaměřeným je zřejmé, že ačkoli se skutečný stav od projektu v jednotlivostech liší, základní schéma odpovídá. Při stavbě jímky v poměrně komplikovaných podmínkách na dně 4 metry hluboké jámy, kdy jsou vnitřní rozměry jímky determinovány parametry vylámaného otvoru, bylo asi obtížné docílit přesně pravidelný tvar či předepsanou šířku. Z tohoto pohledu je pochopitelné, že je jímka o něco užší, než by měla být, ale podstatné je, že skluzy, a tím estetika v uspořádání sedátek i případných přepážek v místnosti společného záchodu jsou na vyprojektovaných, geometricky přesně určených místech.

Obr. 11. Praha, Thunovská čp. 192/III. Soutisk geometricky zkonstruovaného zpětného projektu (**modře**) a realizované stavby (**červeně**) – cf. obr. E. (Návrh autora digitalizoval M. Ďurica, 2013.)

proslulých osobností spojených s martinickými fundacemi ve Slaném se přímo nabízejí. Zaplatit jejich práci však mohl spíše fundátor než řád s přísnou skromnou řeholí.¹⁸

Záchodové jímky a sociální prostředí v raném novověku

Řešení otázek každodenní hygieny v období středověku a raného novověku je téma v prostoru českých zemí systematictěji otevírané až v posledních desetiletích, kdy v souvislosti se situacemi a nálezy získanými metodou archeologického výzkumu přibýlo k omezeným písemným údajům mnoho nového pramenného materiálu. Zpracování a geneze technické a stavební stránky hygienických objektů v různých dobách a prostředích není dosud ucelené. Podrobnou sumarizaci výsledků archeologických výzkumů objektů vodního a odpadového hospodářství z českých lokalit včetně morfologického a chronologického členění odpadních a záchodových jímek podal ŠIROKÝ (2000, 371–379), spolu se stručnou anotací jednotlivých nálezových situací (ibidem, 379–389). Zejména pro stavebně historický průzkum byla v tomto směru průkopnickým činem 7. konference SHP v roce 2008 o technické infrastruktuře budov a sídel. Její příspěvky byly publikovány 2009 ve sborníku *Sborník 7*, kde jsou příklady pozůstatků převětů a jiných nadzemních stavebních částí záchodových zařízení. Výběr středoevropské literatury k tématu náležejícího k historické každodennosti naposled uvádí KRAJČÍK (2009, 262), spolu s obsáhlým výběrem citačních odkazů na publikačně zveřejněné, archeologicky zkoumané objekty studen, cisteren a jímek z měst na území ČR (ibidem, 263–264; Brno, Děčín, Cheb, Kutná Hora, Jihlava, Kašperské Hory, Klatovy, Most, Nymburk, Plzeň, Praha, Soběslav, Ústí nad Labem).

¹⁸ Die Vlčka byly úpravy realizovány theatiny krátce po výměně pozemků uskutečněné v roce 1672. Zmiňuje, že „autorem úprav mohl být tehdejší martinický dvorní architekt Giovanni Domenico Orsi“ (VLČEK 1999, 296).

Vlivem současné intenzivní přestavby městských historických jader je o jímkách z **měšťanského prostředí** referováno nejčastěji.¹⁹ V raném novověku zpravidla představovaly zděné hranolové útvary se čtvercovým či slabě obdélným ústím, různé hloubky dle lokálních poměrů, zvyklostí a možností.²⁰ Soubor záchodových jímek z města Tábor je prezentován (KRAJÍČ 2009, 286–294) včetně citací z úředních písemných pramenů (ibidem, 266), v nichž je pro záchod v 17. a 18. století používán pojem *secess* (*secessus*).²¹ Z písemných zpráv je zřejmé, že k umístování, čištění a počtu privátních odpadišť a *secessů* na městští se v Táboře vyjadřovala i obec (shodně i pro jiná města ŠIROKÝ 2000, 388). Závažným zjištěním archeologického studia tábořských jímek je „plánování těchto objektů již při prvotní výstavbě domů, kdy byl budoucí *secess* zakomponován do projektu půdorysu a podpovrchových částí domu“ (ibidem, 286). Často se jímky nacházely u zadní stěny nebo v jednom ze zadních rohů domu, jejich kamenné roubení bylo stavebně provázáno s domovní nebo sklepní stěnou, vystupující na povrch. To je dle našeho mínění i případ neobvyklé jímky objevené v blízkosti dominikánského klášterního kostela sv. Máří Magdalény v Karmelitské ulici (RÜCKL/HAVRDA/TRYML 2007). Pro jímku byla druhotně využita vytápěcí komora pozdně středověké pece. Téměř čtvercový prostor vytápěcí komory tvořily „opukové zdi ... na spáru přisazené k interiérové stěně jižní zdi domu“.²² Vytápěcí komora, zahlobbená více než 2 m do tehdejšího terénu, byla po zániku funkce pece prohloubena o dalších 2,5 m a její obvodové zdi i zeď domu byly podezděny. Původní klenutý příkladací otvor z předpecního prostoru do vytápěcí komory, který se dostal pod zeď domu, byl zazděn. V úrovni základové spáry obezděného prohloubení ležel čtvercový věnec z dubových trámů, vymezující vnitřní rozměr jímky 2 × 2 m. Dub použitý ve věnci byl štat 1609/1610, jímka ukončila svou funkci v době dominikánské stavby nového kostela a pak kláštera – 1656 či krátce poté (ibidem, 362–364, obr. 2, 4, 5). Jímka, pro niž byla použita starší stavební konstrukce zcela odlišné funkce, nejspíše vznikla současně se stavbou domu, neboť později by se na pec skrytou pod podlahou obtížně navazovalo. Nachází se v interiéru zadní rozměrné místnosti měšťanského domu (ibidem, 362, obr. 2) stejně, jako je známo z Tábora (KRAJÍČ 2009, obr. 65 vlevo).

Na rozdíl od středověkých hradů (naposled Durdík 2009) není řešení zde pojednávaného intimního tématu v šlechtickém prostředí **raně novověkých zámků** zatím zpracované tak, abychom si o něm mohli udělat obecnou představu. Z útržkovitých zjištění lze uvést, že např. ve Versailles kvůli nežádoucímu oděru nebyly žádné záchody a žumpy, odpad včetně fekálního měl být neustále odvážen mimo areál (muzeumnocniku – on-line). Jaká však byla řešení např. na moravských šlechtických sídlech, kde téma hygieny zpracovala DUFKOVÁ (2003), neznáme, neboť i zde byl problém odpadišť mimo rámec úkolu, soustředěného na mobilní předměty. Jeden z mála případů dokumentované záchodové jímky v zámeckém prostoru je Horšovský Týn. Zde byla v roce 2001 firmou SPELEO–Řehák objevena proplachovací jímka, jejímž dnem protékala voda odvádějící ve výrazném sklonu splašky kanálem mimo areál zámku do řeky Radbuzy (FOSTER 2007). *Secessy* jsou situovány při SZ rohu konírny v patře mezi konírnou a JZ věží, v jižním křídle dostavěném až po roce 1587. Odpadiště (záchodová šachta) poměrně velkých rozměrů (šířka 2,4 m, hloubka od sedátka po přízemí 4,7 m) ústilo do drobné záchodové jímky 1,22 × 1,06 m, jejíž dno bylo svažité, v hloubce 1–1,4 metru pod podlahou přízemí vedle konírny (ibidem, obr. 3). Dno jímky bylo vytesané do skalního podloží, stěny šachty zděné z lomového kamene na maltu. Ve výšce, blízko sedátek, ústily do odpadiště dva kanálky, dle autorů průzkumu původně přivádějící vodu z nádvoří zpod arkád (ibidem, popisky foto). Při odkrývání jímky nebyly nalezeny vrstvy fekálního charakteru, což podporuje interpretaci jejího častého proplachování. Z jímky vede k řece svažující se štola tesaná ve skále.²³ Stáří systému není jednoznačné. Předběžné datování do doby po roce 1587, kdy Horšovský Týn vlastnil Vilém Popel z Lobkovic, vychází z ukončení zásadních stavebních prací na objektu v té době (ibidem, 4). Nejstarší zmínka o záchodu na zám-

19 V dalším textu pod pojmem *jímka* myslíme objekty záměrně pro tuto funkci budované. Druhotné využití studní jako odpadiště, po zániku své původní funkce, zde nebereme v potaz. Z pražské Malé Strany je jako jímka publikován kruhový objekt vzhledu studně, který však nedosahuje úrovně spodní vody, a proto původní studnou není (čp. 260/III, CYMBALAK/MATĚJKOVÁ 2012). Není však vyloučeno, že původní záměr – vystavět studnu – mohl být přehodnocen.

20 V Táboře o stěně ústí cca 1,5–2,5 m a hloubce do 6 m (Krajíc 2009, 286), v čp. 220 dosahovala hloubka jímky až 8,5 metru (ibidem, 288). Situace je zde specifická, protože vrch s městem Tábor téměř postrádá podzemní vodu. Oproti tomu např. v Brně, kde jsou zděné jímky budovány od 1. poloviny 16. století, jsou tyto výrazně mělké než jímky starší, aby jejich dno leželo záměrně nad hladinou spodní vody (ŠIROKÝ 2000, 280).

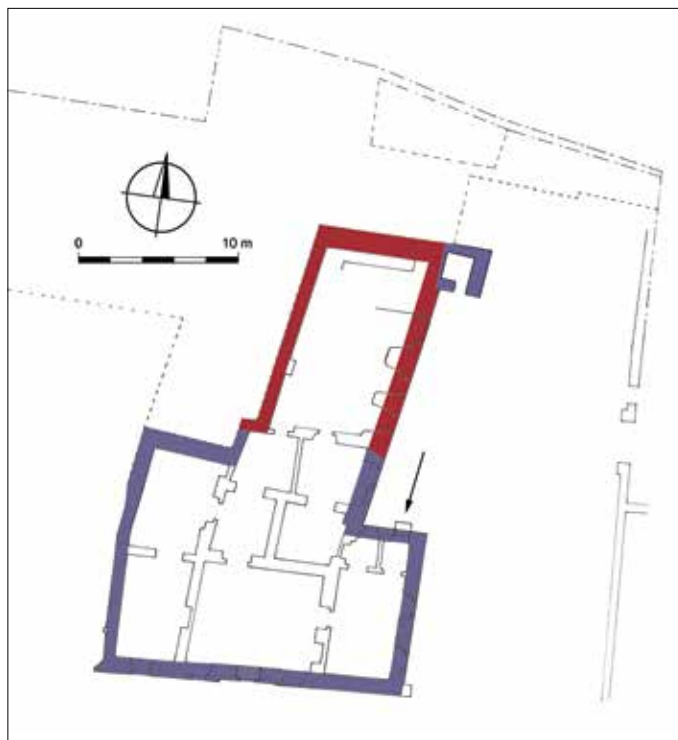
21 Cf. anglický termín *cesspit*.

22 Z logiky stratigrafického postupu – starší pec, mladší dům – však vyplývá, že zdivo pece nebylo přisazeno, naopak bylo narušeno vložení zdiva domu, který čtvrtou zeď pece odstranil a rozměr jímky přizpůsobil na cca 2,3 × 2,3 m.

23 Štola je opatřena cihlovou klenbou a stěnami ze smíšeného cihlovo-kamenného zdiva. Dno stoky je u vstupu tvořeno granitovými prahy, v horní části bylo původně vydlážděno zřejmě z cihel, spodní část je zasekána do skály.

ku je však až v inventáři z roku 1689, zapsaném po smrti Adama Matyáše Trauttmansdorffa, poté v mobiliáři z roku 1714. Chronologické zařazení stavby by proto mělo vycházet z komparativního studia analogických konstrukcí ve střední Evropě a Itálii, odkud stavitelé aristokratických sídel nejčastěji pocházeli.

Šlechtické **paláce ve městě** 16.–17. století postrádaly možnosti volného plenéru v okolí zámků a musely se přizpůsobit městskému prostředí. Sice je známo, že v ložnicích renesančních paláců význačných velmožů a vysokých prelátů v Itálii a Francii se objevují uzavřené skříně, uvnitř kterých je záchodek s výjimečnou nádobou (VONDROUŠKA 2013, 220), ale jak bylo s obsahem nakládáno dále, uváděno není. Zatím nelze odpovědět na otázku, proč při výzkumu šlechtických paláců v historickém jádru Malé Strany jsme za celou naši praxi nenarazili na záchodovou jímku z doby, kdy objekty byly v držení příslušníků panského stavu. Jediným z případů, kde byly zastizeny stopy po zacházení s odpadem a fekáliemi, je Lichtenštejnský palác na Malostranském náměstí čp. 258/III. Zde se dochovala renesanční jímka nepravidelného hranolového tvaru $1,7 \times 1,5$ metru (dochovaná hloubka zdíva 3,5 m, koruna zdíva však 1,2 m pod dnešní podlahou přízemí), přizdřená k západní obvodové stěně bývalé raně gotické věže v JZ rohu Malostranského náměstí. Dle výpovědi ikonografických, písemných a stavebně historických pramenů, které se pro sledované místo v renesančním období dostaly do souladu, musela jímka ukončit svou funkci v intervalu let 1562–1606. Nejspíše krátce po roce 1595, kdy kupuje dům zvaný Lidlovský od vdovy po Pavlu Lidlovi z Lidlova Jan Václav z Lobkovic, hejtman Starého Města pražského, a spolu se sousedními objekty ho začíná přestavovat v palác zobrazený roku 1606 na Sadelerově prospektu. Výsledkem revize výše uvedených pramenů je upřesněné datování zániku jímky a závěr, že její používání i kvalitní publikovaný soubor renesančního dutého skla vyzvednutý z její výplně (PODLISKA 2003; týž 2005) tedy nejspíš nenáleží rodně Lobkoviců, nýbrž Lidlům z Lidlova (ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2008, 72). Vzhledem k absenci pojednávaných nálezových situací, což však může být i dáno relativitou stavu výzkumu, nelze proto zcela zavrhnout hypotézu, že rodiny vysoké aristokracie (aspoň některé) si mohly své zvyklosti (?) z venkovských zámků přenést do městského prostředí a odpadu, včetně fekálníhoho, se rychle zbavovat pravidelným a častým vyvážením za hradby.²⁴ Tuto hypotézu iniciovala nálezová situace právě v renesančním paláci Berků z Dubé, později přeměněného v referovanou kolej theatinů čp. 192/III. Stavebně historický výzkum zde identifikoval záchodový rizalit na základě jeho drobného půdorysu vystupujícího mimo hlavní obvodovou linii domu (obr. 12). Interpretaci podporuje i mladší, klášterní jímka objevená v bezprostředním sousedství, která by mohla naznačovat zachování funkčněprostorové dispozice této části areálu. Renesanční stáří rizalitu je doloženo sgrafitovou výzdobou fasády jeho východní stěny, objevenou SH průzkumem na půdě (ŠTONCNER/SOLAR 2001, 6).²⁵ Východní fasády záchodového rizalitu na severu a schodišťového rizalitu na jihu jsou v přímce, předstupující 2,6–4 m před šikmou hlavní fasádou domu a tvořící náznak čestného dvora (ibidem, 6). Pod patou záchodového

Obr. 12. Praha, Thunovská čp. 192/III. Renesanční stav přízemí bývalého paláce Berků z Dubé. Červeně gotické zdívo, modře renesanční. Šipka směřuje do místa tehdejšího vstupu. Na druhé straně – na severu – drobný záchodový rizalit. (Do upravených podkladů projektanta stavby dle SHP Štoncner/Solař 2001 zobrazil M. Ďurica, 2013.)

24 O deponii odpadu z kuchyní i záchodových jímek vně městských hradeb KRAJÍČ (2009, 284–285).

25 Sgrafito na východní stěně záchodového rizalitu ve 4. NP, místnost 422, podkroví východního křídla; foto P. Štoncner, 2011.

rizalitu však záchodová jámka obvyklých hloubek (4–6 m) schází.²⁶ Pokládáme proto, alespoň pro paláce nejvyšší aristokracie, za eventuálně přípustné takové řešení, které prezentuje A. KWAŚNIEWSKI (2009, 61, obr. 15: Gromadzenie nieczystości w przyziemiu). V přízemí věže, upraveném pro snadný přístup a manipulaci, mohla být pohodlně transportovatelná dřevěná bečka na odpad domácnosti i fekálie, určená k častému pravidelnému vyvážení.

Kupodivu s jinou situací se setkáváme na Hradčanech. Na parcele dnešního Salmovského paláce čp. 186/IV na Hradčanském náměstí byly nalezeny jámky tři. První dvě o hloubce 7,2 m, s výplní datovanou od konce 16. do počátku 19. století, stavebně propojené, sbíraly odpad a fekálie z východního křídla sousedního Schwarzenberského paláce. Podle dřev z jejich výplně pocházejí z 1. poloviny 17. století. Luxusní nálezy z fekálního souvrství příslušnosti jámek k honosnému paláci čp. 185/IV odpovídají. Třetí jámka, s podstatně chudšími nálezy ve výplni, se nalézá uprostřed centrálního nádvoří dnešního paláce Salmovského, jenž však získal charakter paláce až v době klasicismu. Do té doby zde stály dva domy náležející střídajícím se šlechtickým majitelům (CHLUS-ŤÍKOVÁ 2011, 395). Jestliže na Dietzlerově veduté z roku 1720 je rozeznáno na městišti paláce 5 domů (VLČEK 2000, 423), není vyloučeno, že jeden z nich by mohl náležet záchodovému „domečku“ nad jámkami příslušejícími Schwarzenberskému paláci tak, jak je představují ideální projekty pokročilého řešení řádových domů 17. století. Jiná jámka byla objevena v paláci čp. 60/IV, kde K. Tomková (nepubl., za popis situace děkujeme) zastihla v hloubce 6,9 m od dnešní úrovně nádvoří vrstvu s organickými zbytky, zlomky keramiky a skla, se zvířecími kostmi a dalšími artefakty rámcově datovatelnými do 17. století, předběžně interpretovanou jako sedimentační část středověké odpadní jámy, jejíž dno bylo tvořeno z břidlicových desek. Ke zdejšímu záchodovému systému by mělo patřit i torzo vynášecího pasu v hloubce 4,5–5 m pod dnešním nádvořím. Palác, k němuž by jámka náležela, vznikl buď na počátku 17. století (Lobkovicové) nebo v jeho cca 50. letech (Fürstenberkové; VLČEK 2000, 266). Zda uvedená disproporce v zacházení s odpadem v sousedních městech – na Malé Straně a na Hradčanech – není jen odrazem stavu výzkumu, nelze v tuto chvíli odpovět.

Z klášterního prostředí je jámek známo nepoměrně méně než z měšťanského.²⁷ Ze sociálního milieu srovnatelného s theatinskou kolejí je autorům známo z Prahy z roku 1673 zařízení jezuitů na Starém Městě v Klementinu (např. Jiroušková/Jásek 2009, 9; Široký 2000, 388)²⁸ a nepatrně starší jámka z kláštera menších bratří kapucínů na Novém Městě, náměstí Republiky čp. 1079, (JUŘINA/VYŠOHLÍD 2009; JUŘINA 2009, 99–106). Jámka v klášteře kapucínů byla objevena archeologickým výzkumem v letech 2003–2006.²⁹ Byla dimenzovaná na velký objem, na rozdíl od jámký theatinů s čištěním bezpečně počítáno nebylo. S vnitřními rozměry opukové latriny 7 × 3,15 m a hloubkou 9 m dosahoval objem 198 m³, z nichž se podařilo fekálním souvrstvím zaplnit 60 m³ (JUŘINA/VYŠOHLÍD 2009, 389) za dobu nejspíše 153 let. Parametry jámký v Klementinu nám nejsou známy. Jámký Jásek (JIROUŠKOVÁ/JÁSEK 2009, 9) charakterizuje jako latrinu proplachovanou vodou.³⁰ Klementinum mělo 6 kašen napájených z veřejného staroměstského vodovodu, jejichž odpad ústl do zaklenutého příkopu, který ve funkci kamenné stoky odváděl splašky do Vltavy. Čištění záchodové jámký průtokem vody je známo i z cisterciáckého kláštera v Plasech, jehož konvent byl přestavován o 50 let později, v letech 1711–1739, architektem Janem Blažejem

26 Po připojení objektu na kanalizaci (patrně 18. stol.) těleso rizalitu opět posloužilo pro vedení odpadu, který je tudy po několika transformacích veden dodnes. Odpadní roury jsou uloženy cca 1,3–1,4 m pod úrovní dvora, před recentními rourami tudy byl veden cihlový kanál odvádějící odpad jižně od budovy. Jak zjistila firma SPELEO–Řehák, které za informaci děkujeme, výkop pro kanál je ve skále, neobezdřený, jeho stěny byly v době výzkumu již nesoudržné. Zdivo rizalitu založené na skále má mělké základy se spárou cca 0,5 m pod současnou úrovní dvora. Nepředpokládáme, že by jámka stavěná současně s rizalitem s ním nebyla stavebně spojena a základová spára končila vysoko nad jejím dnem. Proto pokládáme hloubku 1,4 m za druhotnou, vzniklou pozdějšími výkopy.

27 Jak bylo uvedeno výše, jámka nalezená v prostoru kláštera dominikánů v Karmelitské ulici na Malé Straně s provozem kláštera nesouvisí, náleží starší sekulární zástavbě.

28 Datum 1660, které uvádí ŠIROKÝ (2000, 388) podle LIBALA (1970, 188), není podloženo. Ve zdroji ke kanalizaci v Klementinu citovaném LIBALEM (TEYSSLER/KOTÝŠKA 1931, 287) není rok konkretizován, datum 1660 se v textu vztahuje k předcházející stavební akci u kostela sv. Jindřicha.

29 Na Nové Město pražské přišli kapucíni v roce 1630, v roce 1636 je položen základní kámen ke stavbě kostela a konventu, již v roce 1642 je konvent i s kostelem používán, ale svěcení kostela sv. Josefa proběhlo až v roce 1653. Po zrušení v rámci josefínských reforem opouští 48 řeholníků konvent v roce 1795.

30 Širší povědomí o existenci kanalizace a neustále omývaných záchodů splachovaných vodou se mohlo dostat do Španělska a Evropy spolu s jinými poznatky z Nového světa, odkud Fernando Cortéz poté, co 1519 objevil kulturu Aztéků, o nich informoval španělského krále a římského císaře Karla V. Jeho zprávu potvrzovaly i výpravy do země Inků (MUZEUMNOCNIKU on-line). Poté – 1597, byl sestaven první *water-closet* (VONDROUŠKA 2013, 222). Pro vylepšení životního prostředí měst však nebyl Nový svět inspirací jedinou, jak dokládá jeden z nejstarších „záchodkových zákonů“ vyhlášený v Normandii už v roce 1519. Nařizoval, aby ve všech domácnostech byly zřízeny záchody napojené na kanalizaci. Realizace však narážela na problémy (ibidem, 221).

Santini-Aichlem. Odpad je zde sveden do slepého ramene řeky Střely proplachovatelnou stokou s keramickým dnem (ibidem, 9). Při volbě podoby konstrukce latrín jsou znalosti a zkušenosti projektanta jen jednou z podmínek pro výběr výsledného řešení. Druhou jsou finanční možnosti stavebníka a třetí pak geomorfologické poměry lokality a jimi dané limity. ŠIROKÝ (2000, 389–392) definuje tři typy městských sídlišť (čtvrtý se v Čechách nevyskytuje) pro řešení hospodaření s vodou v závislosti na poloze lokality v terénu. Místa položená v údolích řek v jejich bezprostřední blízkosti jsou v nepočtenější – třetí – skupině. Do ní řadíme oba kláštery – Klementinum i Plasy. Zbývající pražské posuzované objekty mají polohu méně výhodnou. Klášter kapucínů na náměstí Republiky sice není na vyvýšené poloze, ale je neúměrně vzdálen od řeky, takže ho nelze do třetí skupiny zařadit. Do druhé skupiny – míst na ostrožnách s příznivou geologickou skladbou s podzemní vodou aspoň v omezené míře – autor řadí i vyšší polohy Malé Strany (ibidem, 390), kde stojí také klášter theatinů. Proto není náhodou, že na rozdíl od soudobého pokrokového řešení ani jeden z obou uvedených objektů proplachovanou latrínu nemá – splašky nebylo kam odvádět.

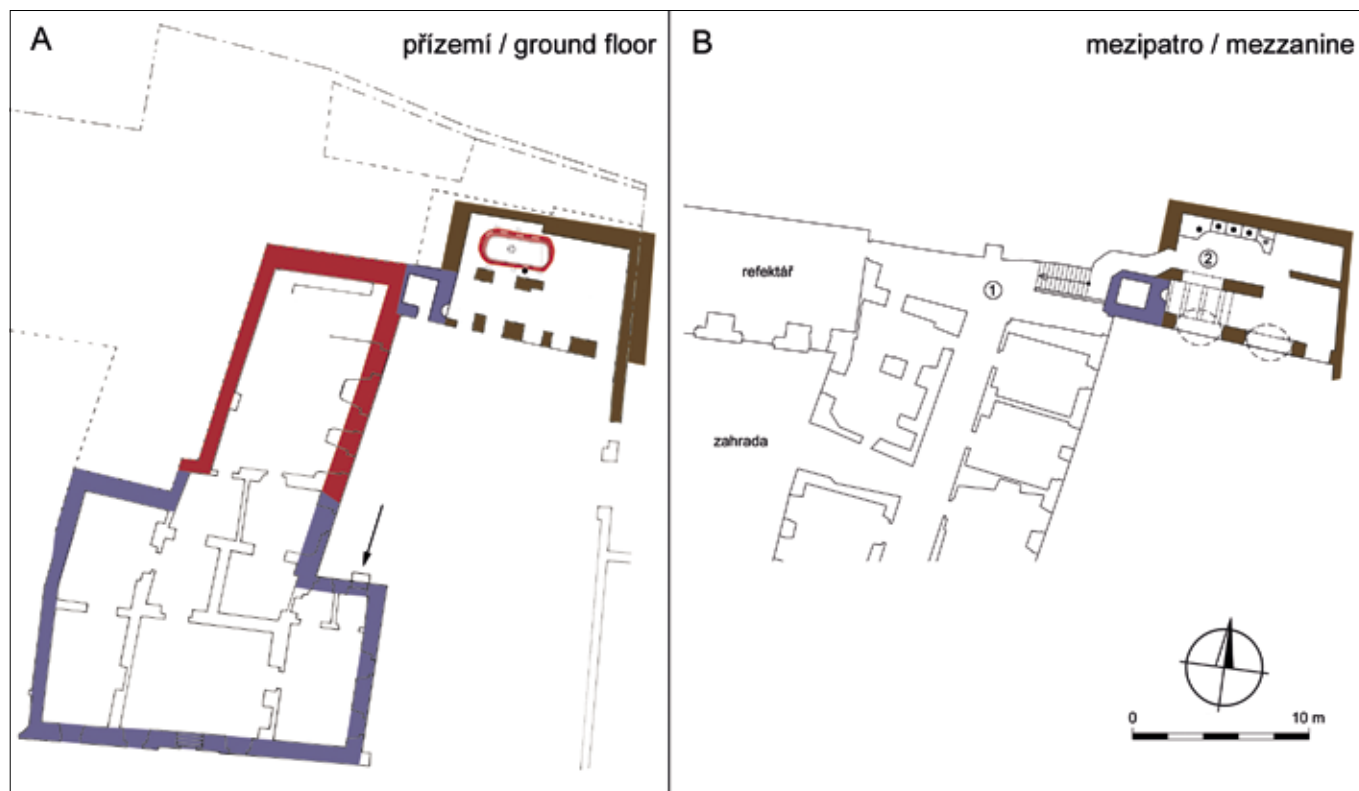
Jiný typ záchodových jímek v klášterním (a jemu podobném) prostředí představují poměrně drobné čtvercové jámy relativně mělké, jako byla zděná jámka $1,3 \times 1,2 \times 1,4$ m (patrně) v zázemí pro laické bratry v kapucínském klášteře na náměstí Republiky (ibidem), nebo jámky v bývalém špitále sv. Antonína, tzv. Císařském, v Kanovnické čp. 73/IV na Hradčanech, kde proběhla drobná akce v letech 1983–1985. Z této akce kresebně publikované dvě jámky – objekty B,³¹ E – měly být součástí větší série. U objektu B ($2,8 \times 2,4$, hl. 2,4 m) vystupuje sprašové podloží až na povrch (FROLÍK/ŽEGKLITZ/BOHÁČOVÁ 1988, obr. 3), a není tak vyloučeno, že může být snížené a jámka mohla být i hlubší. Objekt E byl vydlážděný (ČULÍKOVÁ 2008) o rozměrech $2,5 \times (2,8+x)$, hl. 2 m (FROLÍK/ŽEGKLITZ/BOHÁČOVÁ 1988, obr. 6, text 47; bez řezu). Paleobotanické analýzy byly provedeny u obou z výplně s charakteristickým zápachem, datované původně do 2. poloviny 17. století (FROLÍK 1988), naposled k přelomu 16./17., spíše do 1. poloviny 17. století (ČULÍKOVÁ 2008). Špitál byl založen Ferdinandem I. pro 30 špitálníků a špitálnic.

Výzkumem na náměstí Republiky se podařilo získat představu o půdorysu tohoto kapucínského konventu i jeho hygienickém zařízení. Velká klášterní latrína je situována u SZ nároží hmoty konventu, s nímž je spojena způsobem, který není jednoznačný. Podle průběhu archeologicky dokumentovaných základových zdí byla obestavěna plochým rizalitem na šířku jámky, jeho vnější stěna je v jedné linii (!) se zdí prostoru interpretovaného jako kuchyň (JUŘINA/VYŠOHLID 2009, 371 obr. 8: 17). Třebaže byl zdejší kapucínský konvent po demolici původní měšťanské zástavby v podstatě budován „na zelené louce“, situování jámky na archeologicky odkrytém půdorysu základů konventu se tak výrazně odlišuje od ustáleného schématu půdorysného řešení konventních budov řádu kapucínů (VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997, 53–57; na s. 50, 51 ideální půdorys přízemí a 1. patra dle P. Antonia z Pordenone).³² Přitom dle Vlčka byl právě u kapucínů systém hygienického zařízení propracován nejlépe ze všech řádů. „Takřka vždy bývalo umístěno ve věžové stavbě, většinou stojící zcela samostatně nebo přiléhající jen rohem ke konventu. Stavba buď stávala na menší vodoteči, nebo ji zásoboval dostatečně silný pramen. V přízemí se vždy nalézala umývárna nebo koupelna (lavatorium), dosti rozlehlá a v rohu opatřená kotlem na ohřívání vody. V patře této věže, přístupné z konventu dřevěnou visutou lávkou, byla řada samostatných dřevěných prevětů.“ (VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997, 56; viz Rumburk na s. 56). Stejně řešení nalezneme u půdorysu kláštera cisterciáků v Plasech z doby před rokem 1711, kde jsou secesy ve zcela samostatné věžové stavbě spojené v patře s konventem poměrně dlouhou dřevěnou lávkou (ibidem, obr. na s. 96). Kapucínskému schématu podobné uspořádání zaznamenává také půdorys augustiniánského konventu v Dolním Ročově z doby 1648–1751 s mohutným záchodovým rizalitem se secesy v 1. patře. Není však na nároží, ale jednou stěnou svého čtvercového půdorysu přiléhá k obvodové stěně konventu v místě přímého pokračování jižní chodby ambitu (ibidem, 618). Princip samostatně stojících záchodových věží raného novověku používali již v poslední čtvrtině 13. století němečtí rytíři na křižáckých hradech v Pobaltí. Tamní Dansker označuje masivní čtverhrannou věž, víceúrovňovou, vysunutou před hradbu nejlépe nad protékající vodu a s hradem spojenou zděným, mnohdy značně dlouhým mostem (DURDÍK 2009, 17).

Vysunutí záchodového rizalitu mimo hmotu hlavního klášterního objektu nebylo v polovině 17. století samozřejmostí ani u všech progresivních, nově vzniklých řádů. Ukázkou může být

31 Na publikovaných půdorysech objektu (např. FROLÍK/ŽEGKLITZ/BOHÁČOVÁ 1988, 46 obr. 3) omylem označena D, má být B (za informaci J. Frolíkovi děkuji).

32 Oproti zjištěnému půdorysu zdí je na Hergetově plánu z roku 1791 situace podána odlišně (JUŘINA/VYŠOHLID 2009, 369 obr. 6) a v místě jámky vystupuje samostatné čtvercové stavení v podstatě tak, jak by mělo být dle schématu zvykem.

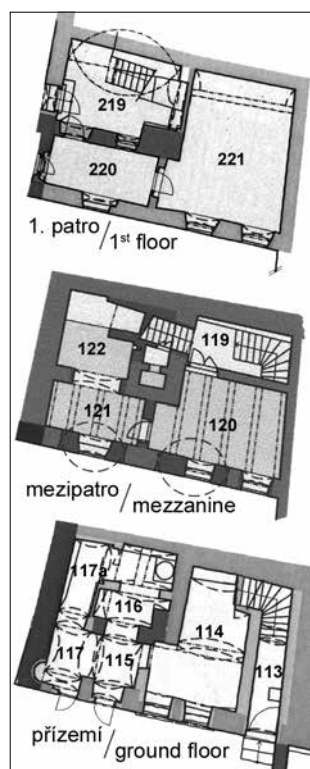

Obr. 13. Praha, Thunovská čp. 192/III. Půdorys přízemí koleje (A) s latrínou pod podlahou a mezipatra (B) s hromadnými záchody. Podél záchodu otevřená lodžie. (Dle návrhu autorů zobrazil M. Ďurica, 2013.)

vývoj půdorysu piaristické koleje ve Slaném, dochovaný několika plány v řádovém archivu v Římě. První návrh ve dvou verzích i návrh druhý, vše 1659, obsahuje společné záchody v každém patře v rohu budovy, nedaleko refektáře (BARTUŠEK 2009, 30 obr. 16, 32 obr. 18, 34 obr. 20). Až na třetím návrhu (po roce 1660), který byl realizován, jsou záchody v samostatném objektu mohutného rizalitu, délkou jedné strany přisazeného na nároží budovy konventu (PŘIBYL 2009, 35 obr. 23, 39 obr. 25). Podle použitých měrných jednotek pocházejí uvedené návrhy z italských „atelieri“.

Hygienické zařízení theatinské koleje

V prostoru (kláštera) koleje theatinů čp. 192/III na Malé Straně byla záchodová jímka objevena v podobě latríny bez možnosti odtoku splašků. Byla situována v krátkém východním křídle objektu na severní straně vstupního dvora, kolmém na hlavní, severojižně orientovanou budovu koleje (obr. 13). Východní křídlo je přisazeno z východu k bývalému renesančnímu záchodovému rizalitu Berkovského paláce. Jeho výškové členění postrádá pravidelnost – podlaha přízemí 230,95 (výška místnosti 2,55 m), podlaha mezipatra 233,67 (výška 2,4 m), podlaha 1. patra 236,54 (výška 3,7 m). Půdorysné členění se nedochovalo v původní podobě, neboť severojižní dělicí příčka, spočívající na plochem pasu dodatečně vloženém do východního okraje stěn latríny, jednoznačně dokládá pozdější stavební změnu. Na základě dendrochronologických dat (KYŇCL 2011)³³ lze předpokládat přestavbu východní části východního křídla někdy (krátce?) po roce 1718.³⁴ Latrína (obr. 15) se nachází v sousední, SZ části východního křídla. Její okraj je vzdálen 0,9 m od patrně původní severní obvodové stěny domu (překrytá mladšími přestavbami) a 0,6 m (cca 1 loket) od stěny jižní, která zůstala na svém původním místě.³⁵ Zajímavé je zjištění stavebně-historického

Obr. 14. Půdorysy podlaží východního křídla s čísly místností dle stavu z roku 2010 – cf. pozn. 34, 35.

33 Za poskytnutí dendrochronologického posudku i další výraznou pomoc formou konzultací, poskytnutí fotografií aj. jsme hluboce vděční Mgr. Petru Štoncerovi a PhDr. Michalu Patrnému, jejichž terénní pozorování nám pro rekonstrukci vzhledu objektu výrazně pomohla.

34 Protože přízemí objektu je zaklenuté, dendrochronologie je použitelná až pro vyšší podlaží. Trámy dle posudku mají ve všech citovaných případech zachovány podkorní letokruh. Kmeny sťaté v roce 1719 dokládají ještě theatinskou přestavbu cca po roce 1720 (v případě, že nebyly trámy použity druhotně nebo dlouho skladovány). Všechny trámy s tímto datem jsou ve východní části křídla – strop místnosti 120 (obr. 14) v mezipatře (2 trámy: 1718/1719 vzorky S5064, S5065), strop místnosti 221 ležící nad místností 120 (2 trámy: 1717/1718 vzorek S5068 a 1718 vzorek S 5069; zde druhotně použit i jedlový trám z výstavby renesančního paláce – 1583 vzorek S5063).

35 Původ jižní dělicí zdi východního křídla v 17. století je podpořen dendrochronologickým datem 1669/1670-vzorek S5066 z jedlového stropního trámu místnosti 121 v mezipatře. Ze zastropení místnosti nad ní – místnosti 220, byl vzorek odebrán z jedlového trámu, který poskytl datum 1623/1624-S5067, tudíž druhotně použitého.

průzkumu prováděného v roce 2011 Petrem Štoncnerem a Michalem Patrným, kteří o patro výše (v tzv. mezipatře) objevili na jižní obvodové zdi východního křídla zazděné arkády široké cca 2,8 metru (obr. 16).

Po zhodnocení archeologických nálezových situací, detailů stavebně historického výzkumu a tehdejších způsobů řešení intimní lidské biologické potřeby v některých kláštřích, interpretujeme východní křídlo theatinské koleje jako samostatný domek vymezený pro osobní hygienu, stavebně prostřednictvím renesančního záchodového rizalitu připojený k hlavní budově koleje. Jeho ústřední částí byla místnost společného záchodu buď na úrovni refektáře v prvním patře, nebo na nižší úrovni, která nemá odezvu v hlavní budově, a je nazývána mezipatrem. Jednotlivá sezení – secessy³⁶ – byla uspořádána dle geometricky stanoveného projektu (viz výše) podél severní stěny. Podle skluzů jsou sezení doložena čtyři; v SV ohybu, kde je stěna jímky ve výšce skluzů zničena, lze předpokládat páté. Zda byla sezení oddělena příčkami, nejsme schopni stanovit. Protože poměrně nízkou místnost v mezipatře z jihu lemovala lodžie otevřená do „nádvoří“ dvěma nízkými širokými arkádami, bylo by situování záchodové místnosti do mezipatra výhodnější (obr. 13 mezipatro se sedátký). Lodžie mohla osvětlovat od jihu záchodovou místnost a zlepšovat odvětrání.

V 1. patře nebyly podobné arkády SH průzkumem nalezeny. Strop lodžie byl dřevěný, a jak bylo zmíněno, pochází z doby přestavby paláce na kolej. Na západě vymezovala lodžii východní zeď původního rizalitu, do níž byla zapuštěna vysoká nika, dle proporcí snad pozůstatek prostoru lavaba. Shodná nika na stejném místě byla i níže, v přízemí. Východní ukončení místností neznáme, bylo odstraněno přestavbou v 18. století. Na záchod v mezipatře se mohlo scházet z chodby před refektářem v prvním patře – sejít cca 12 schodů do zakřivené chodbičky patrně na plánech z poloviny 19. století (její část je na místě dodnes), která obcházela ze severu renesančního rizalitu. Zmíněné lavabo v jeho východní stěně vylučuje průchod rizalitem.³⁷

Pro způsob spojení otvoru v sedátku v (mezi)patře s příslušným skluzem ve stěně jímky pod podlahou přízemí nejsou informace, patrně každý otvor měl samostatnou svislou dřevěnou „rouru“ – spadiště. Autoři předpokládají, že spadiště podél severní stěny přízemí byla skryta za zděnou přepážkou dovolující využívat velkou část přízemní místnosti, která mohla sloužit jako lavatorium směřované v předpisech kapucínů právě do těchto míst. Přízemní místnost by měla prkennou podlahu s poklopem pro čištění jímky, s nímž bylo podle trámů vložených do kapes ve stěně

Obr. 15. Praha, Thunovská čp. 192/III, východní křídlo. Pohled od západu do vybrané latríny po vyčištění. V čele nahoře pozdější cihlový vynášecí pas, nad ním betonová podlaha s nasvíceným lomem (foto SPELEO-Řehák, 2011).

Obr. 16. Praha, Thunovská čp. 192/III. Pohled od severu na jižní obvodovou zeď východního křídla. Pilíř mezi dvěma zazděnými arkádami lodžie (foto M. Patrný, 2011).

³⁶ Pro něž ve staré češtině existuje i výraz *výsernice*, který z pochopitelných důvodů táborští měšťtí písaři nepoužívali.

³⁷ Po zakoupení nájemního domu čp. 192/III pro redemptoristy byla provedena stavitelem V. Láskou přestavba, při níž bylo do SV rohu hlavní budovy vsazeno pohodlné široké schodiště. Zcela zničilo spojení mezi hlavní budovou a záchodovým rizalitem.

The image displays a detailed archaeological site plan of the 'Kamieniec' site, showing various numbered zones (81-97) and surrounding artifacts. The plan includes a central area with a large structure (82) and several smaller structures (83, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 97). Surrounding the plan are numerous photographs of artifacts, including pottery, metal objects, and stone tools, with arrows indicating their locations relative to the site plan.

134

Ani jeden zdroj však nebyl nalezen.³⁸ Nicméně zdroj vody se v tomto místě vyskytuje, jak dokládá současný neustálý pozvolný přítok do objektu latriny, i když není zřejmý její původ a přítoková trasa.³⁹ Při promýšlení struktury theatinského hygienického domečku se vynořuje otázka, proč nebyly záchody jednoduše umístěny na úrovni 1. patra, jejíž niveleta je shodná pro podlaží refektáře v hlavní budově i pro 1. patro domečku nad mezipatrem. Podle komplikovanějšího řešení s vloženým mezipatrem soudíme, že z refektáře nejsnáze dostupné 1. patro, které nemělo lodžii, bylo patrně rezervováno pro činnost jinou – nejspíše očistu prováděnou v lavatoriu. Vzhledem k atypické poloze na strmém svahu je možné navrhnout jímání vody v horní části areálu a gravitační přívod pro její zužitkování v lavatoriu na úrovni 1. patra.⁴⁰

Hmotné nálezy z jímky

Ve výplni latriny bylo nalezeno množství předmětů denní potřeby, které jsou východiskem pro určení doby jejího používání a sedimentace výplňových vrstev (obr. 17). Nejběžnějším nálezem v takovémto prostředí bývá **keramika**. Ve zdejší jímce bylo nalezeno celkem 8994 kusů keramických zlomků v poměru 8341 zlomků glazovaných : 653 zlomků režných. Z celkového počtu bylo 305 zlomků vyzdvíženo ze svrchní zásypové vrstvy 81, dále 851 zlomků ze spodní zásypové vrstvy 82 a 63 zlomků z nejspodnější zásypové vrstvy 83. Ve fekálním souvrství o objemu (po slehnutí) 9 m³ bylo nalezeno 7775 keramických střepů (průměrně cca 864 ks/m³). Zpracování keramiky se ujala Mgr. Kristýna Matějková, která se mu bude věnovat v budoucnu v rámci své disertační práce. Přes vyvinuté úsilí bylo z celkového množství zlomků z jímky shledáno jen 30 nádob z průlinčité hrnčiny, z nichž z fekálního souvrství pochází 19 kusů, rozdělených mezi 9 pánví (jedna z nich o průměru 35 cm), 3 džbány, 3 kónické hrnce s uchem, 3 misky a 1 keramický tác o průměru 37 cm. Vzhledem k fragmentárnosti dochování nádob, z nichž není možné restaurovat ani kompletní tvary, přestože z jímky byl poměrně pečlivě vybrán celkový objem keramických i skleněných zlomků, je zřejmé, že vysypání střepů do latriny nebyl prvotní postup při úklidu rozbitého nádobí. Domovní odpad končil na jiném odpadišti, z něhož byla část, z důvodů nám neznámých, do jímky nasypána patrně druhotně. Nálezový soubor je podle předběžných pozorování tvořen převážně užitkovými kuchyňskými nádobami, zatímco luxusní stolní a dekorativní zboží mezi odpadem ve fekálním sedimentu téměř schází. Výjimkou je několik (neúplných) kameninových nádob, z nichž byly dosud rekonstruovány váza, džbán a konvice z výrobního

Obr. 18. Praha, Thunovská čp. 192/III. Nádobí z kameniny vyrobené v lužických výrobních centrech Muskau nebo Triebel v 17. století. **1** – džbán, výška 29,5 cm; **2** – váza s kobaltovou glazurou, obvod těla lomen do šesti stěn, výška 24,5 cm; **3** – konvice s trubkovitou výlevkou, výška 31 cm. Grafické měřítko = 5 cm. (Restaurování nádob B. Lebocová; foto 1 – F. Malý, 2013; foto 2, 3 – B. Lebocová, 2012.)

okruhu Muskau-Triebel (obr. 18).⁴¹ Dva základní stratigrafické celky vyplňující prostor jímky, a to celek fekálního souvrství (vr. 89, 94–97) a zásypových vrstev (81–83), našly ve složení keramického souboru z jímky (obr. 19) svou odezvu. Jak lze předběžně soudit podle morfologických

³⁸ Podlaha přízemní místnosti 114 byla prověřena s negativním výsledkem. Jediné neproověřené místo uvnitř objektu je chodba a plocha schodiště na východním okraji bývalého hygienického objektu.

³⁹ Přepadový odtokový kanál, druhotně vložený v JV rohu pod okraj cihlového obezdění latriny, se snažil vyřešit opakování jistě nepříjemné situace, kdy voda bývalou latrínu zaplnila patrně až pod podlahu.

⁴⁰ Bratři Řehákoví (SPELEO) odkryli pod dnešním anglickým dvorkem na severní zahradce pod Novými zámeckými schody část Z-V štol s kamenným korytem, která se na východním konci hlavní budovy stáčí směrem k jihu. Takto by přívod vody do lavatoria patrně mohl vypadat.

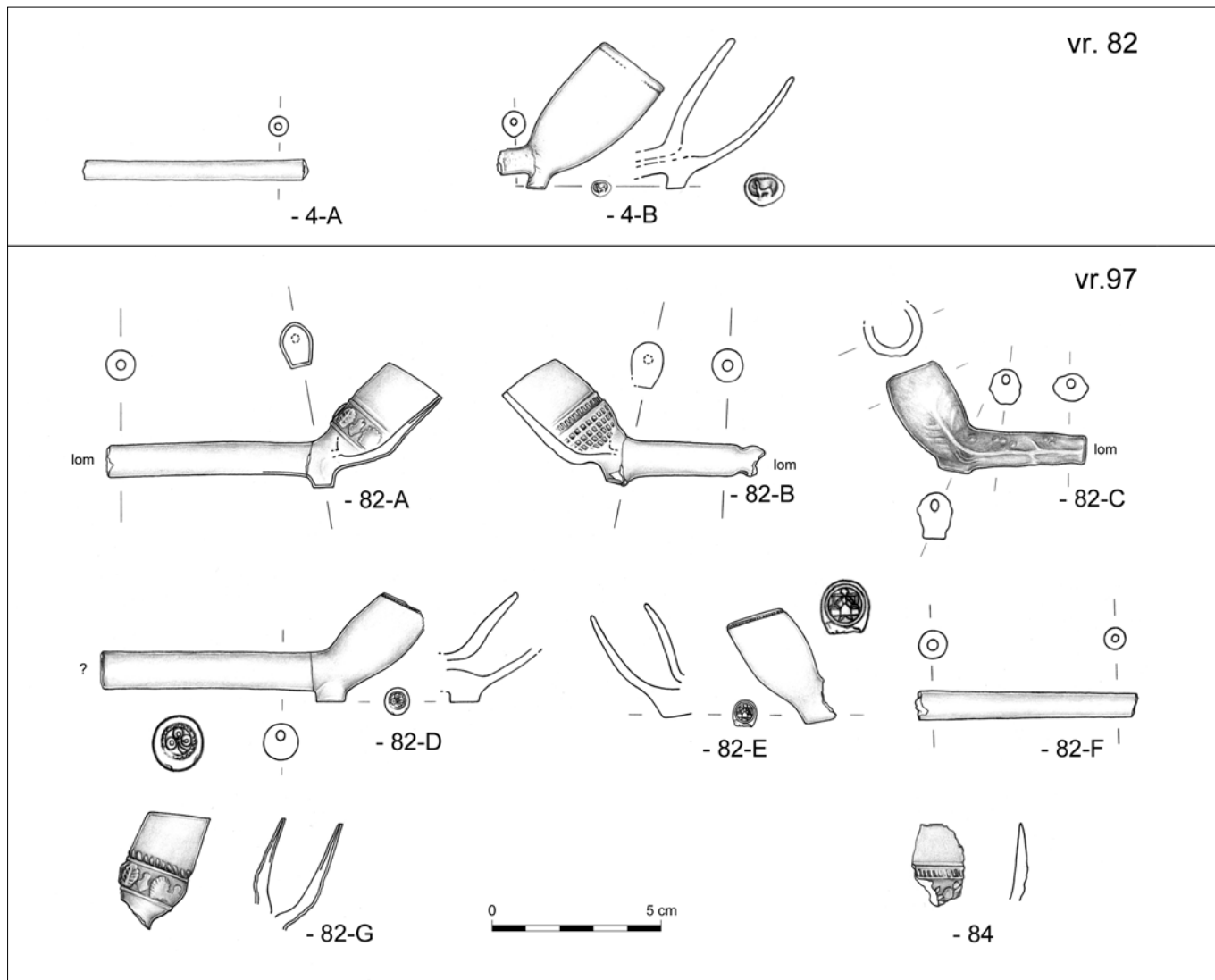
⁴¹ Všechny 3 nádoby restaurovala (s příslušnými analýzami) v rámci své semestrální práce studentka VŠCHT Barbora Lebocová.

Obr. 19. Praha, Thunovská čp. 192/III. Výběr z kompletovaných keramických nádob z výplně jámky, stratigraficky utříděných (dle čísel vrstev = vr.). Grafické měřítko = 5 cm. (Kompletace a foto I. Fišková 2011–2012.)

a technologických odlišností, je možné soubor v souladu se stratigrafickým členěním rozdělit na dvě části. Byť mezi nimi existují rozdíly, jako celek je soubor keramiky datován do 2. poloviny 17. a 1. poloviny 18. století.⁴² Žádná z posuzovaných nádob z intervalu nevybočuje.

Z keramické hmoty tvarované **dýmky** jsou specifickou nálezovou skupinou, kterou pro potřeby příspěvku vyhodnotil Martin Vyšohlíd s následujícími závěry: Vyjma jedné dýmky (2011/3-4-B, vr. 82, obr. 20: 4-B) jde o časově poměrně homogenní soubor jednoduchých dýmek spadající do 2. poloviny 17. století. Zastoupeny jsou jak exempláře středoevropské (resp. domácí) výroby, tak dražší výrobky západoevropské (viz tab. 2).

Tři dýmky pocházejí z centra jejich výroby – z holandské Goudy. Tyto dýmky byly většinou poměrně kvalitní, z jemných kaolinových hlín s hlazeným či leštěným povrchem a se značkou na patce dýmky, která identifikovala výrobce daného kusu. Škála těchto značek je opravdu velká, přičemž nejčastější jsou písmena, číslice a jejich kombinace. Zde jsou to naopak zpodobnění jelena (obr. 22: 1), trojlístku (obr. 22: 2) a mlékačky (obr. 22: 3). První dvě značky z Čech dosud neznáme. Třetí dýmka se značkou dívky nesoucí dvě vědra (Milkmeid) byla již ve fragmentu nalezena při výzkumu na náměstí Republiky, kde je součástí nálezového souboru z 1. třetiny 18. století (Vyšohlíd 2009b, 976, obr. 13: c; týž 2009c, 19, obr. 3B).

Zajímavým exemplářem je dýmka (2011/3-82-C z vrstvy 97) bavorské provenience. Velmi podobné kusy pocházejí z nálezů v městech Bärnau, Karlstadt, Amberg nebo Norimberk (MEHLER

Obr. 20. Praha, Thunovská čp. 192/III. Keramické dýmky značené částí kódu čísla nálezu. U dýmky -82-D konec troubele svislý a zabroušen do hladka. Vr. = vrstva. Zmenšeno, výrobní značky ve větším provedení dodržují měřítko 1 : 1 (kresba V. Čermák, 2011, digitalizace M. Ďurica, 2013).

⁴² Za posouzení vybraných nádob ze souboru rekonstruované keramiky děkuji kolegům PhDr. Jaromíru Žegklitzovi, PhDr. Gabriele Blažkové-Dubské, Ph.D. a Mgr. Kristýně Matějkové. Ne vždy dospěli ke shodě.

dýmka	vrstva	datace výroby	provenience, literatura / poznámky
2011/3-4-A	vr. 82		západoevropská provenience / leštěná, kvalitní troubel
2011/3-4-B	vr. 82	1715–1740	Gouda, jelen, Jan Willemsz de Vinck; MEULEN 2003, 40; DUÇO 2003, 130
2011/3-82-A	vr. 97	2. polovina 17. století	Střední Evropa
2011/3-82-B	vr. 97	2. polovina 17. století	Střední Evropa / patrný obrus od zubů na konci troubele
2011/3-82-C	vr. 97	1660–1690	Bavorsko, MEHLER 2010, 370–379 / méně patrný obrus od zubů na konci troubele
2011/3-82-D	vr. 97	1670–1690	Gouda, trojlístek, Pieter Dammasz Krijger; MEULEN 2003, 43; DUÇO 2003, 127
2011/3-82-E	vr. 97	1680–1700	Gouda, nosička mléka, pravděpodobně Jan Willemsz van Bruggen; DUÇO 2003, 137
2011/3-82-F	vr. 97		/ troubel
2011/3-82-G	vr. 97	2. polovina 17. století	Střední Evropa
2011/3-84	vr. 97	2. polovina 17. století	Střední Evropa / 2× troubel a drobný zlomek hlavičky

Tab. 2. Identifikace, lokalizace, datace a provenience jednotlivých dýmek z jímky na lokalitě Praha, Thunovská čp. 192/III.

Obr. 21. Praha, Thunovská čp. 192/III. Vybrané dýmky (foto F. Malý).

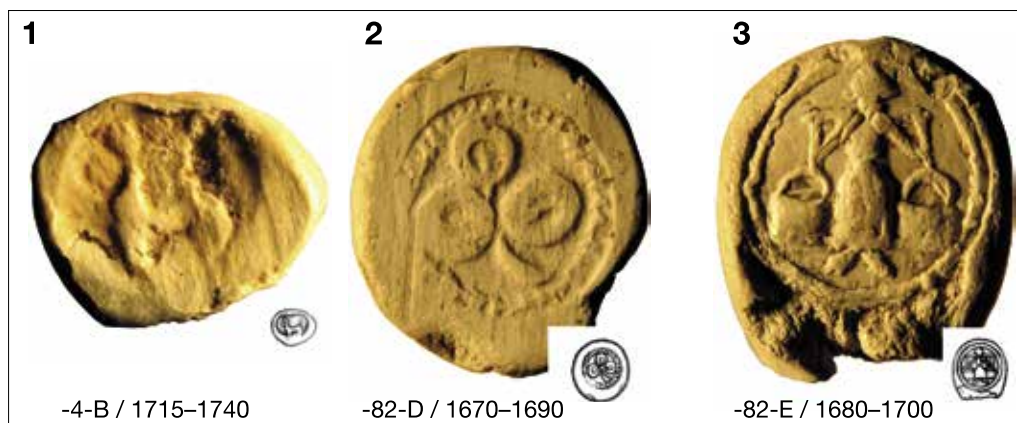
2010, 370–379). Povrch dýmky je zčernalý druhotně, původně byl bílošedý, světle šedý apod. Na části boků troubele byla výzdoba v podobě stonku s listy, na hlavičce dýmky zakončeného květem. Dýmka byla používána i po odlomení části troubele a nese stopy po obrusu zubů, i když je obrus méně patrný než u dýmky 2011/3-82-B z vrstvy 97.⁴³ Ve sbírkách Muzea hl. m. Prahy je jedna dýmka bavorské provenience datovaná mezi léta 1630–1650 (VYŠOHLID 2009, 980, obr. 17).

Celkem čtyři dýmky náleží specifické regionální produkci. Nejstarší z nich jsou povětšinou datovány do přelomu 2. a 3. třetiny 17. století. O ukončení jejich produkce se dosud vede debata, zatím se však zdá, že výrazně nepřekračuje přelom 17. a 18. století. Pro větší část těchto dýmek je typické poměrně nekvalitní zpracování – nepříliš čistá keramická hmota s hrubším ostřivem (drobné kamínky až do 2 mm), četné otisky prstů vzniklé při finálním zpracování výrobků, někdy také částečně setřená reliéfní výzdoba, vrypky, křivé a nedbale tvarované troubele (KLUTTIG-ALTMANN/KÜGLER 2003; KLUTTIG-ALTMANN/MEHLER 2007). Patka (vždy bez značky) je většinou vytvořena stlačením keramického materiálu po stranách

a jednoduchým seříznutím základny patky. Pro tyto dýmky je charakteristické reliéfní zdobení v podobě pásů radélkové výzdoby, a to buď v širší formě ve spodní nebo střední části hlavičky, nebo ve formě užšího pásu v horní polovině hlavičky dýmky. Motivy vyplňující tyto pásy jsou velmi rozmanité, v nálezech z našeho prostředí je nejfrekventovanější geometrická výzdoba zastoupená mřížkami nebo trojúhelníčky a rostlinné motivy v podobě ratolestí, bobulí či hroznů. Výjimečně se objevují také další motivy (např. holubice s ratolestí) nebo opisy. I zcela totožné dýmky se vyskytují v glazovaných (nejčastěji zelená, ale také žlutozelená a okrová)

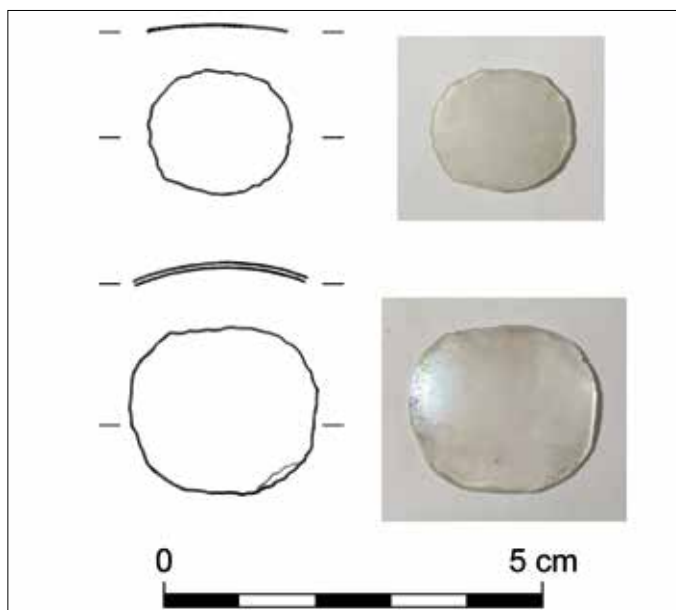
⁴³ Obrus na troubelích dokládá doslova celoživotní intenzivní kontakt kuřáka s dýmkou. Svědčí o tom také občasné stopy na kostrách z novověkých pohřebišť – mezi horními a dolními zuby bývá nalézán zcela pravidelný otvor průměru 5–10 mm, který vznikl dlouhodobým obrusem keramické troubele o zuby (např. JUNGCLAUS 1997; SCHAFBERG 2006; VYŠOHLID 2009b, 994).

Obr. 22. Praha, Thunovská čp. 192/III. Výrobní značky mistrů dýmkařů z Goudy ve velkém zvětšení: **1** – jelen, dýmka -4-B; **2** – trojlístek, dýmka -82-D; **3** – nosička mléka (Milkmaid), dýmka -82-E. Velikost kreslené značky je 1 : 1. (Kresba V. Čermák, 2011; foto autor, 2013.) Barevnost je uměle upravena, původní barva je studená bílá, viz obr. 21 dýmka -82-D.

i neglazovaných formách (Výšohlíd 2009b, 970–974). Glazována byla hlavička a pouze část troubele. Z nálezů v Thunovské jsou dvě glazované s rostlinnou výzdobou a dvě neglazované s rostlinnou a geometrickou výzdobou (mřížkou). Tyto dýmky jsou poměrně častým nálezem z pražských archeologických výzkumů (nám. Republiky, Praha 8-Libeň – nepubl., Truhlářská ul., Petřské nám., Pražský hrad – Výšohlíd 2009b, 971, obr. 7; týž 2009c, 17). Z Malé Strany byly tyto dýmky dosud publikovány jen ve fragmentech troubelí (Výšohlíd 2009a, 82, obr. 1). Stratigraficky nejmladší dýmka, vyzdvižená ze zásypové vrstvy 82 (2011/3–4-B), byla vyrobena v 1. polovině 18. století.

Celý **soubor skla** z latríny obsahuje kolem tisíce skleněných zlomků.⁴⁴ V naprosté převaze z dutých tvarů, nehojně je zastoupeno sklo ploché – okenní a brýlové (obr. 23).⁴⁵ Typově převažují nádoby ze skupiny tzv. hygienického, laboratorního a technického skla, které tvoří cca 90–95 % všech zlomků vyzvednutých z fekálního souvrství (vr. 89, 94–97; obr. 24). Dochovalo se několik celých i ve fragmentární podobě nalezených velkých válcovitých a čtyřbokých lahví, k nimž mohlo náležet 6 kusů kovových šroubovacích uzávěrů, menších lahvíček s širokým hrdlem, malých tenkostěnných flakonů s vysokým hrdlem, nočníků a nádob, které jsou podobné tzv. urinalům (lidově bažant). Z destilačního zařízení byl zjištěn zlomek z alembiku (destilační helma), z nádob při destilaci používaných bylo rekonstruováno několik baněk s širokým okrajem a zaobleným dnem. Z běžného stolního skla je zde, převážně ve vyšších vrstvách 81–83, zastoupeno několik prostých silnostěnných válcových číšek litych do forem, nehojně jsou zastoupeny i tvary víceboké (asi 15 ks) a zrekonstruovaná konvička (?) s dlouhým hrdlem obtočeným skleněným vláknem.⁴⁶ Masivní holby válcového tvaru jsou v souboru prezentovány několika páskovými

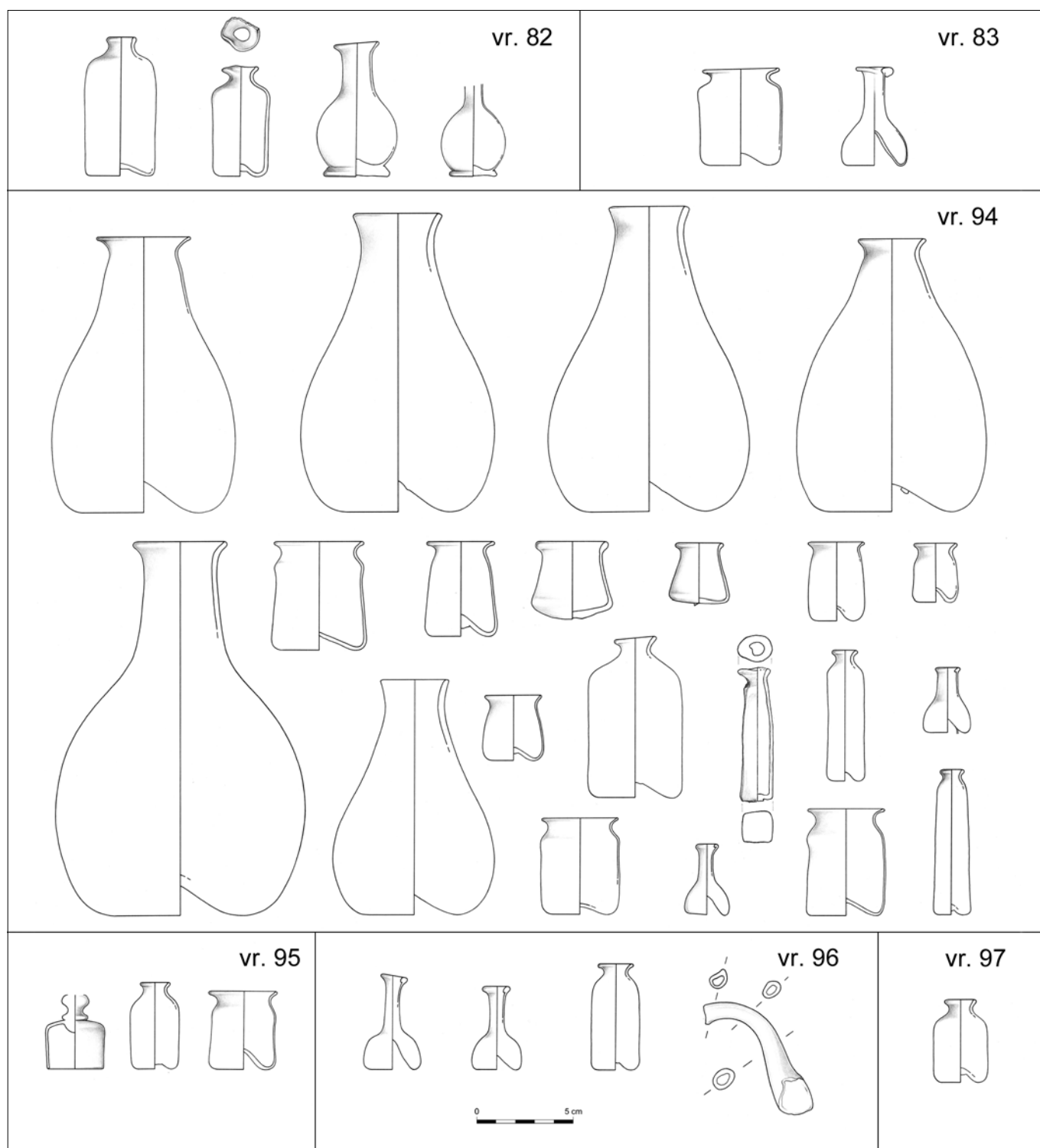

Obr. 23. Praha, Thunovská čp. 192/III. Brýlové čočky z počátku 18. století – obě 2011/3–č.sáčku 72, vrstva 94 (kresba V. Čermák, 2011; foto F. Malý, 2013).

⁴⁴ Soubor skleněných nádob a zlomků charakterizovali, popsali a vyhodnotili PhDr. Jaroslav Podliska, Ph.D., se Sylvii Svatošovou, autoři jim za jejich laskavost děkují.

⁴⁵ Sklovina je u většiny čistá, nazelenalá, našedlá, druhotně pokrytá korozí. Uplatněna je i hutní výzdoba v podobě štípaných pásek.

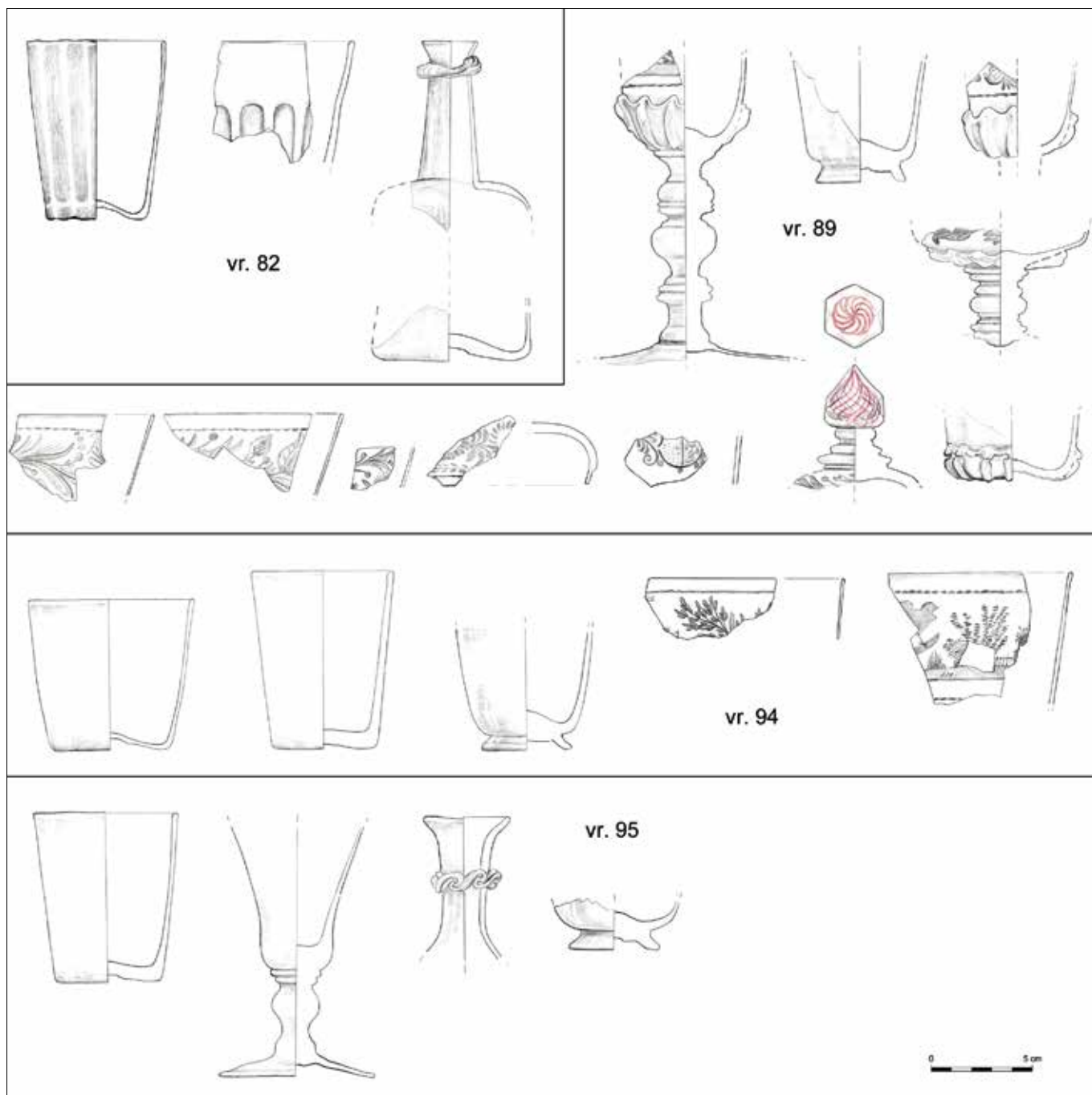
⁴⁶ Na shledávání se podílely studentky VŠCHT – Lucie Kališová a Barbora Lebočová, které použily rekonstrukci devíti skleněných nádob (obr. 26) pod vedením Ing. Zuzany Zlámalové-Cilové, Ph.D., pro své semestrální práce. Výsledek je plánován k publikaci v odborném časopise zaměřeném na sklářské technologie.

Obr. 24. Praha, Thunovská čp. 192/III. Technické sklo, ponejvíce sklo obalové, nejspíše související s provozem lékárny. Utrženo do vrstev (kresba V. Čermák, 2011).

uchy a částmi těl. Ze stolního skla luxusnějšího charakteru bylo z fekálního sedimentu získáno pouze několik větších zlomků pohárů ze silnostěnného skla, tzv. českého křišťálu (draselnato-vápenná sklovina), s širokou kupou a rytými rostlinnými motivy na vysokém členitém (balustrovaném) dříku a fragment broušené (fasetované) úchytky víka poháru jehlcovitého tvaru z čiré skloviny se zataveným rubínovým vláknem (obr. 25).⁴⁷ Ploché – okenní – sklo bylo bezpečně rozlišeno jen na několika zlomcích, a to v podobě jak kruhové okenní výplně (terčíky), tak skla tabulového (zde však je obtížné jednoznačně odlišit sklo tabulové od stěn čtyřbokých lahví).

47 Analogii k víku s rubínovým vláknem z konce 17. století viz LNĚNIČKOVÁ 2002, obr. na s. 48, 49.

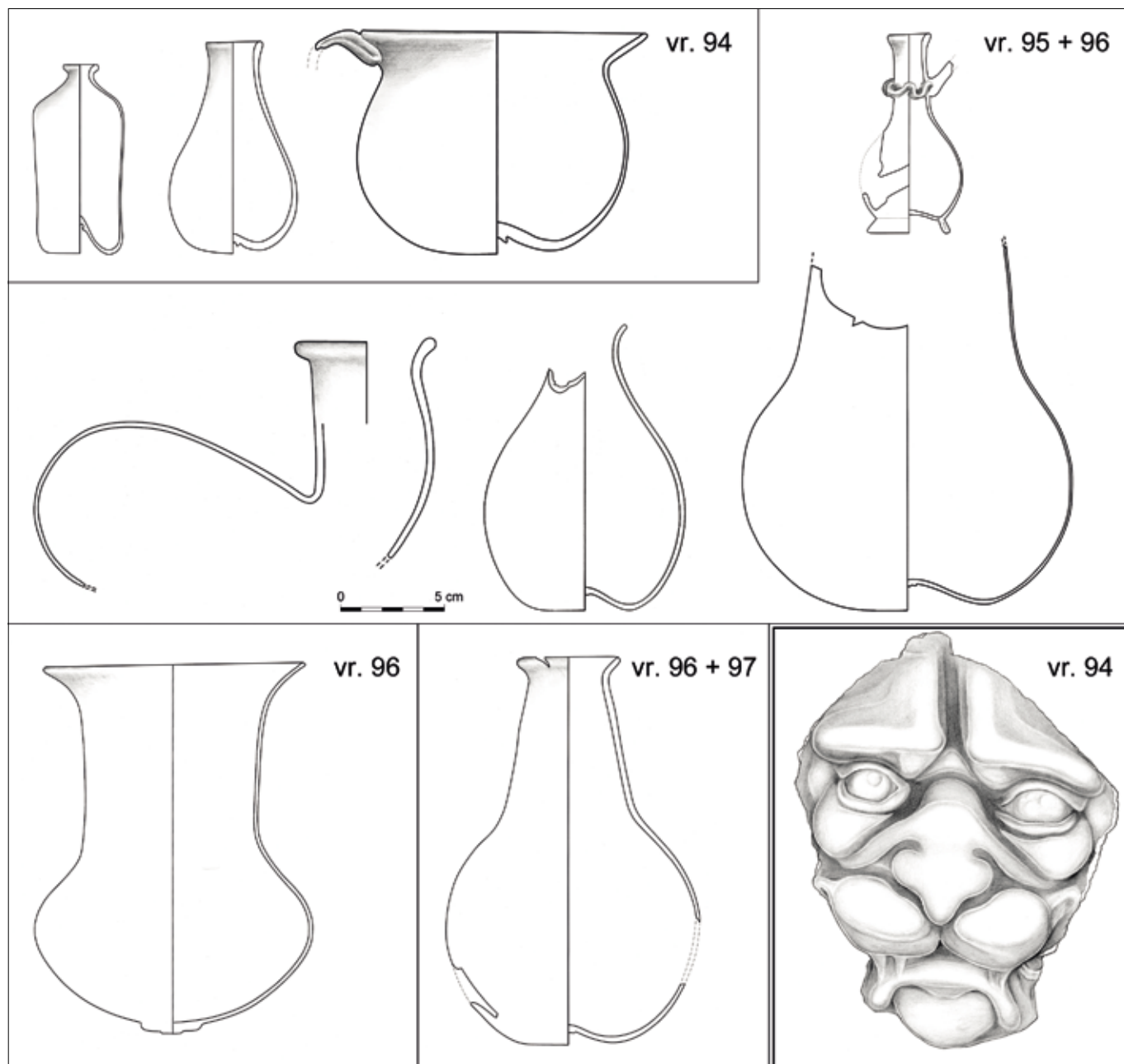

Zajímavým nálezem jsou 2 kusy brýlových skel. Přestože byly v této době brýle již běžněji dostupné, svým výskytem nepatří v archeologických situacích k častým nálezům.⁴⁸

Celý soubor skla je dle Jaroslava Podlisky časově homogenní. V převaze se jedná o sklo užité, používané v hojné míře jako sklo obalové, skladovací, kuchyňské, sanitární a při lékařské (laboratorní) praxi. U honosnějších výrobků se jedná o výrobky určené ke stolování v podobě hladkého, rytého a broušeného skla barokní formy, spadající dobou své výroby do intervalu od sklonku 17. století do poloviny 18. století. Ve všech případech se jedná o domácí produkci (kvalitnější výrobky, tzv. český křišťál) především ze sklářských regionů českých Sudet (Lužické hory, Jizerské hory, Krkonoše, Orlické hory, Šumava, Novohradsko). Období největšího rozmachu výroby barokního (křišťálově čirého) rytého skla v Čechách spadá do let 1710–1750 (DRAHO-TOVÁ 2005, 218).

Obr. 25. Praha, Thunovská čp. 192/III. Stolní sklo. S výjimkou silnostěnných skleniček je soubor kompletní. Počet zlomků českého křišťálu s rytou výzdobou je konečný. (Kresba S. Svatošová, 2013.)

⁴⁸ Z tábořské jímky v domě čp. 308, který v letech 1586–1627 obýval městský písař, pochází unikátní nález dvou kusů kožených obrouček brýlí (KRAJÍČ/CHVOJKA 2007, 27 obr. 54).

Obr. 26. Praha, Thunovská čp. 192/III. Hygienické (nočník, urinal), technické a 1x stolní (?) skleněné nádoby shledané, konzervované, analyzované a kreslené studentkami VŠCHT (B. Lebocová, L. Kališová, 2012). Vpravo dole glazovaný maskaron, dnes černý (působení organiky v jínce?). (Kresba V. Čermák, 2011.)

Z výplně jímký bylo vyzdvíženo 8 předmětů charakteru **mince**. Pět z nich mělo vzhled černých, velmi křehkých kotoučků, jejichž čištění obvyklým postupem bylo pro kotoučky devastující. U dvou byla na boku patrná puklinka, v jejím místě se podařilo oba kotoučky rozlomit. Ukázalo se, že stříbro mince bylo agresivním prostředím latriny zcela rozloženo a jádro mince bylo nahrazeno blátem. Nicméně pozitivní obraz mince zůstal zachován, byť nikoli v kovu ale v jílu. Přístupný však byl jen na jedné, té odloupenuté straně. Dotekem se obraz stíral. Identifikace mincí přinesla zjištění, že obě náleží Leopoldovi I. (vláda 1657–1705), z nichž větší o průměru 30 mm je 15krejcar ražený 1659–1695 (vr. 94) a menší je slezská grešle o průměru 15 mm s datem ražby 167? (poslední číslice nečitelná) z vrstvy 96.⁴⁹ Určitou raritou jsou 3 kusy mosazných početních penízů, vyzdvížených z vrstvy 96. Jeden z nich (průměr 19 mm) je bez reliéfu, další 2 (obr. 27) jsou opatřeny portrétem Ludvíka XIV. (vláda 1661–1715). Jedná se o výrobky norimberského mistra Lazara Gottlieba Lauffera (*? – mistrem od 25. 4. 1663 do ± 1709).⁵⁰

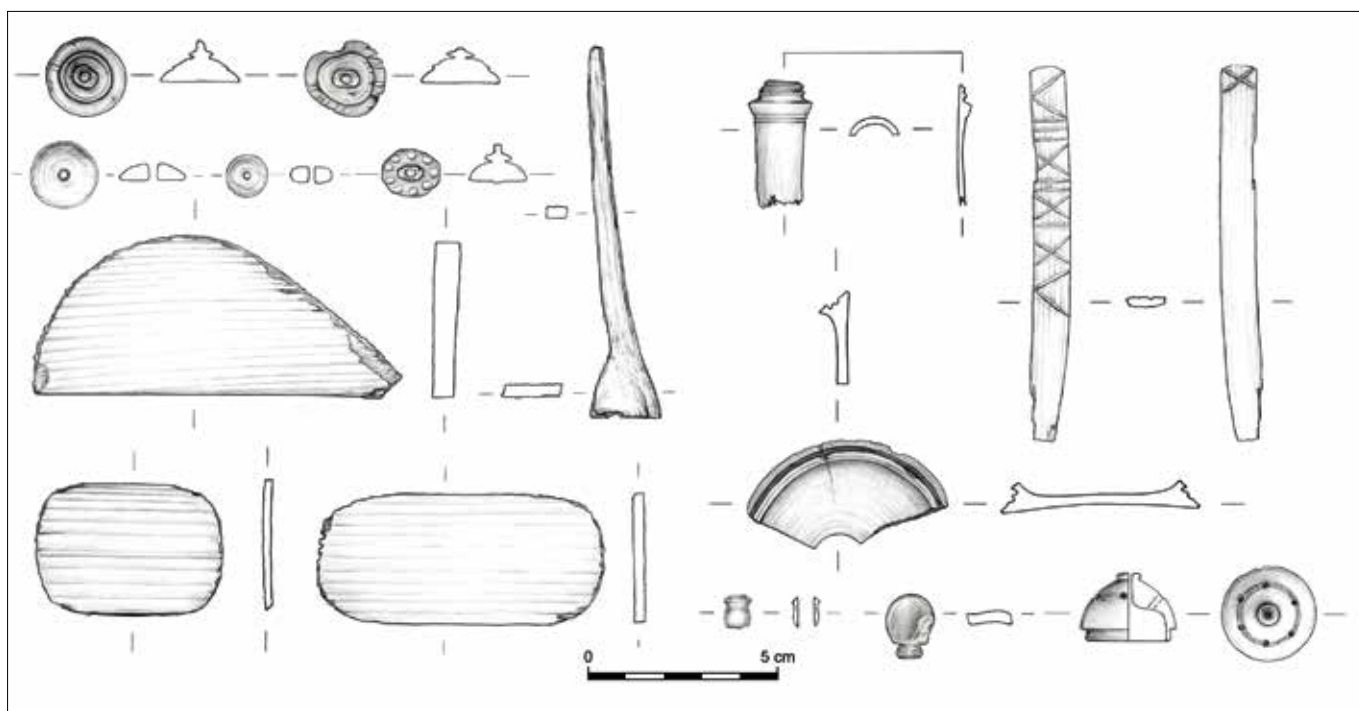
49 Mince určil autor. Zbývající 3 mince rozloupnuty nebyly. Jejich průměr 16 mm velikostí odpovídá minci o hodnotě 1 krejcar. Dvě pocházejí z vrstvy 94 a jedna z vrstvy 96.

50 Za identifikaci mosazných početních penízů děkujeme Mgr. Kamilu Smíškovi.

Na dřevěné nálezy (obr. 28) bylo fekální souvrství nečekaně chudé. Z konstrukce jímky se nedochovaly žádné prvky, které by umožnily využití dendrochronologické metody datování stavby. Uvnitř jímky byla dvě spadála dřeva, u jednoho z nich byl podkorní letokruh datován 1641 (před vznikem jímky), druhé nebylo pro dendro datování vhodné.⁵¹ Mezi drobnými dřevěnými nálezy zaujmou dřevěné zátky různých rozměrů související s množstvím obalového skla (některé se závitem), vysoký počet malých obdélných dřevěných rovných destiček se zaoblenými rohy, slánka, dřevěná špachtlička, četné korálky růženců, víčko krabičky jemně vykládané stříbrem a zlomek patrně pečetní schránky. Z tvarů rozměrnějších byl z jímky vyzdvížen soustružený hluboký talíř, dřevěné kotouče („servírovací podložky“), ba i rozměrný podnos a střed loukoťového kola. Stejně

Obr. 27. Praha, Thunovská čp. 192/III. Dva rozdílné pečetní peníze vyrobené Lazarem Gottliebem Laufferem (mistrem 1663–1709) z Norimberku, s portrétem Ludvíka XIV. Nalezeny ve vrstvě 96 (foto autor, 2011).

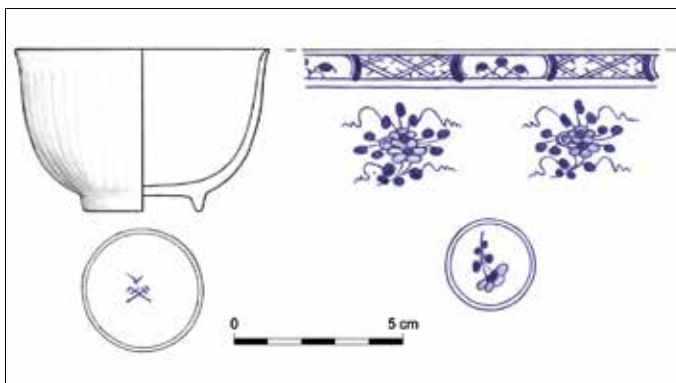

tak nečekaně malý výskyt výrobků z **kůže**, omezený na pouhé odstřížky, doplňuje jen jedna dobře zachovaná bota. Ze vzácných nálezů **kovových** lze uvést zlomenou lžici, spínání pláště, lehký kovový řetěz z jemných kroužků – patrně ozdoba lemu šatu, cínový uzávěr ke korbeltu a výše zmíněné šroubovací uzávěry sklenic. Zajímavostí jsou dvě ploché hvězdy z velice tenounkého plechu, nejspíše k potažení předmětu z běžného materiálu. Způsob života dokreslují **kostěné** hřebeny, korálky růženců i hrací kostka. Za zmínku stojí černě glazovaný, 0,2 m vysoký maskaron z vrstvy 94, patrně propadlý spolu s kameny z vrstvy 91 (obr. 26 vpravo dole) a **porcelánová miska** o průměru 7,5–7,9 cm (obr. 29), která však pochází až z nejmladší polohy zásypu – vrstvy 81. Výjimečné v nálezovém obraze prostředí koleje je z vrstvy 94 torzo drobné sošky „černouška“ z materiálu organického původu o velice nízké objemové hmotnosti, nejspíše z některého druhu

Obr. 28. Praha, Thunovská čp. 192/III. Výběr z drobných dřevěných předmětů včetně malé zátky s dřevěným závitem a dřevěných destiček snad pro potřeby lékárny, cf. pozn. 71 (kresba V. Čermák, 2011).

51 Za dendrochronologickou expertizu děkujeme Ing. Jaroslavu Dobrému, DrSc.

Obr. 29. Praha, Thunovská čp. 192/III. Porcelánová miska dosud neurčené provenience, nalezená u povrchu zásypu vrstvou 81 (kresba V. Čermák, 2011).

přírodních vosků, např. vosku montánního – mineralogicky patrně ozokerit (obr. 30).⁵²

Po tisících zlomcích keramiky a skla figuruje mezi nejčastěji zastoupenými materiály v jímce **textil**. Bylo vyzdvíženo mnoho set velmi měkkých útržků látek různých barev a druhů, od velmi kvalitních jemně tkaných či vyšíváných až po hruběji

tkané textilie. Velikosti i tvary útržků jsou nejrůznější – obdélné i trojúhelníkovité. Jako nejmenší se často vyskytují obdélné tvary o šířce 4–6 cm a délce 6–15 cm, i úzké (1–2 cm) tkalouny a stužky dlouhé i 50 a více centimetrů. To, že takto upravené textilie sloužily výhradně hygienickým potřebám řeholníků, netřeba dodávat. Na vyobrazení z kroniky curyšského faráře z roku 1565 (cf. ŠIROKÝ 2000, 378 obr. 26) je znázorněn odkrytý secess se dvěma otvory a nad ním v jeslích připravené chomáče tehdejšího toaletního papíru. Díky textilním nálezům z theatinské jímky si jeho vlastnosti dokážeme konkretizovat.

Zcela mimořádnou kategorií nálezů představuje v nálezovém souboru z jímky koleje theatinů **kolekce pečeti**, tvořená nečekaným množstvím fragmentů uzavíracích (dopisních) pečeti. V době exkavace byly nalezené pečete ještě týž den zaevidovány a omyty drobnými štětečky pod slabým proudem vody. Jejich fragmentární stav je dán jejich posláním – rozlomením pečete nezbytným k otevření dopisu byla jejich funkce naplněna.⁵³ Materiálem pečeti je tzv. španělský pečeti lak používaný od 17. století, jehož základem je vosk s příměsí silic a olejů, rumělkou obarvený načerveno. Vesměs se jedná o drobné osobní znakové pečete – signet,⁵⁴ nejčastěji s úplným znakem v pečeti poli (štít s erbovní figurou, nad nímž spočívá helm s klenotem). Soubor tvoří zaevidovaných 340 zlomků s větší či menší částí erbovního pole. Desítky okrajů pečeti misek byly skartovány. Určení kolekce se ujal dr. Jaroslav Tovačovský.⁵⁵ Dosud se podařilo podle erbů či klenotů identifikovat 195 zlomků. Jsou přiřaditelné 54 známým šlechtickým rodům, z nichž příslušnost k 35 rodům považujeme za bezpečně prokázanou, a pěti různým řeholním řádům či církevním hodnostářům. Určit konkrétního majitele pečeti se podařilo jen vzácně. Většina pečeti je němých, snaží se identifikace majitele pouze u nositelů Řádu zlatého rouna. Po rozlomení pečeti jen v naprosto výjimečných případech zůstaly identifikační znaky pohromadě. Bezpečně je pojmenováno jen 13 majitelů pečeti, s jistotou mírou pravděpodobnosti dalších pět, vesměs významných aristokratů. Těmto osmnácti identifikovaným osobám náleží 51 zlomků, z nichž bylo složeno 43 pečeti vyražených z 23 typářů. Značný počet pečeti se nepodařilo identifikovat kvůli absenci atributů potřebných k určení, další pak proto, že majitele erbu dosud neznáme. Vedle pečeti znakových jsou v souboru zastoupeny i pečete nápisové s monogramem (kombinované s hodnostní korunou). Ani jeden komplikovaný barokní monogram se nám však rozšiřovat nepodařilo.

Pro vyhodnocení pečeti jsme jejich soubor rozdělili do několika kategorií podle vztahu k theatinské koleji (Tab. 3 – sloupec „návaznost“). První – A – tvoří pečete s erby šlechtických rodů, o nichž z písemných pramenů víme, že jejich synové byli členy řádu theatinů. Druhou – B – tvoří pečete rodů, jejichž synové se později stali členy řádu, identifikace často není jednoznačná. Do třetí – C – náleží pečete panských rodů, jejichž konkrétní příslušníci jakýmkoli způsobem podporovali řád, aniž bychom znali zprávy, že by zde měli své syny. Ve čtvrté kategorii – D – jsou pečete identifikovaných rodů, o jejichž vztahu k řádu se písemné údaje nezmiňují. Do páté – E – jsme zařadili pečete různých církevních hodnostářů a řádů. Šestou skupinu – F – tvoří pečete s nejistým zařazením a několik pečeti mimo okruh šlechty, nejspíš s erby měšťanů. V poslední skupině – G – jsou pečete, jež se dosud určit nepodařilo. Z hlediska námětu vyobrazení na pečeti se výjimečnou jeví v souboru ojedinělá pečete topografická (č. 298).

⁵² Za určení děkujeme RNDr. Janu Zavřelovi.

⁵³ Od doby výzkumu není pokračování destrukce pozorováno, k další fragmentarizaci zatím nedošlo.

⁵⁴ Osobní pečete nejčastěji vytvořená pečeti prstenem s velmi prostou obrazovou výbavou (nejčastěji erb, monogram). Největšího rozšíření nabyl signet od poloviny 16. století. V příspěvku použita terminologie dle SFRAGISTIKA (on-line).

⁵⁵ Pracovníkovi AHMP – heraldikovi dr. Jaroslavu Tovačovskému – jsme velmi vděční, že se laskavě ujal identifikace pečeti a vytvořil solidní přehled zúčastněných šlechtických rodů, na který mohl navázat autor příspěvku ve své snaze určit majitele pečeti.

Obr. 30. Praha, Thunovská čp. 192/III. Torzo drobné sošky černouška (?). Vyzdvíženo z vrstvy 94, z živé kultury odstraněno cca v 10.–20. letech 18. století. Nejspíše přírodní vosk, snad ozokerit (?) (foto M. Frous, 2013.)

Tab. 3. Soupis fragmentů pečeti s identifikovatelnou částí pečetiho pole (drobné zlomky vypuštěny). **Sloupce 3+4** jsou provázány s „katalogem erbů“ HRDINOVÁ 2013. **Určil:** T = Jaroslav Tovačovský, M = Martin Müller (autor). **Majitel pečetidla:** není-li uvedeno jinak (T), určil Müller. **Kategorie:** zařazení pečete do kategorie A–H v návaznosti na specifikaci na straně 144. **Pozice:** místo, kde hledat vyobrazení pečete a komentář k ní, uspořádáno dle kategorií – vazba na obr. 31. Fragmenty pečeti budou ve velkém zvětšení umístěny na webových stránkách časopisu.

vrstva	číslo pečetě	číslo rodu	číslo znaku (HRDINOVÁ 2013)	rod / genus	určil	majitel pečetidla / owner of seal	kategorie	datum	typář	pozice
89	1			nedovedeme určit						G-5
89	2			Lamotte de Frintrop	M		D			D-3/4
89	3			řeholní klerik – theatin			H		1	H-1
89	4			nedovedeme určit						G-5
89	5	653	724	Řičanští z Řičan	T		A			A-1/4
89	6			řeholní klerik – theatin	M		H		20	H-2
94	10			františkáni nebo minorité	T		E			E-2
94	11			nedovedeme určit						G-5
94	13			nedovedeme určit						G-5
94	14			nedovedeme určit						G-5
94	15			Rytíři von Sternegg	T			po 1700		D-3/1
94	16			Rytíři von Sternegg	T			po 1700		D-3/1
94	19		neodpov.	snad Sobětičtí ze Sobětic	M		E			E-1/3
94	20			řeholní klerik - theatin	M		H		1	H-1
94	21			nedovedeme určit						G-5
94	22			nedovedeme určit						G-5
94	23			Wettinové	T	Kristián August vévoda ze Sachsen-Zeits	E	1706–1725		E-1/2
94	24			nedovedeme určit						G-5
94	25			nedovedeme určit						G-5
94	26			Lamotte de Frintrop	M		D			D-3/4
94	28	786	110	Talackové z Ještětic	T	Leopold Šťastný Talacko z Ještětic	A	před 1700 (1703)	4	A-2
94	29	321	845	Kokořovští z Kokořova	T		A		1	A-8/2
94	30			nedovedeme určit						G-5
94	32	432	1408, 2011	Martinicové	T	Jiří Adam Ignác z Martinic	C	1697–1714	4	C-1
94	35	321	845	Kokořovští z Kokořova	T		A		2	A-8/2
94	36	18	145	Bechyňové z Lažan	M		A		1	A-5
94	40			Svobodní páni Schrenck von Notzing	T		B			B-1/2
95	43			řeholní klerik – theatin	T		H		24	H-2
95	44			řeholní klerik – theatin	T		H		7	H-2
95	45			nedovedeme určit						G-5
95	46			Wettinové	T	Kristián August vévoda ze Sachsen-Zeits	E	1706–1725		E-1/2
95	47			nedovedeme určit	T	kníže či vévoda				G-5
95	48	432	1408, 2011	alianční znak Martinicové / Šternberkova	T	Jiří Adam Ignác z Martinic + Marie Josefa ze Šternberka, sňatek 1697		1697–1714	3	C-1
95	49			šifrovaný monogram						G-4
95	50	není		z Lissova (von Lissau)	T	Rudolf Josef hrabě z Lissova	A, B	1702–1711	2	
95	51			nedovedeme určit						G-5
95	52			nedovedeme určit						G-5
95	53			nedovedeme určit						G-5
95	54	147		Elsnitzové nebo z Pientzenau	T M					D-4/5
95	56			nedovedeme určit						G-5
95	58			řeholní klerik – theatin	M		H		6	H-1
95	59			nedovedeme určit						G-5
95	60		neodpov.	snad Sobětičtí ze Sobětic	M		E			E-1/3
95	61	180	972	hrabata z Hardega	T					D-2/3
95	62			Leblanc	M					F-1/3
95	64			řeholní klerik – theatin	M		H		15	H-2
95	65	234	1227	alianční znak Harrach + žena z Thannhausen	T	Alois Thomas Raymund hr. Harrach + druhá manželka Anna Cecilie hraběnka Thannhau- sen z Rakouska, sňatek 1695 (T)		před 1721		D-1/3
95	66			řeholní klerik – theatin	M		H		1	H-1
95	67			šifrovaný monogram						G-4
95	68			Quieton von Rosenwald	T			po 1680		D-3/3
95	69			nedovedeme určit						G-5
95	70			šifrovaný monogram						G-4
95	71			nedovedeme určit						G-5

vrstva	číslo pečetě	číslo rodu	číslo znaku (HRDINOVÁ 2013)	rod / genus	určil	majitel pečetidla / owner of seal	kategorie	datum	typář	pozice
95	72	786	110	Talackové z Ještětic	T		A		2	A-2
95	73			nedovedeme určit						G-5
95	74			řeholní klerik – theatin	M		H		8	H-2
95	75	432	1408, 2011	Martinicové	M	Bernard Ignác Jan z Martinic		před 1685	2	C-1
95	76			křížovnici s červenou hvězdou	T		E			E-1/6
95	77	není		svobodní páni z Lissova (von Lissau)	T	Rudolf Josef hrabě z Lissova	A, B	1702–1711	2	
95	78	910		ze Zástřizl nebo	T			před 1687?		
				Berkovští	T					D-4/4
95	80	197	140	Hložkové ze Žampachu	T		A		1	A-1/2
95	81	321	845	Kokořovští z Kokořova	T	snad Ferdinand Hroznata hrabě Kokořovský z Kokořova	A	před 1708	3	A-8/2
95	82	786	110	Talackové z Ještětic	T		A		2	A-2
95	83			řeholní klerik – theatin	T		H		8	H-2
96	89			nedovedeme určit						G-5
96	90			řeholní klerik – theatin	T		H		23	H-2
96	91			řeholní klerik – theatin	T		H		26	H-2
96	92			nedovedeme určit (patří k č. 106)		v opise ...VS SCOT...ILLUM (sigillum)				G-5
96	93			nedovedeme určit						G-5
96	94			Ostfriesland (spojení s Kounici)	T					D-2/4
96	95	888	1842, 20117	Bruntálští z Vrbna	T	Jan František Antonín Bruntálský z Vrbna	C	před 1697	1	D-1/1
96	96			nedovedeme určit						G-5
96	99			asi Leblanc	M		D			F-1/3
96	100			nedovedeme určit						G-5
96	102			nedovedeme určit						G-5
96	105			řeholní klerik – theatin	M		H		1	H-1
96	106			nedovedeme určit (patří k č. 92)		v opise ...VS SCOT...ILLUM (sigillum)				G-5
96	107			není to šlechtický znak (měšťan?)		monogram M X H			1	G-1
96	108	není		Thun-Hohensteinové	M	Maxmilián hrabě Thun-Hohenstein	C	před 1697	1	C-2/2
96	109			nedovedeme určit						G-5
96	110			řeholní klerik – theatin	M		H		23	H-2
96	111	429	1414	Malovcové z Malovic	T		A		1	A-6/3
96	112			francouzský znak						G-3/1
96	113	není		Thun-Hohensteinové	T	Maxmilián hrabě Thun-Hohenstein	C	1697–1701	2	C-2/2
96	114			řeholní klerik – theatin	T		H		5	H-1
96	115			hrabata von Königsegg	T		E			E-1/1
96	116			nedovedeme určit (patří k č. 119)		jako 170				G-5
96	118	není		Thun-Hohensteinové	M	Maxmilián hrabě Thun-Hohenstein	C	před 1697	1	C-2/2
96	119			nedovedeme určit (patří k č. 116)		jako 170				G-5
96	120			nedovedeme určit						G-5
96	121			řeholní klerik – theatin	T		H		11	H-2
96	122	není		Thun-Hohensteinové	M	Maxmilián hrabě Thun-Hohenstein	C	před 1697	1	C-2/2
96	123			asi Leblanc	M		D			F-1/3
96	124	429	1414	Malovcové z Malovic	M		A		1	A-6/3
96		102	201	Čejkové z Olbramovic	M		A			B-1/3
	125	929	109	nebo Žďárští ze Žďáru	M		M			
		688	897	nebo Slavkovští ze Šonova	M					
96	127			italská rodina 2, patří k č. 131	M				2	G-2
96	128			není to šlechtický znak (měšťan?)		monogram M X H			2	G-1
96	129			řeholní klerik – theatin	T		H		21	H-2
96	130			řeholní klerik – theatin	T		H		24	H-2
96	131			italská rodina 2, patří k č. 127	T				2	G-2
96	132	není		Thun-Hohensteinové	M	Maxmilián hrabě Thun-Hohenstein	C	před 1697	1	C-2/2
96	133			řeholní klerik – theatin	M	část pečeti 133+157	H		29	H-3
96	134			nedovedeme určit						G-5
96	136			biskup	M		E			E-1/4
96	137			asi Leblanc	M		D			F-1/3
96	138			nedovedeme určit						G-5
96	140	708	345, 1721	Strachovští ze Strachovic	M	Václav Strachovský ze Strachovic	D			A-4/2
96	141			nedovedeme určit						G-5
96		606	102, 2067	Račínové z Račina	M		A, B		3	A-7
96	142	704	74	Stařimští z Libštejna	M		A			
		73	606	z Hustřan	T/M		A			
96	143	není		z Lissova (von Lissau)	T	Rudolf Josef hrabě z Lissova	A, B	1702–1711	2	A-3

vrstva	číslo pečete	číslo rodu	číslo znaku (HRDINOVÁ 2013)	rod / genus	určil	majitel pečetidla / owner of seal	kategorie	datum	typář	pozice
96		606	102, 2067	Račínové z Račina	M		A, B		4	A-7
96	144	704	74	Stařimští z Libštejna	M		A			
		73	606	z Hustířan	T/M		A			
96	145	není		z Lissova (von Lissau)	T		A, B		1	A-3
96	146	není		z Lissova (von Lissau)	T	Rudolf Josef hrabě z Lissova	A, B	1702–1711	2	A-3
96		606	102, 2067	Račínové z Račina	M		A, B		4	A-7
96	147	704	74	Stařimští z Libštejna	M		A			
96		73	606	z Hustířan	T/M		A			
96	148			asi italská rodina 1, patří k č. 154	M				1	G-2
96	149			nedovedeme určit						G-5
96	150			šifrovaný monogram						G-4
96	151	není		z Lissova (von Lissau)	T	Rudolf Josef hrabě z Lissova	A, B	1702–1711	2	A-3
96	152			nedovedeme určit						G-5
96	153	786	110	Talackové z Ještětíc	M	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	A-2
96	154			asi italská rodina 1, patří k č. 148	M				1	G-2
96	155			řeholní klerik – theatin	T		H		3	H-1
96	156			řeholní klerik – theatin	T		H		17	H-2
96	157			řeholní klerik – theatin	M		H		29	H-3
96	158			italská rodina					2	
96	159			Fuggerové	T					D-2/5
96	160	18	145	Bechyňové z Lažan	M	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	
96	161			nedovedeme určit						G-5
96	162			šifrovaný monogram						G-4
96	163	18	145	Bechyňové z Lažan	M	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	
96	165			řeholní klerik – theatin	T		H		6	H-1
96	166			italská rodina 2	T				2	G-2
96	167			řeholní klerik – theatin	T		H		20	H-2
96	168			řeholní klerik – theatin	T		H		2	H-1
96		606	102, 2067	Račínové z Račina	M		A, B			
96	169	704	74	Stařimští z Libštejna	M		A			
96		73	606	z Hustířan			A			
96	170			nedovedeme určit						G-5
96	171			řeholní klerik – theatin	T		H		9	H-2
96	172			nedovedeme určit						G-5
96	173	18	145	Bechyňové z Lažan	M	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	
96	174	není		z Lissova (von Lissau)	M	Rudolf Josef hrabě z Lissova	A, B	1702–1711	2	A-3
96	176			nedovedeme určit						G-5
96	177			řeholní klerik – theatin	M		H		17	H-2
96	178			řeholní klerik – theatin	T		H		6	H-1
96	179			nedovedeme určit						G-5
96	180			asi z Klenové	M		D			B-1/1
96	181			šifrovaný monogram						G-4
97	182			řeholní klerik – theatin	T		H		12	H-2
96	183	786	110	Talackové z Ještětíc	T	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	A-2
96	184	786	110	Talackové z Ještětíc	T	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	
96	185	18	145	Bechyňové z Lažan, baron	T	snad Jiří Humprecht Antonín Bechyně z Lažan	A		4	A-5
96	186	107	847 aj.	Černínové z Chudenic, hrabě	T	Hrabě Humprecht Jan Černín		1675–1682		D-1/2
96	187			církevní hodnostář, biskup						E-1/5
96	188			Wettinové – albertinská linie	T	August II. Silný		1697–1733		D-2/1
96	189			italská rodina 2	T				2	G-2
96	190	18	145	Bechyňové z Lažan	T	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	
96	191			nedovedeme určit (stejný erb 257)						G-5
96	192			řeholní klerik – theatin	T		H		3	H-1
96	193			řeholní klerik – theatin	M		H		2	H-1
96	194			řeholní klerik – theatin	T		H		1	H-1
96	195			řeholní klerik – theatin	M		H		23	H-2
96	196			nedovedeme určit						G-5
96	197			Talackové z Ještětíc	M	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	A-2
96	201			nedovedeme určit						G-5
96	203	197	140	Hložkové ze Žampachu	T		A		2	A-1/2

vrstva	číslo pečetě	číslo rodu	číslo znaku (HRDINOVA 2013)	rod / genus	urči	majitel pečetidla / owner of seal	kategorie	datum	typář	pozice
96	204			Talackové z Ještětice	M	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	
96	206	18	145	Bechyňové z Lažan	T		A		2	A-5
96	208			francouzské merloty ??	T					
96	211			Talackové z Ještětice	M	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	
97	214	429	1414	Malovcové z Malovic	T		A		2	A-6/3
97	215	95	727	Čabeličtí ze Soutic	T		A		1	A-4/1
97	216	432	1408, 2011	Martinicové	T	Bernard Ignác Jan z Martinic		před 1685	1	C-1
97	217	432	1408, 2011	Martinicové	T	Bernard Ignác Jan z Martinic		před 1685	1	C-1
97	218	432	1408, 2011	Martinicové	T	Bernard Ignác Jan z Martinic		před 1685	2	C-1
97	219			není to šlechtický znak		monogram P R				G-1
97	220			řeholní klerik – theatin	T		H		10	H-2
97	221			řeholní klerik – theatin	M		H		29	H-3
97	222	95	727	Čabeličtí ze Soutic	T		A		2	A-4/1
97	223	95	727	Čabeličtí ze Soutic	M	.OHAN GEOR...SAUTIZ – nenalezen	A		3	A-4/1
97	224			řeholní klerik – theatin	T		H		28	H-3
97	225			Ploutvicové	M					D-4/1
97	226			Ploutvicové	M					D-4/1
97	227	465	204	Mitrovští z Nemyšle	M		A			A-4/3
97	228	228	256	Hrobčičtí z Hrobčic	M		D			D-4/2
97	229			alianční, muž von Töring + ??	T				2	D-2/2
97	230			řeholní klerik – theatin	M		H		29	H-3
97	231			Kaiserštejnové	T		D			D-1/6
97	232			von Töring, hrabě, rakouská rodina	T				1	D-2/2
97	233			nedovedeme určit, patrně lékař/ lékárník			C			G-5
97	234	772	1647	Šternberkové	T		C, E			C-2/1
97	235			nedovedeme určit						G-5
97		606	102, 2067	Račínové z Račina	M		A, B		2	A-7
97	236	704	74	Stařimští z Libštejna	M		A			
		73	606	z Hustiřan	T/M		A			
97	237			řeholní klerik - theatin	T		H		29	H-3
97	238			řeholní klerik - theatin	T		H		16	H-1
97	239			řeholní klerik - theatin	T		H		25	H-2
97	242			nedovedeme určit						G-5
97	243			nedovedeme určit						G-5
97	245			řeholní klerik – theatin	T		H		13	H-1
97	248	není		Trauttmansdorffové	M		A			A-1/1
97	249			nedovedeme určit						G-5
97	250			nedovedeme určit						G-5
97	251			řeholní klerik – theatin	M		H		12	H-1
97	252			nedovedeme určit						G-5
94	253	786	110	Talackové z Ještětice	T		A		3	A-2
94	254			nedovedeme určit						G-5
94	255	349	512	Kozlíkové z Podačiny	M					D-4/3
94		606	102, 2067	Račínové z Račina nebo	M		A, B		1	A-7
94	256	704	74	Stařimští z Libštejna	M		A			
		73	606	z Hustiřan	T/M		A			
94	257			nedovedeme určit (stejný erb 191)						G-5
94	258			nedovedeme určit						G-5
94	259			nedovedeme určit, patrně lékař/ lékárník						G-5
94	260			nedovedeme určit (patří k č. 266)						G-5
94	261			šifrovaný monogram						G-4
94	262	254	593, 1092	Chřepičtí z Modliškovic	T		A			A-6/2
94	263			nedovedeme určit						G-5
94	264			nedovedeme určit						G-5
94	265			nedovedeme určit						G-5
94	266			nedovedeme určit (patří k č. 260)						G-5
94	267			z Kranigsfeldu	T		D			F-1/1
94	268	786	110	Talackové z Ještětice	M	Leopold Štastrný Talacko z Ještětice	A	před 1700 (1703)	4	A-2
94	269	886	537	Vratislavové z Mitrovic	M	Jan Adam Vratislav z Mitrovic, biskup hradecký	A, E	1711–1733		A-1/3
94	270			italská rodina 2	T				2	G-2
94	271			šifrovaný monogram					7	G-4

vrstva	číslo pečete	číslo rodu	číslo znaku (HRDINOVÁ 2013)	rod / genus	určil	majitel pečetidla / owner of seal	kategorie	datum	typář	pozice
94	272	886	537	Vratislavové z Mitrovic	T		A		2	A-1/3
94	273	429	1414	Malovcové z Malovic	T		A		3	A-6/3
94	274	888	1842, 20117	Bruntálští z Vrbna	T	Jan František Antonín Bruntálský z Vrbna	C	1697–1705	2	D-1/1
94	275			nedovedeme určit						G-5
94	276			řeholní klerik – theatin	T		H		22	H-2
94	277			nedovedeme určit						G-5
94	279			Bevier von Freyried	T			po 1715		D-3/2
95	281	321	845	Kokořovští z Kokořova	T	Ferdinand Hroznata hrabě Kokořovský z Kokořova (T)	A	1680–1708	4	A-8/2
95	282			řeholní klerik – theatin	T		H		23	H-2
95	283			řeholní klerik – theatin	T		H		7	H-2
95	284			italská rodina 2	T				2	
95	285	498	2032	Nosticové, rokytnická linie	T	Kryštof Václav Nostic-Rokytnic	D	1675–1712		D-1/4
94	288			řeholní klerik – theatin	T		H		2	H-1
94	289	není		z Lissova (von Lissau)	T	Rudolf Josef hrabě z Lissova	A, B	1702–1711	2	A-3
94	290	99	692, 1109	Častolárové z Dlouhé Vsi	T		A			A-6/1
94	292	786	110	Talackové z Ještětice	T		A		2	
94	293			asi Severin z Kapí Hory ?	T					F-1/2
94	294			nedovedeme určit						G-5
94	295			řeholní klerik – theatin	T		H		1	H-1
95	296			rakouská rodina	T					G-3/2
95	297	18	145	Bechyňové z Lažan	T	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	A-5
95	298			topografická pečeť	M					G-6
95	299			nedovedeme určit						G-5
95	300			rakouská rodina	T				5	G-3/2
95		606	102, 2067	Račínové z Račina	M		A, B			A-8/1
95	301	704	74	Štařimští z Libštejna	M		A			
		73	606	z Hustiřan	T/M		A			
				Colloredové	T		C			
97	302			nedovedeme určit						G-5
97	303			řeholní klerik – theatin	T		H		19	H-2
97	304	432	1408, 2011	Martinicové	T	Bernard Ignác Jan z Martinic		před 1685	2	C-1
97	305			šifrovaný monogram						G-4
97	306			nedovedeme určit						G-5
97	307			řeholní klerik – theatin	T		H		4	H-1
97	308			řeholní klerik – theatin	T		H		14	H-1
96	309			není to šlechtický znak (měšťan?)		monogram M X H			1	G-1
96	310	18	145	Bechyňové z Lažan	T	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	
96	311	18	145	Bechyňové z Lažan	T		A		3	A-5
96	312			nedovedeme určit						G-5
96	317			řeholní klerik - theatin	T		H		27	H-2
96	318			nedovedeme určit						G-5
96	319			italská rodina 2	T				2	G-2
96	320			nedovedeme určit						G-5
96	321	786	110	Talackové z Ještětice	M	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	
96	322			nedovedeme určit						G-5
96	323			italská rodina 2	T				2	
96	324			Talackové z Ještětice	M	Vilemína Kateřina Talacková roz. Schröder	A	1694–1734	1	
96	325	18	145	Bechyňové z Lažan	T	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	
96	326			šifrovaný monogram						G-4
96	327			nedovedeme určit						G-5
97	328			řeholní klerik – theatin	T		H		3	H-1
97	329	18	145	Bechyňové z Lažan	T	Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan	A	1672–1695	5	A-5
97	330	449	1440	Metých z Čechova	T		D			D-1/5
97	333			řeholní klerik – theatin	T		H		18	H-2
97	335			nedovedeme určit						G-5
97	336			nedovedeme určit						G-5
97	338			nedovedeme určit						G-5
97	339			řeholní klerik – theatin	M		H		11	H-2
97	340			nedovedeme určit						G-5

Theatini a kolekce pečeti jako pramen k poznání jejich styků a zázemí

Kdo byli malostranští theatini, jimž byly dopisy opatřené nalezenými pečeti určeny? Podle údajů z výchozích prací k historii theatinů v Čechách (BLESÍK 1947, VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997, HOJDA 2008) představovali na Itálii orientované mezinárodní společenství řeholních kleriků, příslušníků řádu založeného v roce 1524 v Římě skupinou čtyř šlechticů. Vůdčími postavami v této čtveřici byli člen významné severoitalské rodiny Conti di Thiene, kanonizovaný v roce 1671 jako sv. Kajetán, a biskup z Chieti (z *Theate*) Giampietro Carrafa z významné neapolské rodiny, roku 1555 zvolen jako papež Pavel IV. Hlavním úkolem řádu byla obroda kléru; určen byl k charitativní činnosti služby chudým a nemocným, duchovní správě, k výchově mládeže, činný byl ve školách a nemocnicích (VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997, 162). Prvních 100 let se působnost řádu omezovala na Itálii, kde konkurovali jezuitům. Po rozšíření do Španělska (1629) a Francie (1644) expandovali v 60. letech 17. století do střední Evropy – 1662 vznikla kolej v Mnichově, 1665 v Praze, 1684 v Salcburku. Založením koleje ve Vídni roku 1704 byla střeoevropská organizace řádu dokončena (HOJDA 2008, 38). Do Čech se řád dostal v průběhu pobělohorské rekatolizace, na konci „silné invaze řeholních společenství do střední Evropy“ a doby poznamenané nedostatkem světského kléru, který pomáhali odstraňovat klerikové řeholní (ČORNEJOVÁ 2009, 7). Usazení theatinů v Čechách je výsledek úsilí Bernarda Ignáce hraběte z Martinic, od roku 1651 nejvyššího purkrabího a královského místodržícího.⁵⁶ První kroky k uvedení řádu do Čech podnikl čilou komunikací s vlivným Donem Stefanem Pepe z mnichovské koleje a poté již v srpnu 1664 na ni navazujícím dopisem, v němž píše generálnímu představenému v Římě o svém záměru (HOJDA 2009, 15). Následujícího roku, 1665, získal od Leopolda I. dovolení a proběhla konfirmace založení arcibiskupem Arnoštem z Harrachu, v níž je zároveň theatinům dovoleno působení v duchovní správě v pražských městech i za hradbami. Bernard Ignác nejdříve uvedl theatiny na svůj pozemek s kaplí na severním předměstí – dnes zvaný Kajetánka – na Břevnově. Teprve koupí Berkovského paláce a jeho přestavbou se mu v roce 1672 podařilo uvést theatiny do intravilánu města. Jak zjistil Hojda z písemností uložených v generálním archivu v řádovém domě v Římě, příležitostně se zdržovali theatini v Praze i dříve. Pro tyto účely nacházeli přístřeší u barnabitů na Hradčanech, jak je doloženo např. pro rok 1639 (HOJDA 2008, 41 pozn. 12).

Řeholní pravidla měl řád theatinů tvrdá, jejich podstatou byla chudoba a odevzdanost do Prozřetelnosti Boží. Členové se zřekli veškerého majetku a zavázali se, že nebudou vyhledávat dobrodince ani žebrat, ale jen spoléhat na Boží Prozřetelnost (BLESÍK 1947, 10). Ve skutečnosti byli odkázáni na podporu svých rodin a příznivců, což do značné míry determinovalo sociální složení komunity s vysokým podílem šlechticů. Zdeňku Hojdovi se podařilo v římských archivech dohledat dva soupisy členů řádu (HOJDA 2008, 42sq.). Jeden, z roku 1674, je uchovávan v Římě ve státním archivu (ibidem, 42, pozn. 17), pozdější tištěný soupis je evidován z roku 1762 v řádovém archivu theatinů, v něm je výčet jmen ukončen rokem 1756 (ibidem, 43 pozn. 21). Osob, které v Praze do roku 1756 složily řeholní sliby, je celkem registrováno 82 s tím, že do roku 1674 vstoupilo v Praze do řádu 13 theatinů (+ 2 laičtí bratři), do roku 1700 dalších 17 (celkem 30) a mezi roky 1701–1756 složilo řeholní sliby dalších 52 osob. Ne všichni zůstávali v kolejích, v nichž složili své sliby, pro členy řádu je příznačná značná mobilita, i mezi řádovými domy.⁵⁷ Některá jména se vyskytují také ve spisu Blesíka (1947).⁵⁸ Získané seznamy umožnily Hojdovi konkretizovat sociální skladbu pražského domu v období 1668–1756 (2008, 43 pozn. 22).⁵⁹ I na okolí zřejmě působili kněží řádu noblesně v černých talárech světských kněží a se vzájemným titulováním „Don“.

Odchodem do řádu nebyly, a z existenčních důvodů ani nemohly být, kontakty donů s jejich rodinami přerušeny. Udržování minimálně písemného styku dokládají i pečeti nalezené v jímce jejich pražské koleje. Přestože se v drtivé většině případů jedná o pouhé fragmenty pečeti, část

56 Podle jeho popisu na základě v podstatě náhodného setkání s theatinskými misionáři na jejich cestě do Ruska v roce 1665, jak líčí důvody své žádosti Leopoldovi I. o zavedení řádu v Čechách.

57 Z celkového počtu 82 theatinů jich 11 odešlo do jiných domů, k pražskému domu se do roku 1756 hlásilo 71 osob.

58 Jako člena pražské koleje uvádí jediné jméno neevidované v římských seznamech, a to Jana Pieroniho, jehož letmo zmiňuje jako jednoho ze čtveřice misionářů odjíždějících v roce 1723 do Východní Indie (BLESÍK, 1947, 20). Jan nejspíše pocházel z rodiny manýristického stavitele pevností, architekta a astronoma Giovanni Pieroniho de Galiano, jehož osobě se intenzivně věnuje prof. Petr Fidler. Z konzultace, za kterou děkujeme, vyplynulo, že mu Jan Pieroni znám není. Giovanni Pieroni měl v den své smrti 1654 syna Václava a dceru Helenu z druhého manželství s českou šlechtičnou Salomenou z Růžové a syna Francesca a dceru Annu Felicii z prvního manželství. Obě dcery byly řádové sestry, o rodinných poměrech obou synů se zatím nic neví. Theatin Jan mohl být synem jednoho z nich.

59 Ze 71 osob skládajících sliby v Praze 7 (10 %) připadá na cizince (Italové 2, Bavoři 2, Angličan, Tyrolan a Korutanec); 11 (15,5 %) na osoby bez predikátu, patrně měšťany; 17 (24 %) na příslušníky českého panského stavu; 36 (50,5 %) theatinů byli rytíři a vladkové, až na výjimky z českých rodů (HOJDA 2008, 43 pozn. 22). Díky laskavosti doc. PhDr. Zdeňky Hojdy, CSc. jsme mohli využívat seznam theatinů skládajících řádové sliby v pražské koleji, včetně data vstupu do řádu, který pořídil z tištěných seznamů řádové provenience uložených v římských archivech. Za tuto výraznou pomoc děkujeme.

se podařilo přiřadit významným i méně významným rodům. Mnohé z nich měly v řádu své syny, a zbytky těchto pečeti lze tak povětšinou pokládat za stopy rodinné korespondence. Některé ze souboru pečeti se dají přisoudit i konkrétním osobnostem žijícím v období zhruba od poloviny 17. do poloviny 18. století. V následujícím přehledu jsou prezentovány všechny pečeti s obrazem či nápisem, uspořádány do skupin podle návaznosti A–H shodně s tabulkou 3. Za jménem theatina doloženého písemnými prameny jsou uvedena jména nejbližších příbuzných, s nimiž mohl korespondovat a komu by pečetidla mohla patřit. Naproti tomu četné nálezy pečeti s vysokým křížem na trojvrší (znakem theatinů) svědčí o čilé korespondenci mezi theatiny samotnými, což se dá při častých misijních cestách (a to i po Čechách) očekávat. Základní pomůckou pro sledování genealogických vztahů nám byla hesla dle jmen příslušných rodů v Ottově slovníku naučném, jejichž autorem je August Sedláček. Rejstřík s odkazy na knižní vydání viz PALÁT (on-line).⁶⁰

Komentář ke skupině A-1: /1: Trauttmansdorffové (pečeť č. 248, vr. 97). Od hraběnky Anny Marie z Trauttmansdorffu (předtím hraběnka Khieslová, rozená Berková z Dubé, dědila po svém bratru Janovi Berkovi z Dubé) byl v roce 1669 odkoupen palác čp. 192/III, který se po přestavbě stal pražským sídlem řádu. Z rodu pocházel **Kajetán hrabě Trauttmansdorff** (jeho rodiče a vztah k Anně Marii se nám nepodařilo zjistit, v řádu od r. 1668), který byl první theatin českého původu a první, jenž se stal proboštem. Před složením slibů dal kostelu Všem svatých 15 000 zlatých, aby se za něho denně sloužily mše. Náhlá smrt ukončila jeho proboštsví (BLESÍK). Jeho současníkem (eventuální majitel pečetidla) byl **Adam Matyáš hrabě Trauttmansdorff** (*1617–†1684), nejvyšší zemský maršálek a od r. 1645 místodržící království.

/2: Hložkové ze Žampachu (80, 203; vr. 96, 95). Z rytířského rodu pocházejí v řádu strýc a synovec. Starší z nich – **Jan Maria Hložek ze Žampachu** (†1726) – v řádu od r. 1676, 3× zvolený za probošta theatinů. Vzdělaný a schopný, měl blízko k pražskému arcibiskupovi Janu Josefu hraběti Breunerovi, pro něhož v r. 1695 v Římě vymohl u papeže apoštolské potvrzení. Od r. 1703 stálým členem arcibiskupské konzistoře jako asesor (soudní přísedící), 1707 vyslán arcibiskupem do Říma jako člen vyšetřující komise v procesu blahorečení sv. Jana Nepomuckého. Byl profesorem v arcibiskupském alumnátu u sv. Vojtěcha a na řádovém bohosloveckém učilišti (BLESÍK). Otec Albrecht Kryštof Hložek ze Žampachu (†1671; v letech 1663–1670 místokomorník Království českého), matka Kateřina Albertina Vencílková z Vrchovišť, bratři Albrecht (†1693; od r. 1676 purkrabí a od r. 1683 hejtman Pražského hradu) a Václav Kryštof (†1737; od r. 1720 nejvyšší písař) (ОΠΠΟ). Synovec Jana Maria – kazatel a misionář **Václav Hložek ze Žampachu** (*okolo 1686–†1739) – byl členem řádu od r. 1705. Syn Albrechta Václava Kryštofa Hložka (†1693) a Johanny Apollonie Bechyňové z Lažan (†1690; WOLF 2005, 370) odjel s dalšími třemi členy řádu r. 1723 na misie do Východní Indie (BLESÍK). Po třináctiletém působení na Borneu zemřel v malostranské koleji. Jeho osobě věnuje krátký příspěvek WOLF (2005).

/3: Vratislavové z Mitrovic (pečetě 269, 272; vr. 94) V řádu byli dva bratři (Maxmilián a Václav) a syn jejich bratrance (Jan Václav), všichni z Mitrovic (panský stav od 1607, 1701 říšský hrabě). Nejstarším z nich byl **Maxmilián Antonín Vratislav**, od r. 1669 v řádu (autor hagiografických spisů). Jeho bratr **Václav Vratislav z Mitrovic** uzavřel slib 1678, v r. 1702 zvolen proboštem theatinů. Byl také literárně činný (1719 vydal postní rozjímání „Krvaví potůčkové“; BLESÍK). Jejich otec Petr Vratislav z Mitrovic (*1612–†1698), matka Anežka Alžběta (Eliška) Bechyňka z Lažan

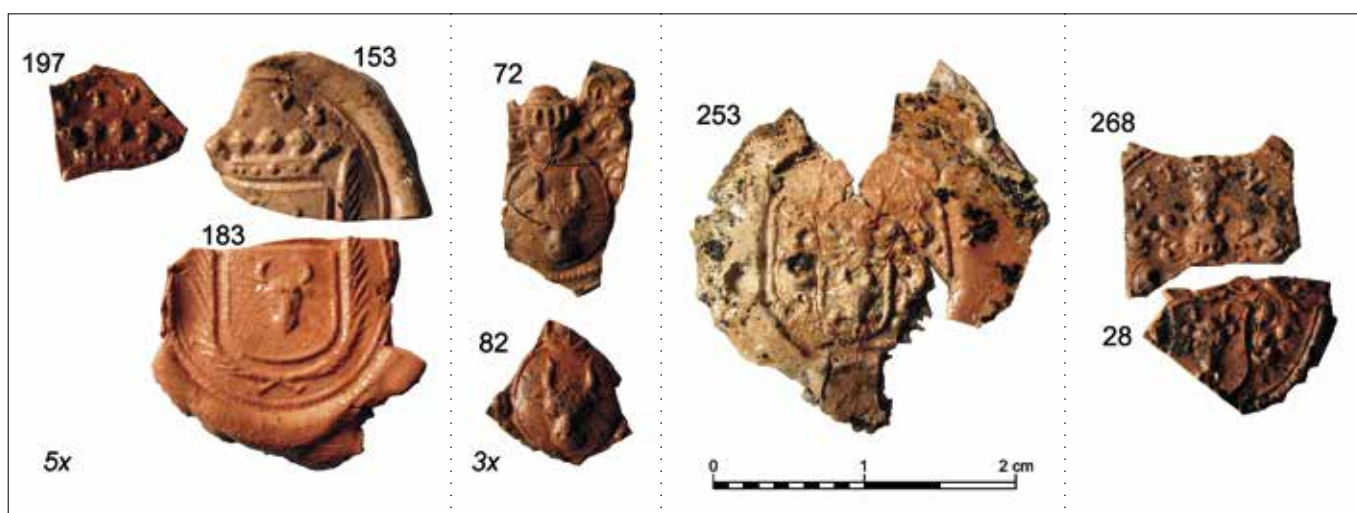
Obr. 31: A-1. Kategorie A – pečeti šlechtických rodů, jejichž synové byli v řádu theatinů.

Obr. 31. Praha, Thunovská čp. 192/III. Obrázek 31 představuje ucelenou sérii fotografií všech pečeti, k nimž jsou uvedeny komentáře. Vyobrazení pečeti jsou rozříděna podle kategorií od A do H (viz str. 144). Kategorie (s různými počty pečeti) jsou prezentovány po skupinách tak, aby komentář byl konkrétním pečetím co nejbližší. Proto byl za skupinu zvolen pás o jedné řadě pečeti (např. A-1). V jedné skupině (páse) jsou pečeti náležející jednomu, výrazně častěji však vyššímu počtu rodů. Rody jsou ve skupině od sebe odděleny **plnou čarou**, pořadí rodu ve skupině lze odpočítat (nejčastěji do pěti), v komentáři je uvedeno **číslem za lomítkem** (/2:). V některém rodu se podařilo identifikovat více typů než jeden. Různé typy (přenesené různými majiteli pečeti) v rámci jednoho rodu jsou odděleny **slabou tečkovanou čarou**. Byly evidovány i osobnosti, které používaly současně více typů (pečetidel; např. B. I. z Martinic). Číslo u fotografií jsou **čísla pečeti**, aditivně přiřazovaná v průběhu výzkumu. Zvětšeno 2× (všechny fotografie autor; zpracování a grafický výstup M. Ďurica, 2013).

60 Protože převážná většina z genealogických hesel je dostupná na internetu na stránkách <www.leccos.com>, neuvádíme díl a stránky, ale jen (ΟΠΠΟ). Dále jsme čerpali z internetových stránek – např. <www.patricus.info>, internetový magazín <www.historickaslechta>, stránka <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/bohemia.html> aj. Pro informace o členech řádu theatinů nám byl výchozí spis redemptoristy P. J. Blesíka CSsR (1947), kde jsou údaje shromážděny na stranách 19–23. Pro malý rozsah citujeme dále pouze jako (BLESÍK). Z něho vychází i BUBEN (2008). Důležitým vodítkem pro posuzování erbů byl dobový pramen: erbovníky Kryštofa Viléma Haranta a Václava V. I. z Mitrovic (HRDINOVÁ 2013).

(†1695; Tesař 2013, 7 pozn. 19). Třetím příslušníkem rodu byl v řádu theatinů Jan Václav Vratislav z Mitrovic (*1686–†1727). Po studiu na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze (BAKEŠ 2012) vstoupil roku 1707 do řádu a 1726 se stal proboštem theatinů (BLESÍK). Jeho otec Václav Vojtěch Maxmilián Vratislav z Mitrovic (*1648–†1698), matka Veronika Johanka z Řičan (†1723), babička Anna Alenka Bechyňka z Lažan. Bratři: Ivan Augustin (*1670), jezuita. Nejvýznamnějším z bratrů byl **Jan Adam Vratislav z Mitrovic** (*1677–†1733), 1709 probošt vyšehradský, 1711 biskup hradecký, 1722 biskup litoměřický a 1733 arcibiskup pražský. S největší pravděpodobností právě on byl majitelem pečete č. 269. Nejmladším bratrem byl Jan Josef Vratislav z Mitrovic (†1753), kanovník svatovítské kapituly a v letech 1733–1753 biskup královéhradecký (OTTO). Duchovní práci se zasvětili všichni 4 mužští příslušníci této rodové linie. Z pěti sester byla jedna provdána Janovská, druhá Malovcová (oba rody měly také členy v řádu theatinů). Příbuzná těchto tří theatinů, Alžběta Vobitecká, rozená Vratislavová, učinila koleji nadání 700 zlatých (BLESÍK).

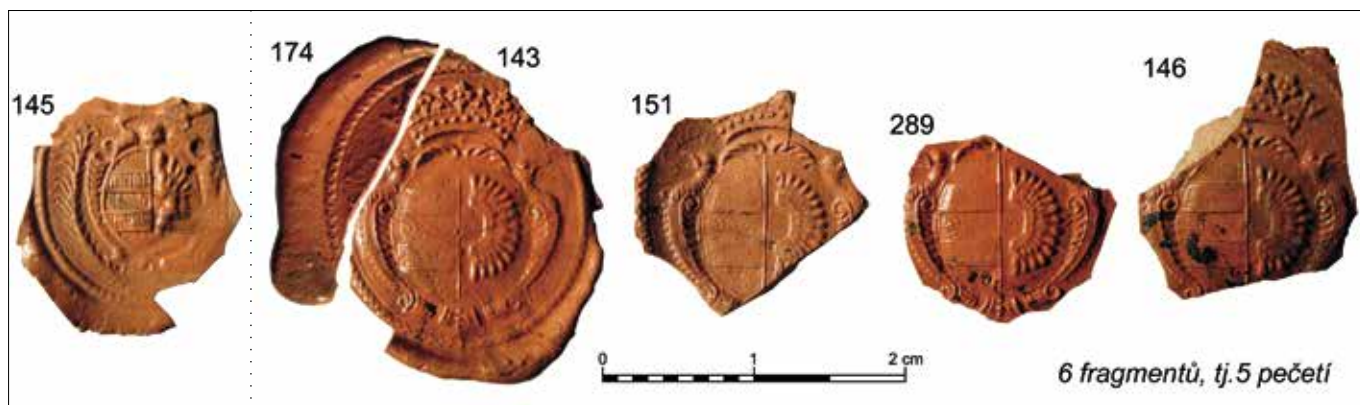
/4: Řičanští z Řičan (pečeť 5; vr. 89). Z panského rodu pocházeli 2 členové řádu – Karel Kajetán (v řádu od r. 1704) a Antonín (od r. 1710). Z rodu vzešla Veronika Johanka z Řičan (†1723), která byla matkou výše uvedeného Jana Václava z Mitrovic (OTTO).

Obr. 31. A-2.

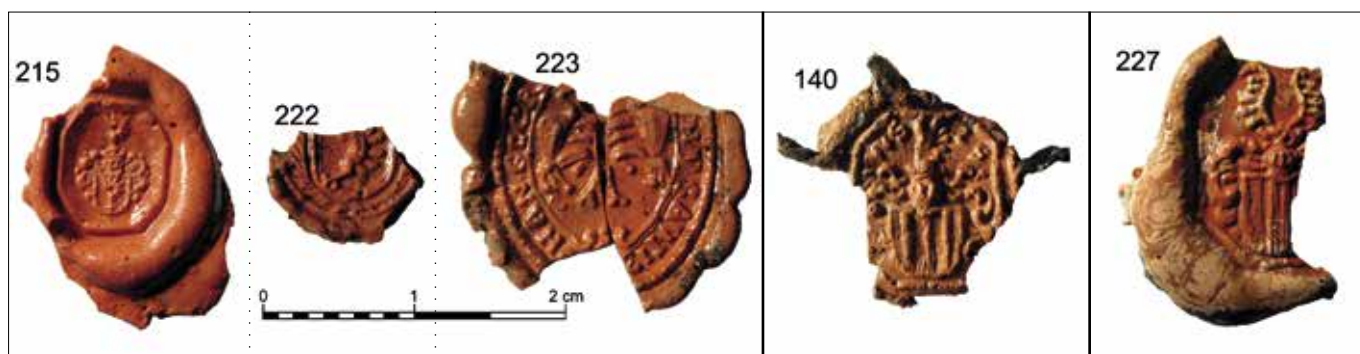
Komentář ke skupině A-2: Talackové z Ještětic (pečeť 28, 72, 82, 153, 183, 184, 197, 204, 211, 253, 268, 292, 321, 324). Typář 1 vr. 96; typář 2 vr. 95+94; typář 3 vr. 94, typář 4 vr. 94.⁶¹ Z rodu pocházel jeden z významných pražských theatinů, Alois Talacko z Ještětic (v řádu od r. 1673), probošt, který 34 let konal misijní cesty po Německu, Rakousku a Čechách (BLESÍK). Ze strany otce byl spřízněn s Martinici – otec byl synovcem Kateřiny Lidmily Talackové (†1649), třetí manželky Jaroslava II. Bořity z Martinic, otce Bernarda Ignáce z Martinic. Matkou Aloise Talacka byla Emilie Kateřina Talacková, rozená z Lissova (†1669) (OTTO). Bratrem Aloise Talacka byl **Leopold Šťastný Talacko z Ještětic** (†1703; od r. 1695 zemský soudce, krajský rada a hejtman Chrudimského kraje). Roku 1700 povýšen do panského stavu, 1702 se stal prvním i posledním hrabětem rodu Talacků z Ještětic. Jemu patří pečeť 268+28 s iniciálami LFTVG (z Gesstieticz; typář 4) před povýšením 1700. Leopoldova jediná dcera Marie Zuzana se podruhé provdala v r. 1715 za Jana Antonína hraběte Vratislava z Mitrovic. Manželce Leopolda Šťastného **Vilemíně Kateřině von Schröder** (*1672–†1734; OTTO uvádí von Schröttern) nejspíše patří typář 1 s iniciálami TvS (153, 183, 184+321+324, 197, 204+211; sňatek patrně 1693 nebo 1694). Otisky dalších 2 různých pečetidel asi patří dalším bratrům, jedním z nich byl Ferdinand Maxmilián (†1692). Ten se roku 1676 oženil s M. Terezií Villanskou (OTTO). Syn Ludvíka šlechtice Villani byl členem řádu a jeho otec řádu věnoval 1 500 zl. (BLESÍK). OTTO uvádí rok úmrtí Aloise 1673, což je v rozporu s údajem o 34 letech misionářské činnosti (BLESÍK). Rok 1673 je nejspíše datem úmrtí nejstaršího z bratrů Talacků, Rudolfa Ignáce, protože se rodového majetku ujímá mladší Ferdinand Maxmilián, ale současně to je i rok vstupu Aloise do řádu theatinů. V září roku 1679 se s Aloisem Talackem (pod jménem Luigi Maria Talacko) setkává Heřman Jakub Černín u florentinského dvora (HOJDA 2008, 44).

⁶¹ Po vymření Pernštejnů roku 1646 někteří příslušníci rodu zaměnili v erbu telecí hlavu za hlavu volskou či zubří se zlatým kruhem v nozdřích.

Obr. 31. A-3.

Komentář ke skupině A-3: z Lissova (pečetě 50, 77, 143, 145, 146, 151, 174, 289). Udělení predikátu 1635 (ERBOVNÍ LISTINY, 612). Typář 1 vr. 96; typář 2 vr. 94 (1x) + 95 (2x) + 96 (4x). Z rodu byl člen řádu František z Lissau (od 1677; z LISOVA 2002), probošt v letech 1710–1714. Majitelem typáře 2 se starohraběcí korunou byl jeho bratr **Rudolf Josef hrabě z Lissova** (* 1665–† 1711; císařský komoří a hejtman Starého Města pražského; velký příznivec a podporovatel Jana Blažeje Santini-Aichla), do hraběcího stavu povýšen 1702. Část majetku získal po své velmi zbožné tetě Marii Maximiliáně z Lissova († 1694), manželce Rudolfa Václava Záruby z Hustiřan († 1665) (ОТТО). Z rodu pochází také matka Aloise Talacka z Ještětic – Emilie Kateřina Talacková, rozená z Lissova († 1669).

Obr. 31. A-4.

Komentář ke skupině A-4: /1: Čabeličtí ze Soutic (pečetě 215, 222, 223; vr. 97). Z rodu svobodných pánů pochází kazatel a misionář **Štěpán František Čabelický ze Soutic**, člen řádu od r. 1668. Byl synem Šebestiána ze Soutic († 1657) a jeho manželky Kateřiny Vratislavové z Mitrovic (ОТТО). WOLF (2005, 372) na základě údaje R. Grulicha uvádí, že František Čabelický v roce 1683 odjel do Indie a o rok později zde zemřel. Proti tomu Blesík se zmiňuje o odjezdu misionářů v roce 1723.⁶² Současníkem je Václav Karel Čabelický ze Soutic († 1687; hejtman Nového Města pražského, 1682 povýšen na hraběte; ОТТО). Na pečeti 223 opis, který čteme ...OHAN GEOR... SAUTIZ – **Jan Jiří ze Soutic**. V literatuře se nám nepodařilo nositele takového jména objevit.

/2: Strachovští ze Strachovic (pečet' 140, vr. 96). Z rodu dva členové řádu – Václav Strachovský ze Strachovic, (od r. 1671) a Jiří Strachovský ze Strachovic (od r. 1673). Pečet' 140 není z dopisu, ale dle provázků z převázání balíčku. Na pečeti iniciála WS může náležet přímo členovi řádu nebo jeho současníkovi a jmenovci Václavu Strachovskému ze Strachovic, jenž byl v r. 1654 zvolen hejtmanem Uhříněvse (UHŘÍNĚVSKÁ KRONIKA, 11). Jejich vzájemný vztah se nepodařilo zjistit.

/3: Mitrovští z Nemyše (pečet' 227, vr. 97). Bonifác Mitrovský z Nemyše byl jeden z prvních členů řádu, slib uzavřel v r. 1668. Jeho rodiče byli velkými dobrodinci theatinů (BLESÍK). Další podrobnosti k rodu se nepodařilo zjistit.

62 „S velikou slávou loučilo se pražské duchovenstvo a věřící r. 1723 se svými oblíbenými kazateli Františkem Čabelickým ze Soutic, Ondřejem Pávnícem, Václavem Hložkem a Janem Pieronim, kteří odcházeli na mise do Východní Indie. Dlouhý čas byl představeným východoindických misí v Goje Jan Comino, který byl z prvních pražských theatinů“ (BLESÍK 1947, 20; bez uvedení zdroje). Přítomnost Václava Hložka (v řádu od 1705) eliminuje velkou chybu v datu, k malé dojít mohlo. V indickém městě Goa vydává zdejší apoštolský vikář Václavu Hložkovi listinu už v lednu 1721. Velkou otázkou je, zda vskutku odjížděli všichni společně (viz níže).

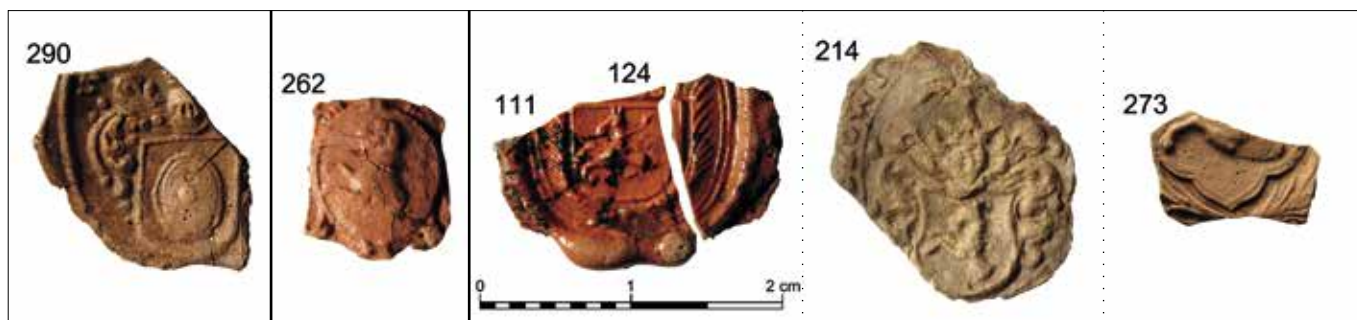

Obr. 31. A-5.

Komentář ke skupině A-5: Bechyňové z Lažan (pečetě 36, 160+163, 173, 185, 190, 206, 297, 310, 311, 325, 329). Z vrstvy 96 vybočují pečeti 36 (vr. 94), 297 (vr. 95) a 329 (vr. 97). Jan Bernard Bechyně z Lažan, člen řádu od r. 1670, byl druhým synem Kašpara Maxmiliána Bechyně z Lažan (* 1625–† 1673; v letech 1668–1671 místosudí a místokomorník) a Salomény Veroniky z Račina († 1656). Mladšímu bratru **Jiřímu Humprechtovi Antonínu Bechyně z Lažan** (* 1653–† 1705) dle iniciály A snad může náležet pečeť 185 (typář 4). Jeden ze synů Jiřího Humprechta, František Karel – synovec theatina, byl v září 1734 povýšen do stavu svobodných pánů (baron). Pro kombinaci znaku Bechyňů z Lažan a písmen MI (typář 5 – pečetě 297 vr. 95, 310 vr. 96, 329 vr. 97) jsme nenalezli jinou spojitost než manželství **Anežky Alžběty Bechyňky z Lažan** († 1695) s Petrem Vratislavem z Mitrovic, navíc s propojením na koupi a prodej bývalého rodového sídla Mitrovic (OTTO). Anežka Alžběta Bechyňka z Lažan je matkou theatinů Maxmiliána Antonína (od 1669) a Václava Vratislava z Mitrovic, v řádu od 1678 (HISTORICKÁ ŠLECHTA – Bechinie on-line).

Někdy se v literatuře uvádí, že Bechyňové z Lažan byli poté, co klesli z panského do vladckého stavu, znovu do panského stavu povýšeni v roce 1737 a při této události jim byl i polepšen erb přidáním štítonošů (LOUDA/JANÁČEK 1974, 21). K povýšení pro rozsochateckou linii rodu došlo již roku 1712 (OTTO), kdy se Františku Leopoldovi Bechyně z Lažan (* 1659–† 1737; hejtman čáslavského kraje) podařilo získat baronský titul od císaře Karla VI. a obnovit tak panský stav. Polepšení erbu přidáním štítonošů (divých mužů) však proběhlo ještě dříve, je spojeno s povýšením Jindřicha Lefla z Lažan králem Václavem IV. (HISTORICKÁ ŠLECHTA – Bechinie), takže jejich výskyt na pečetích není chronologickým kritériem. Štítonoši jsou přítomni také v erbovníku (inv. č. 56) Kryštofa Viléma Haranta z Polžic a Bezdružic, který žil mezi lety 1617–1691 (HRDINOVÁ 2013, 43, H18/145). I na všech pečetích, vyjma č. 36 z vrstvy 94, se štítonoši vyskytují.⁶³

Absence štítonošů na pečetě 36 by mohla vést k úvaze její příslušnosti k příbuznému rodu Zejdlců ze Šenfeldu, rovněž se třemi kapry v erbu. Rod Zejdlců však vymírá po meči r. 1632, po přeslici 1640, a tak pečeť č. 36 jim patřit nemůže (RODOKMENY – Bechinie on-line).

Obr. 31. A-6.

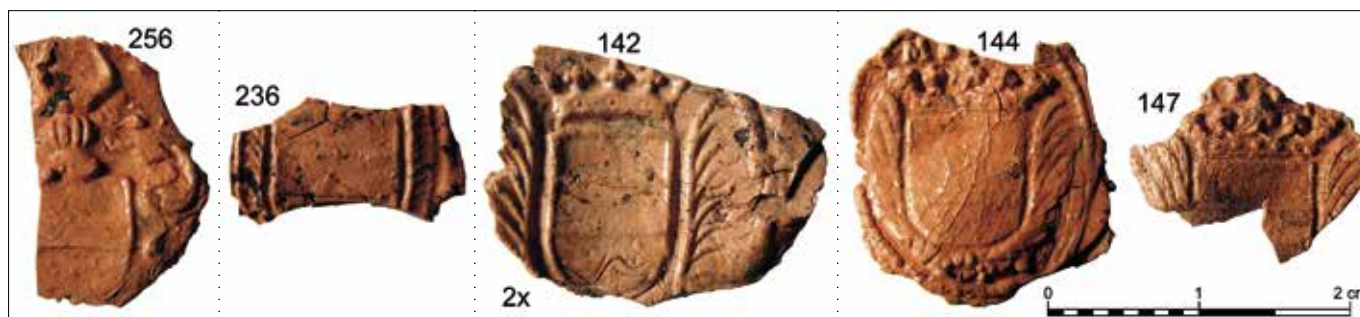
Komentář ke skupině A-6: /1: Častolárové z Dlouhé Vsi (z Langendorfu) (pečeť 290; vr. 94). Josef Častolár z Dlouhé Vsi byl členem řádu od r. 1710. Jeho matka darovala roku 1712 koleji theatinů 1 500 zlatých (BLESÍK). Další údaje k rodině tohoto theatina se nepodařilo zjistit.

/2: Chřepičtí z Modliškovic (pečeť 262; vr. 94). Adam Antonín Chřepický z Modliškovic (* 1684–† před 1710) byl od 1702 člen řádu. Otec rytíř Jan Jindřich Chřepický z Modliškovic

⁶³ Liší se však malým detailem – na rozdíl od původních, štítonoši znaku po roce 1712 drží v ruce kyj položený přes rameno. Na pečetích z jímky tato mladší úprava není. Za upozornění dr. Tovačovskému děkujeme.

(† 1716), matka Kateřina Alžběta Sudovna Lukašovská z Řeneč († před 1716). Bratři: Jan Ventzl Chřepický (* 1676–† 1734), rektor biskupské koleje a děkan kapituly v Hradci Králové; Zdeněk Jiří Jozef Chřepický (* 1678–† 1755), kanovník a probošt metropolitní kapituly. Jím rod po meči vymírá. Finančně zajistil svou ovdovělou sestru Antonii, část svého poměrně značného majetku odkázal theatinům. Sestra: Antonia Ignatia Anna Chřepická z Modliškovic (* 1694–† 1766), od roku 1720 (1721) druhá manželka Jana Blažeje Santiniho-Aichla (* 1667–† 1723; o rodině Chřepických z Modliškovic VAVROUŠKOVÁ 1935). Santini se v roce 1704 podílí na přestavbě kapitulního děkanství na Pražském hradě. 1705 dokončuje přestavbu paláce pro Jana Rudolfa hraběte z Lissau, který se též zasloužil o mnohá doporučení jeho práce. Účastní se i výstavby u theatinů – oválné schodiště mezi kolejí a kostelem, roku 1703 začíná pracovat na dostavbě kostela Panny Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti. Rodový erb (ve shodě s nalezenou pečetí) se znakem Zdeňka Jiřího Jozefa Chřepického je součástí malířské výzdoby knihovny svatovítské kapituly na Pražském hradě (ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ/SUCHÁNEK 2009, 463–465, obr. 1).

/3: Malovcové z Malovic (pečetě 111+124 vr. 96, 214 vr. 97, 273 vr. 94). Theatin Arnošt Malovec z Malovic do řádu vstoupil 1723, zemřel 1730 v Římě. Jeho otec Jan František Malovec († 1730), matka Renata Anežka Vratislavka z Mitrovic byla sestrou theatina Jana Václava z Mitrovic (ОТТО). Malovcové byli ve velmi blízkém vztahu s Chřepickými, byli kmotry téměř všech jejich dětí minimálně po dvě generace. Maxmilian Lev Malovec z Malovic byl kmotrem theatina Adama Antonína Chřepického z Modliškovic (VAVROUŠKOVÁ 1935, 15).

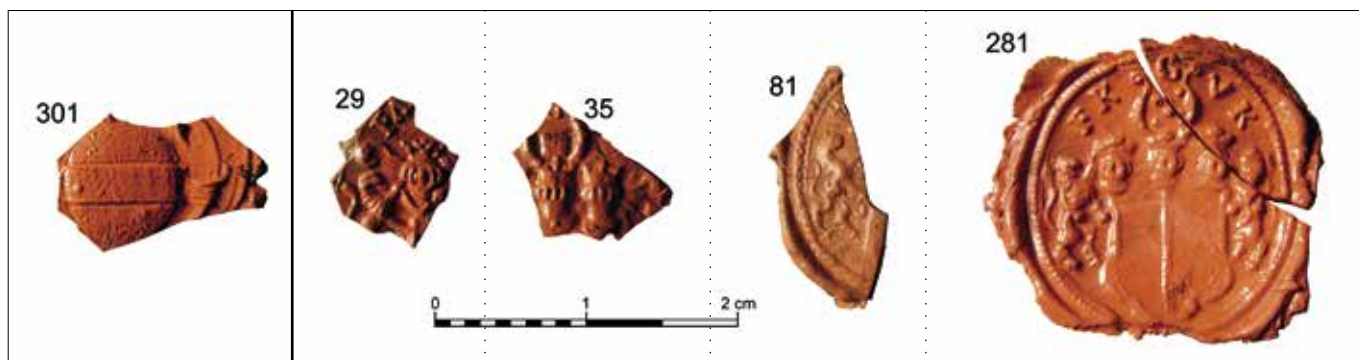

Obr. 31. A-7.

Komentář ke skupině A-7: Pečetě (142, 144, 147, 169 – vr. 96, 236 vr. 97, 256 vr. 94) mají v pečetním poli jednoduchý erb s břevnem, který se v heraldice odlišuje barvami. Identifikace barev na těchto pečetích však není jednoznačná. V úvahu přicházejí následující rody, z nichž ze všech pocházeli členové řádu – **Račínové z Račina**, **Stařímští z Libštejna**, **Bukovští z Hustířan**. Na fragmentech některých pečetí zbyla jen koruna. Na pečetích č. 144 a 147 jsou čitelné iniciály M T V, bez přítomnosti klenotů je však nedokážeme přiřadit.

Karel Račín z Račina (* asi před 1660–† 1711; Karel jméno řádové, pokřtěn Václav Rudolf), člen řádu od 1677, vydal mezi lety 1696–1720 pět teologických spisů homiletického žánru (BLESÍK). Byl nejmladším synem Kryštofa Františka Leopolda z Račina († 1672; zemský soudce a místopurkrabí Pražského hradu), jehož nevlastní matkou (babičkou theatina) byla Jana Františka Bechyňová z Lažan (HLUBOŠSKÉ PANSTVÍ on-line). Z rodu Račínů vyšla i matka theatina Jana Bechyň z Lažan – Saloména Veronika z Račina. Račínům patrně patří pečeť 256 (vr. 94) s buvolími rohy. Nejslavnějšímu českému theatinskému kazateli a homiletikovi je věnována monografie (SOLEIMAN POUR HASHEMI 2005). František Stařimský z Libštejna byl členem řádu od r. 1721, proboštem zvolen 1751. Jeho otec Karel Albert Stařimský z Libštejna byl velkým dobrodincem theatinů (BLESÍK). Erb s břevnem měl i rod z Hustířan, dle seznamů z římského archivu Bukovští z Hustířan měli v řádu dva své syny – Kajetán Ignác Bukovský z Hustířan (člen řádu od 1715) a Václav Bukovský z Hustířan (člen řádu od 1724). Větev **Zárubů z Hustířan** zde zmiňujeme pro jejich vazbu na svobodné pány z Lissava (viz Komentář k A-3).

Komentář ke skupině A-8: /1: Pečeť (301 vr. 95) má ve svém pečetním poli stejně jako předcházející soubor A-7 erb s břevnem. Liší se kvalitou laku, kvalitou provedení pečetidla i vyvedením obrazu. Na rozdíl od pečetí sdružených v souboru A-7 lze tuto dle mínění J. Tovačovského teoreticky přiřadit i **Colloredům**. Z tohoto hraběcího rodu zde nebyl žádný syn, ale **Jeronym Colloredo hrabě Valdsee** (* 1674–† 1726) štědře podpořil stavbu nového kostela Theatinů (BLESÍK).

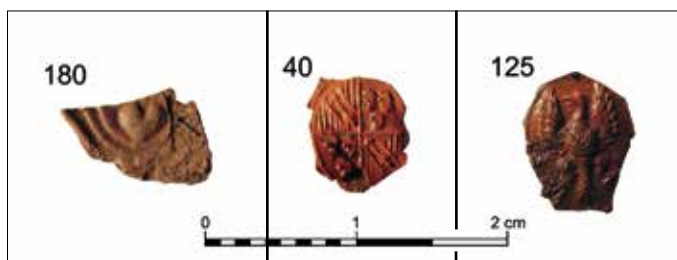

Obr. 31. A-8.

/2: Kokořovští z Kokořova (pečetě 29, 35, 81, 281; vrstvy 94, 95). Od roku 1699 byl dle římského seznamu členem řádu František Kokořovský z Kokořova, o němž jako o theatinu není v Ottově slovníku ani v Blesíkově publikaci zmínka. Jeho současníkem byl **Ferdinand Hroznata hrabě Kokořovský z Kokořova** († 1708; c. k. komoří a tajný rada, 1680 povýšený do hraběcího stavu), který byl otcem minimálně šesti synů, všichni nesli jedno ze jmen František (ОТТО). Protože Ferdinand Hroznata hrabě Kokořovský odkázal roku 1700 řádu 1700 zlatých na stavbu kostela, 2000 tolarů na mše a 1000 tolarů na almužnu (BLESÍK), soudíme, že theatin František byl jedním z jeho synů. Ferdinandovi Hroznatovi nejspíše náleží nejlépe zachovalá pečet 281 s iniciálami v opise FKGVK. Manželkou Ferdinanda Hroznaty byla Marie Adleta z Pientzenau, již by eventuálně mohla náležet pečet 54 (viz D-4 /5).

Obr. 31. B-1.

Kategorie B – šlechtické pečete nejistě identifikované s pravděpodobností vztahu k řádu (/1, /3) nebo příslušník rodu s pozdějším vstupem do řádu (/2).

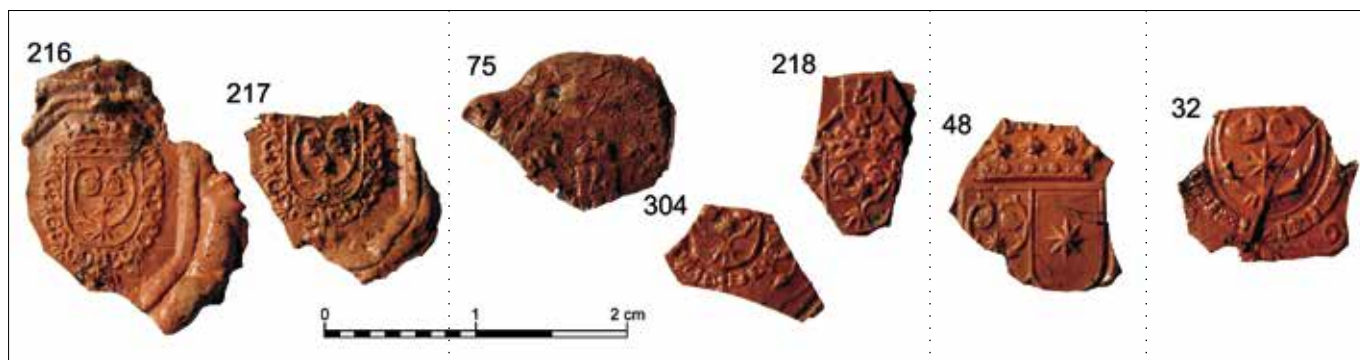
Komentář ke skupině B-1:

/1: Na fragmentu ze spodní části pečeti (180, vr. 96) se dochovalo jen srdce, které z českých rodů mají v erbu **Klenovští z Klenového a Janovic**. Z tohoto rodu pocházel Josef z Klenové, který byl od r. 1725 členem řádu.

B-1: /2: Německá šlechta Schrenck von Notzing (pečet 40, vr. 94). Zakladatel linie žijící v Čechách Johann Christoph Adam Freiherr Schrenck von Notzing (1700–1764). Z rodu pocházel Francesco Saverio Schrenck, člen řádu, slib složil 1733.

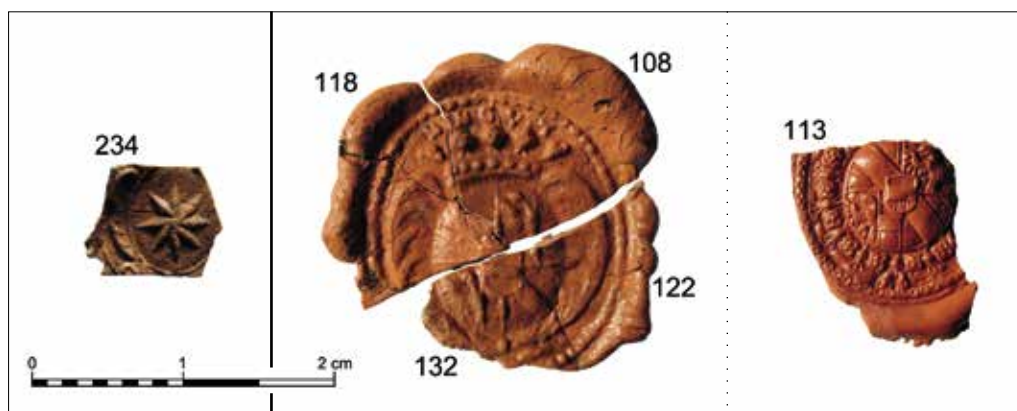
B-1: /3: V pečetním poli (pečet 125, vr. 96) je zřetelná erbovní figura, již je buď sokol (**Slavkovští ze Šonova**) nebo orlice (více rodů). Způsob vyobrazení má největší podobnost se sokolem v „Mitrovickém erbovníku“ (HRDINOVÁ 2013, H 688/897). Zatímco u Slavkovských ze Šonova není žádné spojení s řádem theatinů, u dvou rodů, které mají v erbu orlici, jsme takové spojení našli. Své syny dali do řádu **Čejkové z Olbramovic**, od nichž se stali theatiny Jan Kazimír Čejka z Olbramovic (složil slib 1740) a Jáchym Čejka z Olbramovic (uzavřel slib 1744). Jejich otcem byl Jáchym Čejka z Olbramovic († 1738), strýcem Václav Jáchym (* 1668–† 1754), velký mistr převorství svatojanského v Čechách. Stejnou orlici měli ve znaku hrabata (od 1628) **Žďárští ze Žďáru**, úzce spříznění s Martinici. Florian Jetřich Žďárský (* 1598–† 1653) se oženil s dcerou místodržitele Jaroslava II. Bořity z Martinic, velmi zbožnou až bigotní katoličkou Alžbětou Koronou (* asi 1603/4–† 1649), s níž měl syna a šest dcer, které svou vírou silně ovlivnila. Syn František Adam Eusebius říšský hrabě ze Žďáru (* 1623/4–1670) zasvětil život podpoře katolictví; jím rod vymřel po meči dříve, než začala být naše jímka zaplňována. Rodový erb ze Žďáru nadále používaly jeho sestry, dle literatury horlivé katoličky, hrdé na svůj původ. Po přeslici rod vymírá 1708. Čtyři z dcer byly fundátorky poutních kostelů (WIKIPEDIE on-line). Jeden z nich se snad v našem souboru objevuje na pečeti č. 298 (viz níže), zbudovaný Polyxenou Ludmilou hraběnkou ze Šternberka, roz. ze Žďáru.

Komentář ke skupině C-1: Martinicové (pečetě 32, 48, 75, 216, 217, 218, 304). Soubor je tvořen otisky čtyř různých pečetidel. Všechny patřily nositelům Řádu zlatého rouna. Pečetě 216 a 217 jsou stejné (typář 1, vr. 97), ale odlišné od trojice pečetí 75, 218 a 304 (typář 2, vr. 95, 97) s iniciálami FMR, císařů, kterým sloužil Jaroslav Bořita z Martinic (Ferdinand II., Maxmilián II. a Rudolf II., viz perokresba Karla Škréty in STOLÁROVÁ/VLNAS 2010). Pečeť 48 zobrazuje alianční znak, muž

Obr. 31. C-1.
Kategorie C – pečetě šlechtických rodů, jejichž příslušníci dle písemných pramenů podporovali řád theatinů.

Martinic, žena ze Šternberka (typář 3, vr. 95). Pečeť č. 32 (typář 4, vr. 94) se liší tvarem. Nejstarší pečetě z typáře 1 nespíše náleží fundátorovi – **Bernardu Ignáci Janu z Martinic** (* 1614/15–† 1685; c. k. rada, komoří, prezident apelačního soudu 1643–44, nejvyšší komorník od 1648–50, od 1650 nejvyšší hofmistr, v letech 1651–85 nejvyšší purkrabí, královský místodržící). Od 1657 rytíř Řádu zlatého rouna. Jeho biografii načrtl HOJDA (2009). Byl největším dobrodincem řádu theatinů, jenž je uvedl do Prahy a kromě domu a pozemků, které jim věnoval, je všemožnými odkazy podporoval. Snad mu náležel i typář 2. Jeho manželka, Polyxena Holická ze Šternberka (* 1625–† 1659), zemřela před příchodem theatinů do Čech, proto jim nenáleží pečeť 48. Tato pečeť s aliančním znakem dle našeho názoru přísluší jeho synovci **Jiřímu Adamovi Ignáci z Martinic** (* 1645–† 1714), neboť i on měl, od roku 1697, za manželku Šternberkovnu – **Marii Josefu ze Šternberka** († 1747). Jiří Adam byl vedle jiných funkcí (c. k. tajný rada, od r. 1703 nejvyšší dvorní maršálek) významný diplomat (1696–97 u papeže v Římě, 1707 vyslán jako zplnomocněnec císaře s hodností místokrále do Neapolska), od 1697 s titulem rytíř Řádu zlatého rouna. Stejného titulu dosáhl roku 1731 i jeho nejstarší syn **Adolf Bernard z Martinic** (* před 1690–† 1735; královský místodržící 1712, c. k. tajný rada 1718, od roku 1720 štolba císařovny Eleonory, dvorský maršálek 1729 a nejvyšší hofmistr 1735). Buď on, nebo spíše jeho otec pečetil typářem 4.

Obr. 31. C-2.

Komentář ke skupině C-2: /1: Šternberkové (pečeť 234, vr. 97). K tomuto panskému rodu náležely hraběnka Josefa Šternberková, rozená Preisingová, která štědře podporovala stavbu nového kostela (BLESÍK), a Ludmila Benigna hraběnka Šternberková, rozená Kavková z Říčan († 1672). Ta financovala stavbu kaple P. Marie Einsiedelské vystavěné 1671–1672, kterou využívali a v roce 1677 zakoupili theatini. Pečeť nespíše náležela její osobě, mohl jí však pečetit i Jaroslav Ignác Šternberk (* 1643–† 1709), litoměřický biskup (1676–1709).⁶⁴

/2: Thunové z Hohensteinu (pečetě 108+118+122+132, 113; vr. 96). Z typáře 1 pochází pečeť složená ze 4 kousků, náležející době před udělením Řádu zlatého rouna (1697), z typáře 2 již vyzařuje hrdost a majestát jeho nositele. **Maxmilián hrabě Thun** (* 1638–† 1701; c. k. tajný rada, komoří a diplomat) vyjednával sňatek Leopolda I. se španělskou infantkou Marií Terezií. Roku 1694 požádal císař vlastnoručním dopisem španělského krále, aby Maxmiliánovi udělil Řád zlatého rouna (ZÁMEK DĚČÍN on-line). BLESÍK uvádí, že Marie Adela hraběnka Thunová podporovala stavbu nového kostela.

64 <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Ign%C3%A1c_%C5%A0ternberk>

Obr. 31. D-1.

Kategorie D – pečete šlechtických rodů, o jejichž vztahu k řádu theatinů se písemné údaje nezmiňují.

Komentář ke skupině D-1: /1: Bruntálští z Vrbna (pečetě 95, 274; vr. 96, 94). Typář 2 (vr. 94) náleží nositeli Řádu zlatého rouna, jímž v rodě od roku 1697 byl **Jan František Antonín Bruntálský z Vrbna** (* 1634–† 1705; královský místodržící, prezident apelačního soudu, nejvyšší zemský hofmistr a nejvyšší kancléř; TICHÁNEK 2007). Obě dvě jeho manželky byly sestry, dcery Bernarda Ignáce Jana z Martinic (Marie Eliška † 1671, Terezie Františka † 1706; GENEALOGY Z VRBNA on-line). Pečeť 95 z typáře 1, ještě před získáním Řádu zlatého rouna, je starší, pochází z vrstvy 96.

/2: Černínové z Chudenic (pečet 186, vr. 96). Také tato pečet náleží nositeli Řádu zlatého rouna, jímž byl od roku 1675 v rodě **Humprecht Jan Černín hrabě z Chudenic** (* 1628–† 1682; přísedící komorního soudu 1651, přísedící zemského soudu 1656, místodržitel královský v Čechách, císařský vyslanec v Benátkách 1660, tajný rada 1666, později první komoří; ОТТО). Humprechtův syn Heřman Jakub Černín podnikl kavalírskou cestu po Itálii mezi dubnem 1679 a říjnem 1681, na jejíž úspěšnosti měly theatinské řádové domy na Apeninském poloostrově svůj podíl (HOJDA 2008, 43–45).

/3: Harrachové (pečet 65, vr. 95). Alianční znak rakouského státníka a diplomata **Aloise Thomase Raymunda hraběte Harracha** (* 1669–† 1742; místokrál neapolský 1728–1733) a jeho druhé manželky od roku 1695 – rakouské šlechtičny **Anny Cecilie hraběnky Thannhausenové** (* 1674–† 1721; MĚSTO PŘÍBOR on-line). První žena Marie Barbora ze Šternberka zemřela 1694/5. I on byl od roku 1697 nositelem Řádu zlatého rouna.

/4: Nosticové, rokytnická větev (pečet 285, vr. 95). Erb na pečeti obdržel **Kryštof Václav Nostic-Rokytnic** (* 1643–† 1712; c. k. tajný rada, hejtman v Hlohovsku, ve Svídnicku a Javorsku, císařský diplomat) při povýšení do českého hraběcího stavu v roce 1675 (HÁS/TOVAČOVSKÝ 2002). První manželkou byla Marie Juliána hraběnka Mettychová z Čechova († 1706) z významného slezského rodu, podruhé ženat od r. 1708 s Marií Alžbětou z Schönaui.

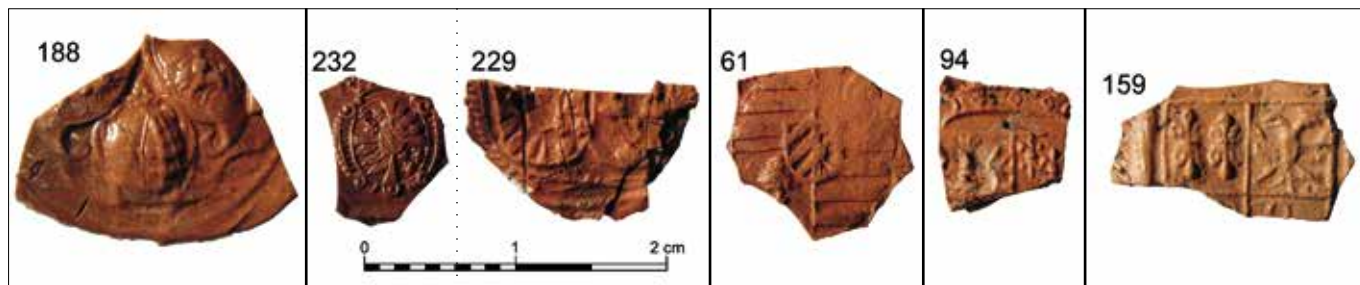
Obr. 32. Rokytnice v Orlických horách – zámek. Vlevo erb Nosticů, vpravo Mettychů z Čechova (foto autor, 2013).

/5: Mettychové z Čechova (pečet 330, vr. 97). Na fragmentu je vidět jen klenot – mlýnské kameny, paví kyta a část monogramu VTM. Erb Mettychů z Čechova vedle erbu Nosticů (obr. 32) nad vchodovým portálem zámku v Rokytnici v Orlických horách náleží Marii Juliáně hraběnce Mettychové z Čechova († 1706), manželce Kryštofa Václava Nostice (viz pečet 285 oddílu D-1 /4).

/6: Kaiserštejnové (pečet 231, vr. 97). Helfried (někdy Hanuš) František svobodný pán z Kaiserštejna († 1703; velitel měst pražských a zástupce velitele v Českém království) převzal funkce v mezidobí 1660–1686 po dědečkovi své manželky Janu baronovi de la Cron (LIBAL 1965). Helfried František zdědil celý majetek po smrti svého otce Jana Františka z Kaiserštejna 1690. V roce 1700 začal přestavovat čp. 37/III na Malostranském náměstí, dědičkou domu i majetku ve Svojetíně byla nejmladší dcera Marie Lidmila. Jiným příslušníkem rodu byl Jan František hrabě z Kaiserštejna, který v roce 1726 prodává

palác na Kampě čp. 506/III vystavěný Helfriedem Františkem. V té době existuje ještě Jan Baptista z Kaiserštejna, pán na Žlebech, který 1704 koupil Novou Lhotu a 1708 ji prodal sedleckému klášteru.⁶⁵

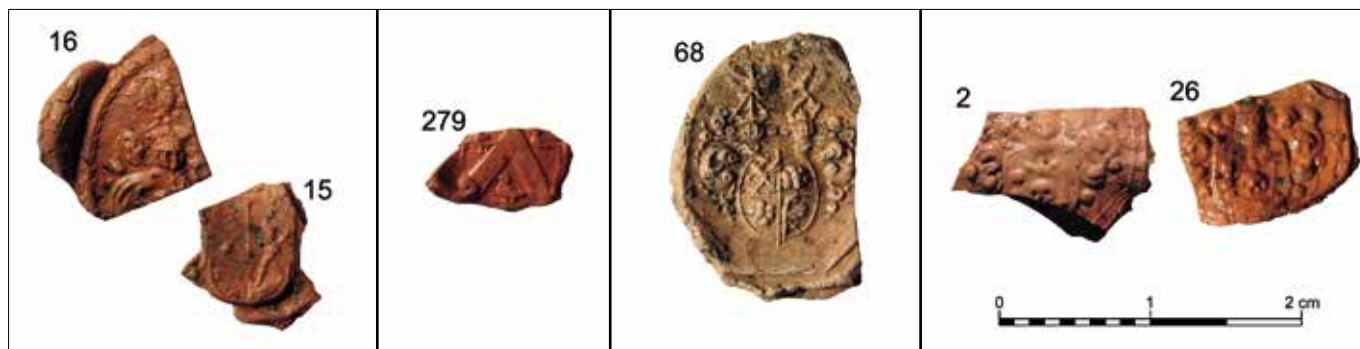

Obr. 31. D-2.

*Komentář ke skupině D-2: /1: Wettinové (albertinská linie) (pečeť 188, vr. 96). Na pečeti jsou znaky saského kurfiřta na polském trůně. Takovým byl **August II. Silný** (* 1670–† 1733), saský kurfiřt (1694–1733), polský král (1697–1704, 1709–1733) a velkokníže litevský.*

*/2: rakouská hraběcí rodina **von Törring** (pečetě 229, 232, vr. 97). Na aliančním znaku 229 je z rodu Törringů muž. /3: německá hraběcí rodina **von Hardegg** (pečeť 61, vr. 95).*

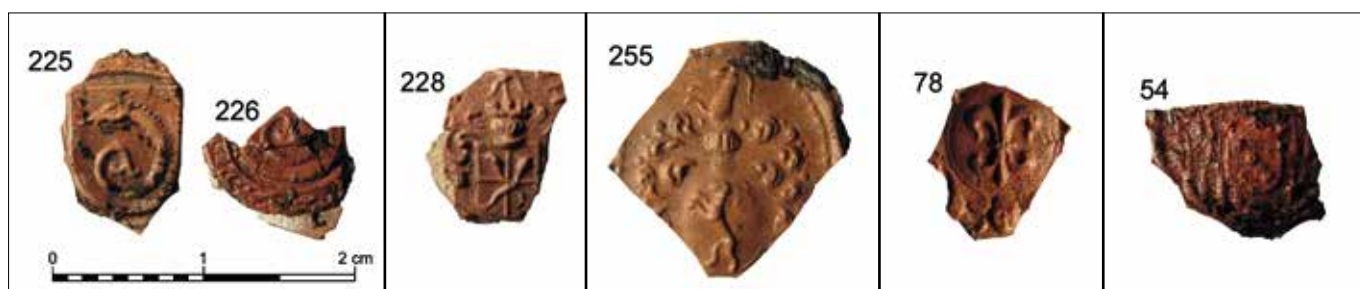
/4: Ostfriesland (pečeť 94, vr. 96). /5: Fuggerové (pečeť 159, vr. 96).

Obr. 31. D-3.

*Komentář ke skupině D-3: /1: Rytíři **von Sternegg** (pečetě 15, 16, vr. 94), potvrzení erbu v roce 1700. /2: francouzská rodina **Bevier von Freyried** (pečeť 279, vr. 94). V roce 1715 povýšení do ryt. stavu a získání inkolátu. /3: **Quieton von Rosenwald** (pečeť 68, vr. 95). Rytířský stav a predikát obdržel v roce 1680 Václav František, rychtář mj. v Nymburku. Po smrti 1705 zanechal dospělého syna.*

*/4: **Lamotte de Frintrop** (pečeť 2, 26, vr. 94). Vincenc Lamotte de Frintrop († 1680) byl 1657 povýšen do rytířského stavu Království českého. S manželkou Helenou de la Cron (viz Kaiserštejn nové D-1: /6) měli syny Jana Jakuba († 1733) a Maxmiliána Rudolfa († 1736) – jeden z nich patrně pečeti dopis theatinům. Původní erb je znám z náhrobku Petra Antonína de la Motta († 1622): dělený štít, jehož horní část je dělená a ve spodní části je lebka se zkříženými kostmi, klenotem jsou dva buvolí rohy (PARDUBICKÁ SBÍRKA PEČETÍ on-line).*

Obr. 31. D-4.

65 <<http://www.svojetin.cz/informace-o-obci/historie/>>; <<http://www.zamek-novalhota.cz/historie.html>>

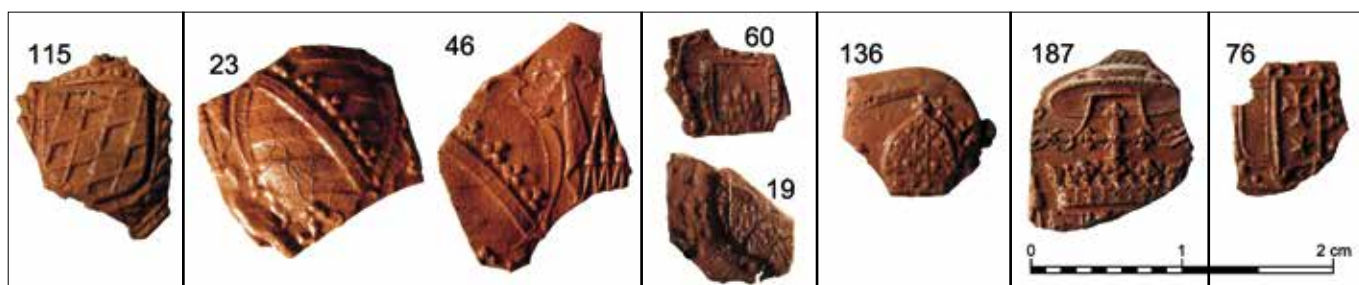
Komentář ke skupině D-4: /1: Ploutvicové (pečeť 225, 226; vr. 97). Určeno podle erbovní listiny z 12. 1. 1463, v níž císař Fridrich III. polepšuje Peteru von Plutwicz erb. Na plíce je poznámka: „Tento Majestát jest předka paní Doroty dobrý paměti Ploutvicové, mateře otce mého Jana Lybenického z Vrchovišť 1572“. V miniatuře je štika prohnutá do podoby obráceného písmene C (ERBOVNÍ LISTINY, 50a). S výjimkou uvedené erbovní listiny se nám nepodařilo z literatury získat o rodu jakékoli informace. Dle našeho mínění patří pečetě č. 225 + 226 k nejcenějším z celého souboru.

/2: Hrobčičtí z Hrobčic (pečeť 228; vr. 97). Velmi vzácná pečeť potvrzující, že se hadi na erbu Hrobčických vyskytují v poslední čtvrtině 17. století v nespletené pozici tak, jak roku 1631 stvrdil vlastnoručním podpisem Jiří Kašpar Hrobčický z Hrobčic v Harantově památníku (HRDINOVÁ 2013, 213, pozn.). Pečeť by mohla náležet Ladislavu Hrobčickému z Hrobčic (1670 rada dvorského a komorního soudu v Praze, 1681–1685 hejtman Prácheňského kraje). Jím rakovická větev vymírá po meči, měl jen 3 dcery. V 18. století se uplatňuje jiná větev.

/3: Kozlíkové z Podačiny (pečeť 255; vr. 94).

/4: ze Zástřizl nebo Beřkovští ze Šebířova (pečeť 78; vr. 95). Poslední mužský člen rodu ze Zástřizl zemřel roku 1687. Jeden z posledních Beřkovských (Albrecht Eusebius) padl 1636 na straně Švédů, po válce připadly pozemky jeho třem sestrám. Nejstarší, Alžběta Františka (†1667) se provdala za Rudolfa Tycho Tengnagla z Kampu (†1670), vnuka Tychona Brahe. V roce 1639 se jí narodila dcera Alžběta Lidmila (†1698), která se 1657 provdala za Rudolfa Adama z Lissova (†1685) a sepsala rodinné paměti (z LISOVA 2002). Beřkovští vymřeli po meči Janem Jaroslavem († po 1674; manž. Anna Kateřina Hložková ze Žampachu), který byl synem bratrance Alžběty Lidmily z Lissova, roz. Tengnaglové.

/5: Elsnicové nebo z Pientzenau (pečeť 54; vr. 95). Marie Adleta z Pientzenau byla manželkou Ferdinanda Hroznatý hraběte Kokořovského z Kokořova (viz A-8 /2).

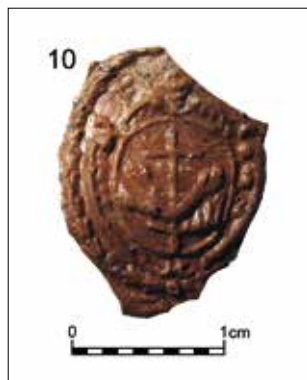
Obr. 31. E-1.
Kategorie E – pečeť církevních
hodnostářů a řádů.

Komentář k obrázku E-1: /1: von Königsegg (pečeť 115; vr. 96). Na pečeti nejsou znaky církevního hodnostáře. Do oddílu E je zařazena, protože z rodu pocházel Hugo František hrabě von Königsegg (*1660–†1720), který byl v letech 1710–1720 třetím biskupem litoměřickým. V Čechách se zdržoval jen málo, zastupoval ho Jan Adam Vratislav z Mitrovic, světlí biskup královéhradecký. Konkrétní dopis však mohl pečeti i jiný příslušník rodu.

/2: Wettinové (pečeť 23 vr. 94, 46 vr. 95). Na pečeti 46 je fragment z útvaru o 10 střapcích pro vyjádření arcibiskupské hodnosti a část knížecího pláště. Z panovnického rodu pocházely v té době dvě osobnosti splňující daná kritéria: **Kristián August vévoda ze Sachsen-Zeitz** (*1666–†1725; arcibiskup ostříhomský 1707, kardinál 1706–1725). V roce 1711 v Hradci Králové vysvětil na biskupa Jana Adama Vratislava z Mitrovic (*1677–†1733; viz komentář k obr. A-1/3). Druhou, o generaci mladší osobností byl Mořic Adolf Karel vévoda Sachsen-Zeitz (*1702–†1759; titulární arcibiskup pharsalský 1730–1759, 8. biskup královéhradecký 1732–33, 5. biskup litoměřický 1733–1759). Předpokládáme, i kvůli prokázaným aktivitám, že pečeť z jímky náleží staršímu z nich, Kristiánu Augustovi.

/3: snad Sobětičtí ze Sobětic (z okolí Klatov) (pečeť 19, 60; vr. 94, 95). Dle fragmentu z počtu střapců na pečeti byl jejím nositelem patrně probošt. Přisouzení pečeti rodu ze Sobětic je nejednoznačné. Znak, v němž jsou rybí šupiny ve spodním větším poli, je znám z heraldiky, kde jsou na erbech šupiny posázené do trojhranu kulatým dolů. Sedláček (1925, 225) však ve svých popisech znaků s odkazem na třeboňský archiv výslovně uvádí, že na pečetích jsou šupiny vždy kulatým nahoru. Jinou variantu identifikace pečeti jsme nenašli.

/4: pečeť s mitrou (pečeť 136; vr. 96). Zcela hypoteticky, podle vyobrazení na vedutě slánské piaristické koleje z roku 1683 (Příbyl 2009, 39 obr. 25), není vyloučen jako majitel pečeti bratr Bernarda Ignáce Jana z Martinic **Ferdinand Leopold Benno z Martinic** (*1619–†1691; kanovník vyšehradský, salcburský, pasovský a pražský).

Obr. 31. E-2.
Komentář ke skupině E-2: Pečeť
(10) náleží řádu františkánů nebo
minoritů.

/5: Pečeť (187; vr. 96) náleží osobě s hodností biskupa.

/6: Pečeť (76) náleží řádu **křížovníků s červenou hvězdou**. Pavel R. Pokorný eviduje první použití osmihrotého kříže v řádu křížovníků s červenou hvězdou v roce 1756, kdy ho v jediném roce svého dlouhodobého působení ve funkci velmistra řádu (1755–1795) prokazatelně použil Antonín Jakub Suchánek (za ústní sdělení děkujeme).

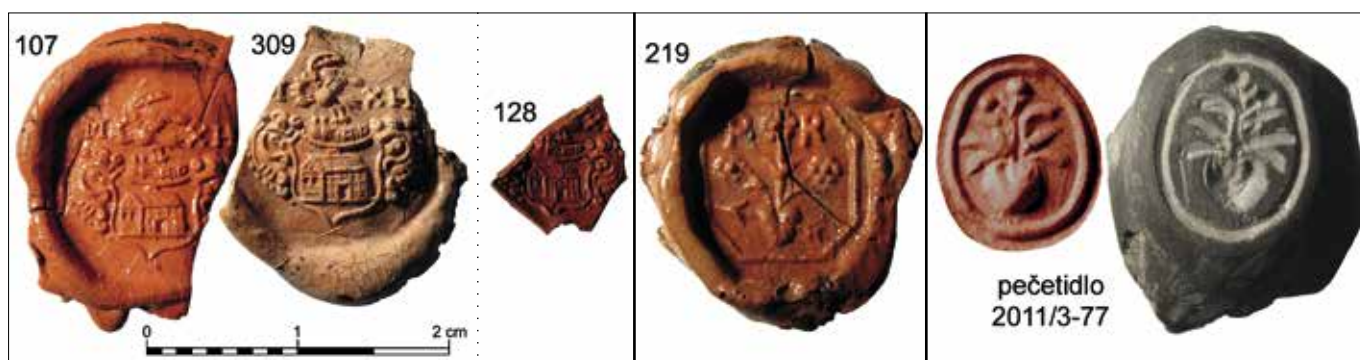

Komentář ke skupině F-1: /1: z Kranigsfeldu (pečeť 267; vr. 94).

/2: dle znaku **Severínové z Kapí Hory** (pečeť 293; vr. 94), o nichž avšak dle Otto neexistují od roku 1593 písemné zprávy.

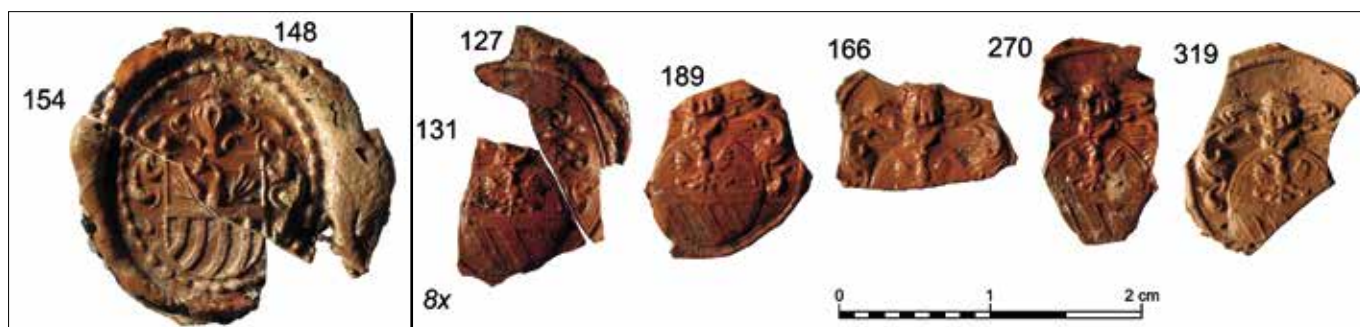
/3: **Leblanc** (pečetě 62, 99, 123, 137; vr. 95 1×, 96 3×). Určeno podle erbovní listiny ze srpna 1602, v níž francouzský král Jindřich IV. povyšuje Jehana Leblanka do šlechtického stavu a potvrzuje erb: v modrém štítě tři svisle postavená zlatá kopí s železnými hroty (ERBOVNÍ LISTINY, 860a). Nemáme jistotu, zda útvar ve znaku skutečně znázorňuje kopí.

Obr. 31. F-1.
Kategorie F – pečeti nejistě identifikované, bez vazby na řád theatinů.

Komentář ke skupině G-1: osoby bez predikátu – patrně měšťané. Zajímavé jsou dva typáře téhož znaku (ve velkém a malém provedení) s monogramem **MXH**, které pocházejí z jedné vrstvy (pečetě 107, 128, 309; vr. 96). Stejně tak znaky s provedením květiny vyrůstající ze srdce nenáležejí k šlechtickým erbům. Motiv je zde ve dvojnásobném provedení: /2: pečeť s monogramem **PR** (pečeť 219; vr. 97) a /3: negativ na nalezeném drobném pečetidle neumělého provedení (vrstva 94, 2011/3-sáček 77). Podle nálezu pečetidla v jímce lze s velkou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že kamenné pečetidlo patřilo jednomu z theatinů. Proč nepoužil řádový znak, nevíme.

Obr. 31. G-1.
Kategorie G – pečeti neurčené. Skupina 1 – osoby bez predikátu, asi měšťané. U pečetidla námi vyrobený jeho otisk.

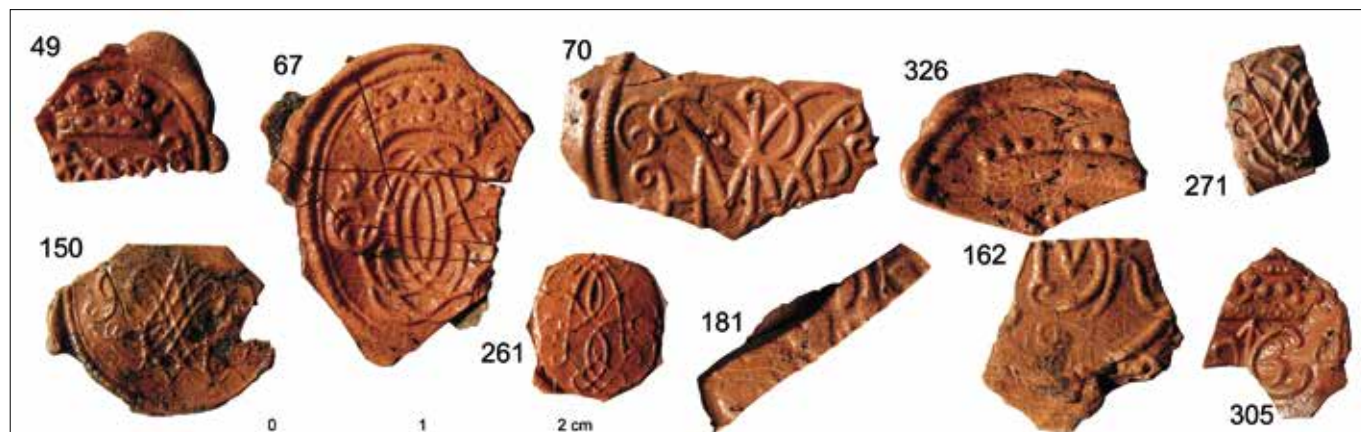
Komentář ke skupině G-2: cizinci. Italské erby (pečetě 148+154 typář 1; 127+131, 158, 166, 189, 270, 284, 319, 323 typář 2). S výjimkou pečeti 270 z vrstvy 94 byly všechny zlomky nalezeny ve vrstvě 96. Oba typáře jsou modifikací téhož motivu, pravděpodobně všechny tyto zlomky náležejí jednomu italskému rodu.

Obr. 31. G-2.
Kategorie G – pečeti neurčené. Skupina 2 – šlechtické rodiny italské.

Obr. 31. G-3.
Kategorie G – pečeti neurčené.
Skupina 3 – šlechtické rodiny
z Francie a Rakouska.

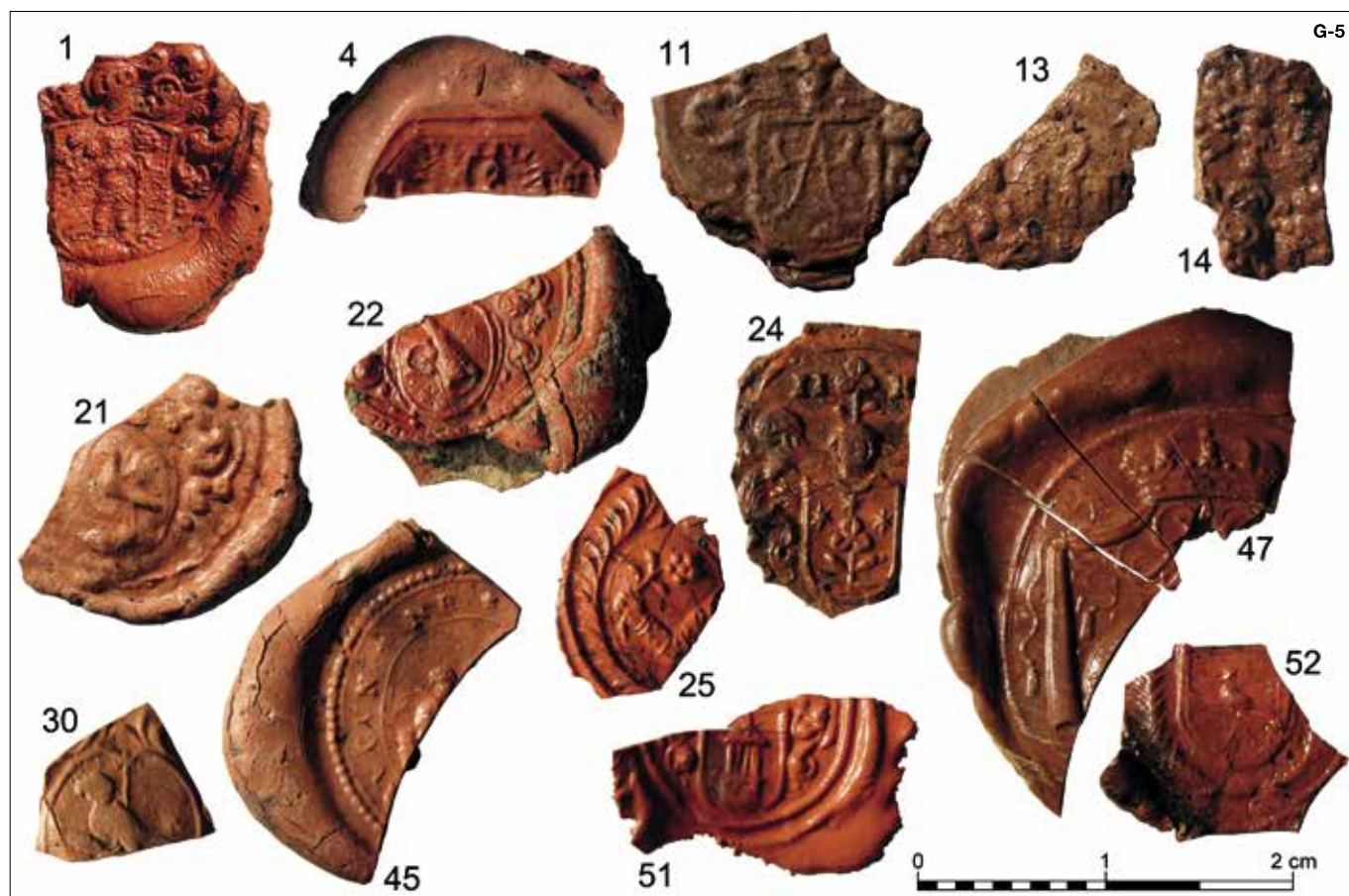

Komentář ke skupině G-3: cizinci. Na pečetích je (/1:) erb francouzský (pečeť 112, vr. 96) a (/2:) ve 2 exemplářích z 1 typáře rakouský (296, 300; vr. 95).

Obr. 31. G-4. Skupina 4 – nápisové
pečeti s monogramy.

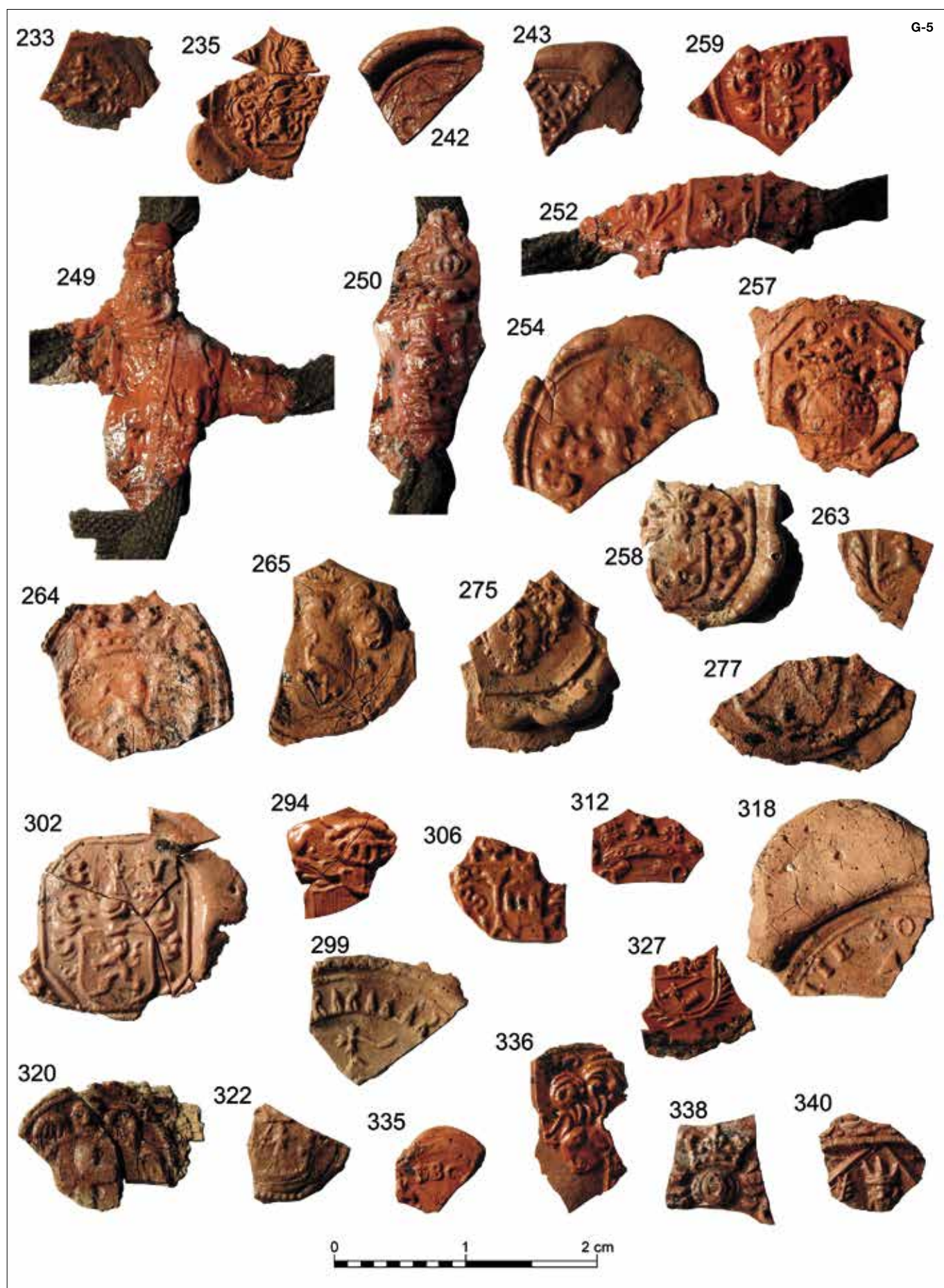
Komentář ke skupině G-4: Monogramy na pečetích (49, 67, 70, 150, 162, 181, 261, 271, 305, 326) se nepodařilo rozluštit. Vrstva 96: 150, 181, 162, 326; vrstva 95: 49, 67, 70; vrstva 94: 261, 271.

Obr. 31. G-5.

Kategorie G – pečete neurčené. Skupina 5 – pečete, které asi nenáleží rodům usazeným v Čechách. Seřazeny dle číselného pořadí 1–340, zvětšeno 2,5x.

Komentář ke skupině G-5: Ve třech částech obrázku je prezentován výběr znakových pečeti které se nepodařilo identifikovat. Řazeny jsou dle čísel vzestupně, číslo pečetě je zpravidla vlevo nahoře. Pro usnadnění případné dodatečné identifikace jsou neurčené pečeti zobrazeny ve větší velikosti.

Pozornost poutá v G-5 velmi kvalitní knížecí či vévodská pečeť 47, či pečeť 92 + 106 se znakem, pro svou dobu nečekaným, a písmeny VS SCOT...ILLUM (sigillum)? v opise. Pro orientační datování poslouží pečeť 53 z vrstvy 95 (běžící chrt, v erbech řady rodů) se znakem orámovaným boltcem (raně barokním ornamentem 2. poloviny 17. století).

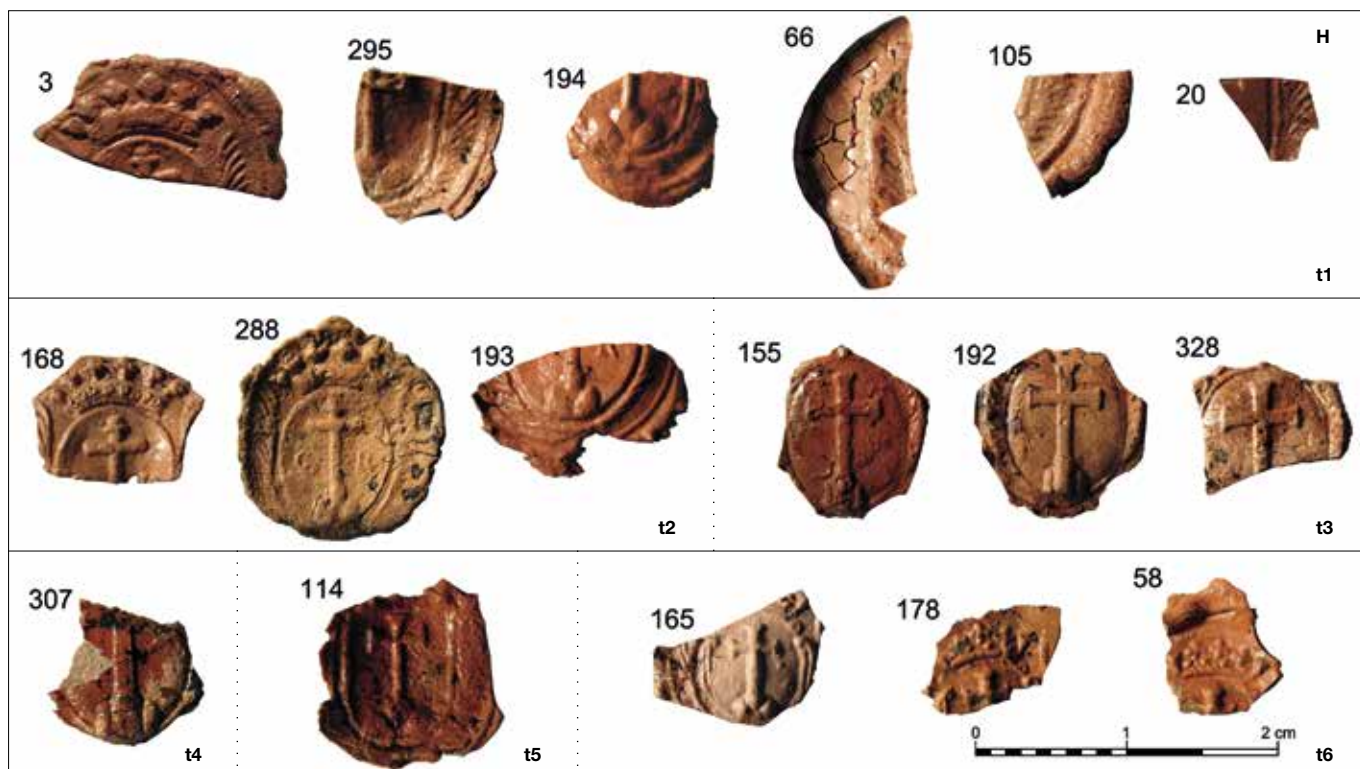
Dvě z pečeti (233 vr. 97, 259 vr. 94) mají ve znaku či klenotu Asklépiova hada, usuzujeme proto na možnost znaku osoby z oboru lékařství či lékárnictví. Z písemných pramenů je z okolí theatinů znám Jan Antonín Cassinis de Bugella z italské rodiny učenců usazené na pražské Malé Straně (*1659–†1719; BSČZ on-line; STOLÁŘOVÁ/VLNAS 2010, b, 214), profesor lékařství a rektor Ferdinandovy univerzity u sv. Klimenta v letech 1694–1695, který kolej theatinů podporoval (BLESÍK). Srovnávací heraldický materiál nám však není znám.

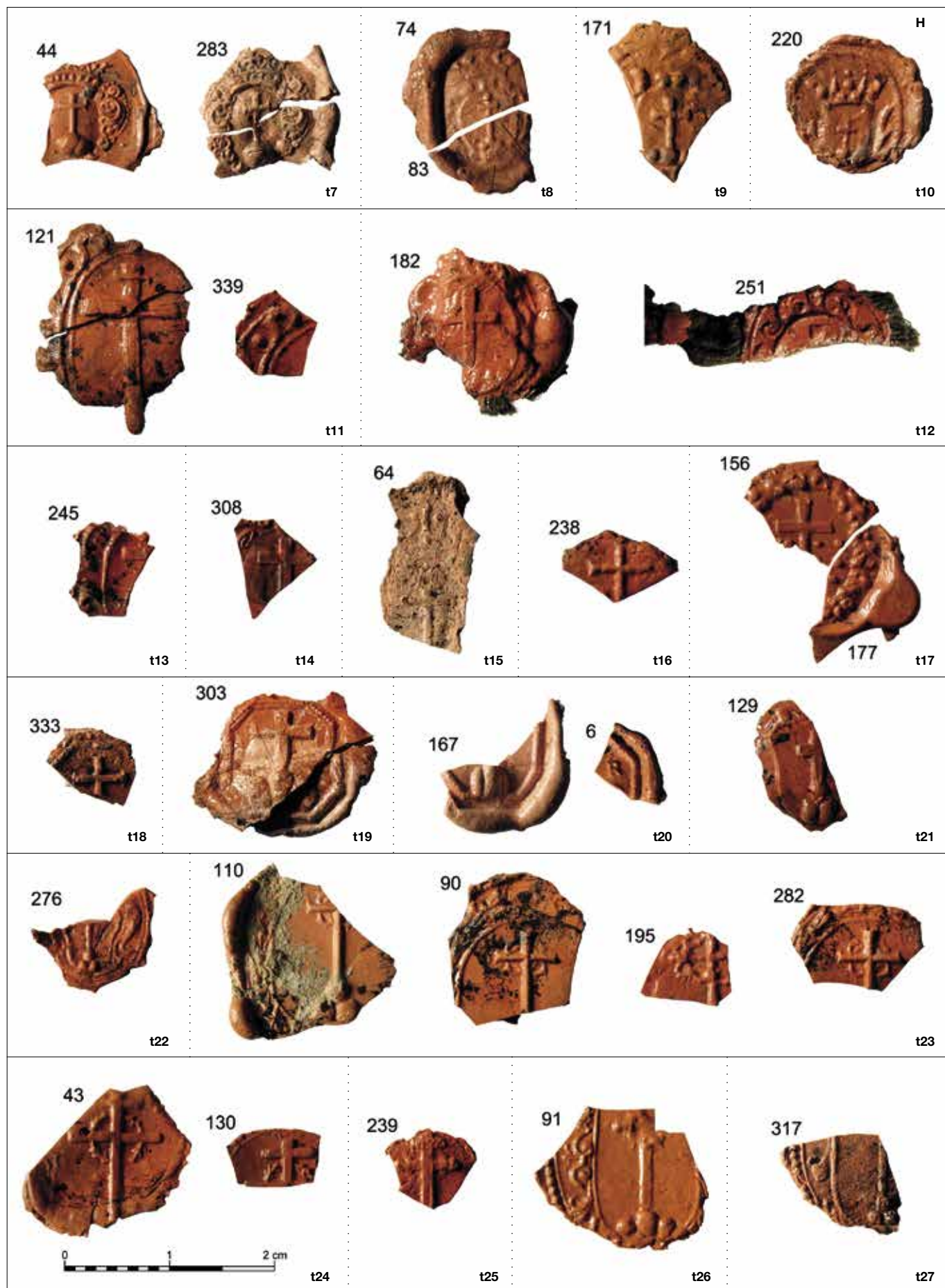
Komentář k obrázku 33: Topografická pečeť (298; vr. 95). Polygonální kapli či kostelík v pečetním poli exempláře č. 298, který dle délky stran zobrazuje spíše osmibokou než šestibokou centrálu, navrhujeme hypoteticky interpretovat jako podobu poutní kaple, později kostela, ve Skočicích. Uchoval obraz Matky Boží Pomocné, jenž zůstal nepoškozen při velkém požáru zámku 1672. Donátorkou kaple byla neteř Bernarda Ignáce z Martinic, hraběnka Polxena Ludmila ze Šternberka, roz. ze Žďáru (ze Šternberka od 1659–†1691) (viz B-1 /3). Její manžel byl synem Ludmily Benigny, rozené Kavkové z Říčan, takže Martinicova neteř Polxena Ludmila byla od roku 1659 snachou hraběnky Ludmily Benigny (SMÍRICE on-line), donátorkou pražské kaple P. Marie Einsiedelské využívané a posléze koupené theatiny. Dnes má skočický kostelík kolem sebe ochoz přistavený 1718, další velké opravy 1825 (obr. 33). Původní podoba kostelíka Navštívení Panny Marie je osmiboká centrála z let 1677–1678, půdorys klenby má představovat 8 cípů šternberské hvězdy (SOUKUP 1910, 305 obr. 331). Kromě jisté vnější podoby staveb vychází naše teorie ze skutečnosti, že kostelík ve Skočicích má mezi uctívanými světcí také sv. Kajetána, světce v Čechách výjimečného. Jeho dřevěná plastika je jedna z osmi zpodobnění svatých umístěných na konzolách v koutech oltáře (ibidem). V tom spatřujeme odezvu určité míry kontaktů Polyxeny Ludmily s řádem theatinů, která by se mohla promítnout i do písemného styku. Kapli vysvětil probošt chrámu svatého Víta na Pražském hradě Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (i jeho rod měl kontakty s theatiny – viz A-6 /1).

Obr. 33. Skočice – osmiboká centrální stavba kostela Navštívení Panny Marie (foto web obce) a topografická pečeť 298, která by mohla být jeho zpodobněním.

Obr. 31. H. Kategorie H – pečete členů řádu theatinů. Rozlišeno 29 typů t1–t29.

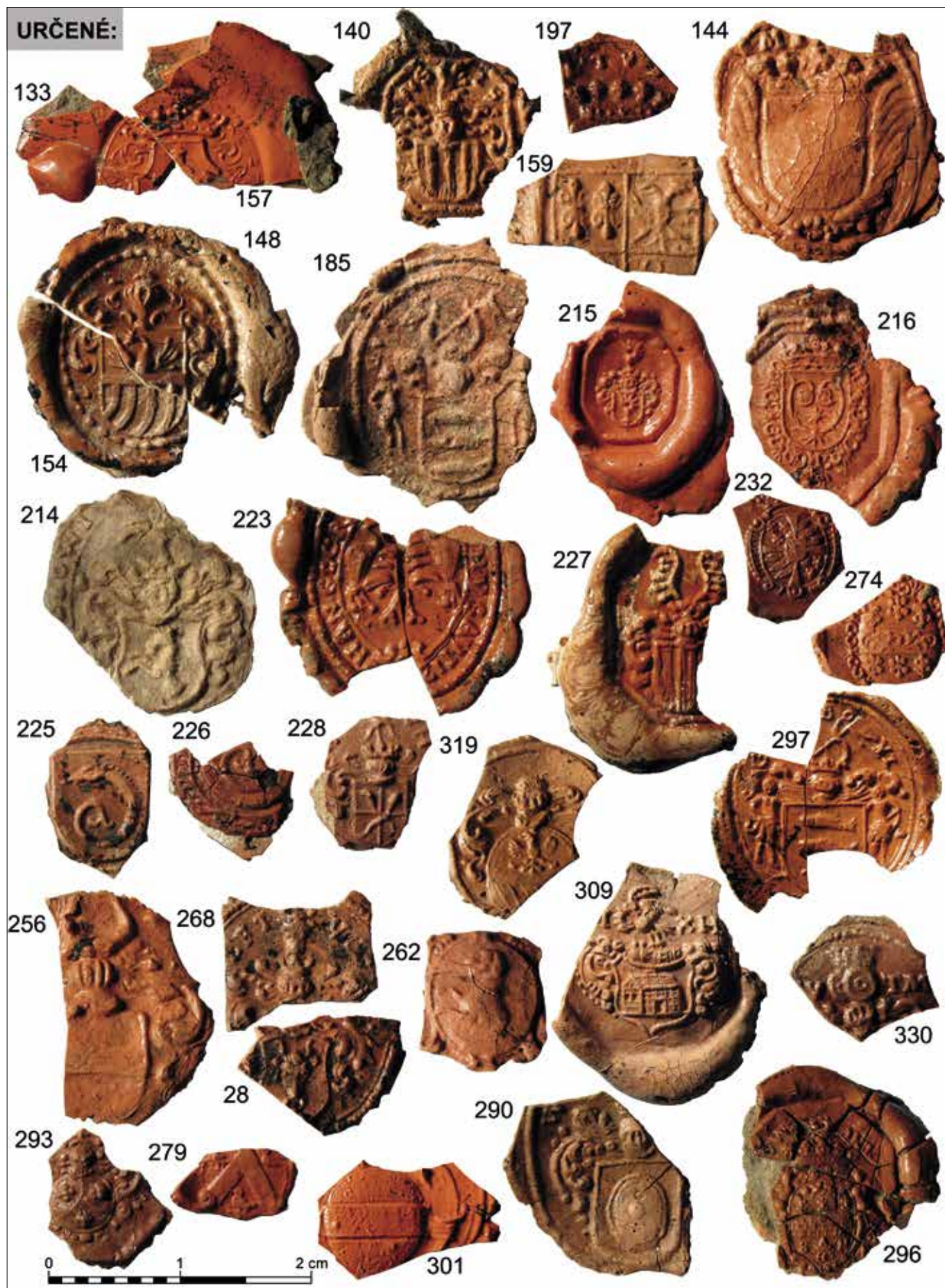
Komentář ke skupině H: theatini (pečetě 3, 6, 20, 43, 44, 58, 64, 66, 74, 83, 90, 91, 105, 110, 114, 121, 129, 130, 133, 155, 156, 157, 165, 167, 168, 171, 177, 178, 182, 192, 193, 194, 195, 220, 221, 224, 230, 237, 238, 239, 245, 251, 276, 282, 283, 288, 295, 303, 307, 308, 317, 328, 333, 339).

Samostatnou skupinu tvoří pečetě kategorie H, náležející theatinskému řádu a jeho členům, s pouhým znakem řádu. O tom, že i malostranští theatini uzavírali své dopisy pečeti, svědčí nález zlomku tyčinky „pečetního vosku“. Z nalezených 54 fragmentů pečeti theatinů jsme evidovali otisky 29 různých pečetidel, které se od sebe liší jednak tvarem (kruh, několik různých oválů, osmiúhelníků), přítomností a tvarem štítu (oválný, španělský, italský, italský barokní), proporcemi, zakončením ramen, profilací latinského kříže (je zde i kříž berličkový, s nápisovou destičkou) a variantami trnových korun, velké rozdíly jsou v zobrazení koruny i trojvrší, velmi výrazně se liší ve způsobu orámování. Ve čtyřech případech (ze dvou typářů) jsou v obrazovém poli po stranách kříže písmena C R (*Clerici regulares*). Značná variabilita grafického provedení jednotlivých typářů nastoluje otázku, do jaké míry se tu odráží vliv provenience (písemný styk s ostatními řádovými domy) či zda různorodost není projevem snahy o alespoň částečnou individualizaci v poměrně uniformním řádovém prostředí. Až zarážející odlišnosti jednotlivých typářů a jejich vysoký počet nás vedou k vyslovení hypotézy, že každý z kleriků, pokud nechtěl či nemohl v písemném styku použít svůj rodový erb, měl své jedinečné osobní řádové pečetidlo.

Zajímavostí je erb zatím neznámého theatina podle tvaru štítu italského původu (vr. 96: 133, 157; vr. 97: 230, 221, 237). Někomu z theatinů (snad novic bez predikátu?, laický bratr?) mohlo náležet amatérsky vyrobené pečetidlo nalezené v jímce. Protože však postrádá řádový znak vymezující skupinu H, bylo přiřazeno do skupiny neznámých, event. měšťanských znaků G-1.

Obr. 34. Výběr nejzajímavějších pečeti kategorií A–H z jímky (s výjimkou kategorie neurčených G-5) ve větším měřítku než v sérii pojmenované obr. 31. Řazeno dle čísel pečeti vzestupně od 40 do 330. Zvětšeno 2,5× (úprava M. Ďurica, 2013).

Rozsáhlý výčet osob a důležitých letopočtů měl v prvé řadě sloužit k vymezení okruhu osob, z něhož mohl pocházet majitel pečeti, a tím k chronologickému zařazení pečeti. Nečekaně však poskytl i představu o síti až neuvěřitelně těsných a propletených příbuzenských vztahů v komunitě pražských theatinů. Někteří členové jsou přes pány z Lissova prostřednictvím hrabat Talacků z Ještětic napojeni na rodinu Bernarda Ignáce z Martinic (k jeho osobě viz HOJDA 2009), s níž jsou příbuzensky propojeni i někteří podporovatelé koleje a šlechtici, kteří dle pečeti s kolejí udržovali písemný styk. Velkou roli v původu členů řádu hrají i zprostředkované vazby na Vratislavy z Mitrovic, prostřednictvím Bechyňů z Lažan, pokleslých z panského do rytířského stavu. Lze dedukovat, že do pražského řádového domu theatinů vstupovali v 17. století mladí šlechtici zejména ze širokého okruhu Martinicovy přízně a on sám, nemaje mužského dědice, se na oplátku osobně podílel na jejich výchově. Tak – jako projev péče velmi vzdělaného hraběte z Martinic o rozhled a společenskou výchovu theatinských mladíků – si lze vyložit kousavá slova Bohuslava Balbína na adresu theatinů v jeho pamfletu⁶⁶ proti Martinicovi: „...urozené chlapce školil, formoval, instruoval jako představený noviciátu ... vozíval městem po rynku, jako by šlo o obludy mořské, vodíval do chrámů, ba i na hostiny, na divadelní hry, ba i na frašky, na disputace vzdělanců (na nichž však jeho chráněnci bývali něm)...“ (ibidem, 18). Rozšíření jejich obzoru měla sloužit i jeho vlastní knihovna, kterou theatinské koleji věnoval (ibidem, 15 pozn. 25).

Ze všech mnoha karikovaných Martinicových chyb právě uvedení a podpora theatinů, řečeno slovy Z. Hojdy, leželo Balbínovi i jezuitům v žaludku nejvíce. Martinic byl pokládán za muže velmi zbožného – založil klášter františkánů ve Slaném, kolej piaristů ve Slaném, kolej theatinů v Praze a poté pro theatiny další fundaci v Hořicích.⁶⁷ Jezuity však byli jak piaristé, tak theatini vnímáni jako konkurence. Uvést do Prahy piaristy se Martinicovi právě kvůli houževnatému odporu jezuitů nepodařilo, a musel je usadit na svém majetku, ve Slaném. Na rozdíl od dřívějších pokusů s piaristy, při uvedení theatinů do Prahy úspěšný byl. Zatímco navenek proklamoval své zaujetí zbožností, učeností a apoštolskou horlivostí theatinských misionářů procházejících v roce 1665 Prahou při jejich cestě do Ruska, pod jehož dojmem zpravil o úmyslu uvést do Čech theatiny císaře a pak měl jednat s generálním představeným a mnichovskou kolejí (BLESÍK 1947, 9), skutečnost byla opačná. Jak bylo zmíněno výše, na základě římských archiválií je zřejmé, že jednání s představiteli theatinů vedl hrabě z Martinic již v roce 1664, kdy v srpnu píše o svém záměru generálnímu představenému do Říma poté, co úmysl probral s jedním z nejvlivnějších theatinů své doby, Donem Pepe z mnichovského řádového domu. Jestliže se podíváme na „okázalou zbožnost“ hraběte z Martinic z této strany, můžeme teoretizovat, že se za ní v případě vřelého vztahu k novým řádům může i ukrývat cílevědomá postupná realizace promyšlené strategie, jejímž cílem bylo oslabení vlivu a moci jezuitského řádu v Čechách. S ním se hrabě, byť u jezuitů vzdělán, natrvalo a ve zlém rozešel v roce 1654 při řešení univerzitní kauzy, v níž šlo o stanovení podílu panovníkovy a jezuitské moci na chodu univerzity (HOJDA 2009, 14). Ani jedna strana sporu nezapomněla.

Mladí šlechtičtí klerikové se vstupem do řádu neuzavírali světu. Naopak těžiště činnosti členů spočívalo v terénní práci – v kázání a v misiích, které v rámci střední Evropy splývaly s rekatolicizací. Jazyková vybavenost jim dovolovala často se pohybovat mezi Itálií a Čechami, a to nejen po řádových domech. Jak bylo zmíněno výše, Alois Talacko z Ještětic se jistou dobu zdržoval na florentinském dvoře (viz Komentář k souboru pečeti A-2). O misiích, evropských ani zámořských, není mnoho známo. Stavů bádání na toto téma se dotkl WOLF (2005).⁶⁸

Největší výhodou vstupu k theatinům pro mladé šlechtice asi byla sociální skladba společenství. I když řád nebyl bohatý materiálními statky a jeho členové se museli zříct svého majetku a udržovat přísnou řeholi, urozenost většiny členů dovolila řeholníkům setrvávat v prostředí nobility

66 Nesmířitelná dlouholetá zášť mezi Bohuslavem Balbínem a Bernardem Ignácem hrabětem z Martinic vedla v roce 1672 Balbína k sepsání satiry *Pamětní nápis*, v níž mj. i ostře kritizuje theatiny za nedůstojné zneužívání Martinicovy protekce, nízkou duchovní úroveň „theatinských mladíků“ a celou jejich kolej označuje za „šlechtický chudobinec“ (o spisu HOJDA 2009, 16, 18).

67 Nebyli tam však spokojeni, a tak do budov uvedl františkány.

68 Zejména konstatuje, že na rozdíl od okolních zemí česká historiografie ví o theatinských misiích a českých misionářích velice málo. Je to ilustrováno i protichůdnými informacemi vyplývajícími ze srovnání údajů GRULICHA (1981, sec. cit. WOLF 2005, 370 pozn. 1, 372) a BLESÍKA (1947, 20). Podle prvního umírá Ondřej Panvík (v řádu od 1669) na cestě do Indie v roce 1683 a František Čabelický ze Soutic (od 1668; viz A-4 /1) v Indii v roce 1684, podle druhého jsou oba ve čtveřici odjíždějící do Indie v roce 1723. Je pravda, že odjezd na misie ve stáří cca 70 let se dá těžko předpokládat, patrně tak Blesíkův zdroj (či formulace) není správný. Ovšem s přihlédnutím k faktu, že „Andreas Panwitz“ odesílá mezi 28. 8. 1683–5. 9. 1684 do Říma čtyři žádosti ve vztahu k misijní činnosti (HOJDA 2008, 41 pozn. 15), ani údaje Grulichovy nestojí na pevných základech.

a vzdělanosti adekvátní jejich původu.⁶⁹ Podle badatelky SOLEIMAN POUR HASHEMI (2005, 25) vstupovali mladí muži do řádů a řeholí po absolvování šestitřídního gymnázia, asi v 18 letech. Z pamětí Alžběty Lidmily z Lisova víme, že jejího nejstaršího (přeživšího) syna Ernest Rudolfa Franc Antonína (*1661), který vstoupil do řádu theatinů v roce 1677 pod jménem František, odvezl jeho otec k theatinům do Prahy 7. 11. 1675, když mu šlo na patnáctý rok (2002, 113). Blesík zmiňuje v pražské koleji noviciát, filozofii a řádové bohoslovecké učiliště, kde byl profesorem např. Jan Maria Hložek ze Žampachu (BLESÍK 1947, 19), pedagogické působení theatinů zatím není zpracováno. Osazenstvo koleje mělo vedle Martiniců podporu i dalších panských rodů, významná byla i přízeň pražských arcibiskupů.⁷⁰ S italským vedením řádu v Římě měla pražská kolej velmi dobré vztahy díky působení některých představitelů řádu přímo v Praze v době počátků koleje, event. i dříve. Její člen (Václav Pachta z Rájova) byl v polovině 18. století povolán vykonávat tříleté funkční období generálního představeného řádu v Římě. I pro české šlechtické rody mohl být kontakt s theatiny přínosem, od využívání známostí, které jejich rodinní příslušníci navazovali, po výraznou pomoc mladým českým šlechticům při kavalírských cestách po Itálii, jak předestřel Hojda s využitím deníku mladého Heřmana Jakuba Černína z Chudenic (HOJDA 2008, 43–46). Tentýž autor také uvažuje o roli theatinů při zprostředkovávání italské literatury a kultury do českých rodin (ibidem, 46).

O čem však chybějí zmínky, je charitativní činnost theatinů. Jen BLESÍK (1947, 23) uvádí, že v době velkého moru v roce 1680, trvajícího 6 měsíců, obsluhovali nemocné morem a pohřbívali mrtvé. V případě šlechtické koleje věta zní jako klišé, nicméně z nálezů lékárnického obalového i technického skla v jímce, skleniček s dochovanou masťou, dřevěných drobných nálezu⁷¹ i četných oficiálních paleobotanických makrozbytků je nutné s lékárnickou praxí v theatinské koleji počítat. Není však zřejmé, kde ji šlechtičtí mladíci získávali, ani v chodu koleje není známa role – pokud nějaká byla – jejich příznivce a podporovatele, lékaře a univerzitního rektora Cassina de Bugella. Na příkladu Guarina Guarini (1624–1683) je zřetelné, že činnost theatinů měla, alespoň v Itálii, podstatně širší rozměr než jen šíření katolické víry. Tento theatin byl matematik, astronom, studoval přírodní vědy, ale zejména proslul jako architekt, kterého Vlček pokládá za jednu z největších osobností dynamického baroka (VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997, 481). Působil jako učitel na různých theatinských kolejích, od roku 1666 žil v Turíně.⁷²

Zpět k jímce – datování

Záchodová jímka malostranské theatinské koleje začala být používána v roce 1672 nastěhováním konventu theatinů do vlastního řádového domu. Dobu, po kterou sloužila svému účelu jako latrína, jsme se pokusili stanovit analýzou různých kategorií movitých nálezů. Pro datování spodní, fekální části její výplně jsme tak získali soubor informací obsahující i absolutní data.

Malou skupinku poskytují výrobní data tří dýmek z nizozemské Goudy. Dle nich se do místa svého uložení v nejspodnější vrstvě 97 dýmky mohly dostat po roce 1660 (dýmka 82-C), 1670 (dýmka 82-D) a 1680 (dýmka 82-E). Nalezené mince datování neupřesňují. Vyplývá z nich datace vrstvy 96 do doby po jednom z roků decennia 1660–1670 (poslední číslice letopočtu nečitelná) a datace vrstvy 94 po roce 1659. Protože nemůžeme dedukovat, zda byla grešle z vrstvy 94 ztracená nebo jako neplatná vyhozená, nelze interval pro ražbu této mince (1659–1695) k datování využít. Mosazné početní peníze Ludvíka XIV. z vrstvy 96 byly raženy v intervalu 1663–1709, používány mohly být do konce Ludvíkovy vlády 1715. Absolutní hodnotu data, i když také využitelnou jen jako *post quem*, poskytuje kameninová váza s kobaltově modrou glazurou, shledaná z úlomků uložených ve vrstvě 97 a jednoho z vrstvy 96, vyrobená v lužickém Muskau – Mužakov (obr. 35). Místní autor záchranného archeologického výzkumu v městě její výroby (na Schmeltzstrasse) klade výrobu tohoto zboží do časového intervalu 1620–1640 (OETTEL 2007). Zisk

Obr. 35. Praha, Thunovská čp. 192/III. Kameninová váza, detail fragmentu, cf. obr. 18: 2 (foto I. Fišková, 2012; zpracování S. Babušková, 2013).

69 Patrně zřeknutí se majetku je důvod, proč ve všech rodokmenech je u theatinů poznámka o jejich odchodu do řádu k theatinům zmínkou poslední. Nejen v *Ottově slovníku naučném* odchodem do řádu tito šlechtičtí synové zcela mizí a v genealogiích nejsou uvedena ani data úmrtí.

70 Arcibiskup pražský Matouš Sobek z Bílenberka se zúčastnil v roce 1672 instalace kopie uctívané sochy P. Marie Einsiedelské, do řádu vstoupil roku 1678 jeho příbuzný Jan Bernard z Bílenberka. Také Antonín hrabě Příchovský, příbuzný arcibiskupa, byl od roku 1698 členem řádu. Arcibiskup Jan Josef hrabě Breuner (od 1695) měl velmi blízko k Janu Marii Hložkovi ze Žampachu.

71 Z nich jsou nezvyklé drobné, nejčastěji obdélné destičky se zaoblenými rohy rozměrů od 3 × 2 do 7 × 3,5 cm, kterých bylo vyzdvíženo z jímky minimálně 20 kusů. Protože jsou v kontextu s doklady vybavení pro lékárnickou praxi, které se běžně nenacházejí, pokládáme i tyto destičky za součást lékárnických pomůcek.

72 Je autorem obsáhlého pětidílného spisu o architektuře *Architettura Civile*, který představuje systematický výklad vycházející z Vitruvia i z důležitých renesančních autorů 15.–16. století. Ovlivnil i podobu některých prvků českého baroka (u Santini-Aichla, který se s jeho díly seznámil v Itálii 1696, a K. I. Dientzenhofera). V roce 1679 vypracoval projekt pražského theatinského kostela Matky Boží pod ochranou Božské Prozířetelnosti, který nebyl realizován (ibidem; BLESÍK 1947, 51).

v podobě absolutních dat jsme si slibovali od rozsáhlé kolekce zavíracích pečeti ze španělského laku. Počet získaných údajů byl sice menší, než jsme očekávali, ale snaha identifikovat majitele pečetidel přinesla výsledky, které lze označit za smysluplné. Z celkového počtu 340 fragmentů pečeti, z nichž identifikovaných 195 kusů rozložených do 104 typářů, se podařilo získat 21 absolutních datací. Jsou vázány nejčastěji na nositele Řádu zlatého rouna, alianční znaky a erby s iniciálami nositele.

Pro vrstvu 97 existují čtyři datovatelné pečete fundátora Bernarda Ignáce z Martinic, který zemřel 1685. Jiný nositel Řádu zlatého rouna z tohoto rodu v té době nepřichází v úvahu, další nositel – jeho synovec – obdržel řád až v roce 1697 a jeho pečeť známe. Pečete Bernarda Ignáce pocházejí ze dvou pečetidel (pečeti – dále p. – 216, 217 = C-1 typář 1; 218, 304 = C-1 typář 2); jedna pečeť z pečetidla 2 (p. 75) se objevila i ve vrstvě 95, nejspíše vlivem přesunů hmot.

Z vrstvy 96 byly vyzdvíženy datovatelné pečeti v širší škále odesílatelů. Patří mezi ně pečeť 185 (= A-5 typář 4) Bechyňů z Lažan, nejspíše náležející Jiřímu Humprechtovi Antonínovi, který zemřel 1705; pak pečete Maxmiliána hraběte Thuna – jedna z doby před 1697 (p. 108 + další = v C-2 typář 1), druhá z intervalu let 1697–1701, kdy byl nositelem řádu Zlatého rouna (p. 113 = v C-2 typář 2); pečeť Humprechta Jana Černína hraběte z Chudenic (p. 186 = v D-1) také z období, kdy byl nositelem Řádu zlatého rouna, tj. 1675–1682, a pečeť saského kurfiřta Augusta II. Silného, který byl dvakrát – v letech 1697–1704 a 1709–1733 – polským králem (p. 188 = v D-2). Byla zde nalezena i pečeť 95 (= v D-1 typář 1), kterou před rokem 1697 zapečetil svůj dopis Jan František Antonín Bruntálský hrabě z Vrbna. V době sedimentace spadly do vrstvy fragmenty tří pečeti Vilemíny Kateřiny von Schröder, která mohla pečeti typářem 1 své dopisy, určené snad Aloisu hraběti Talackovi, od svého sňatku v roce 1694 (nebo 93), kdy se stala jeho švagrovou. Tři pečete (4 zlomky) Rudolfa Josefa hraběte z Lissova se starohraběcí korunkou (typář 2) dokládají, že k usazení svrchní části mechanické vrstvy 96 docházelo ještě po roce 1702, kdy se dotýčný stal hrabětem.

Široké je zastoupení datovatelných pečeti ve vrstvě 95. Kupodivu skutečnost, že v roce 1697 bylo řádem Zlatého rouna obdařeno hned několik pánů z Čech, se v našem souboru nepromítla. Absolutní data pro vrstvu 95 poskytují následující pečete: 281 (= v A-8), kterou mohl Ferdinand Hroznata hrabě Kokořovský z Kokořova používat do své smrti v roce 1708; alianční pečeť Jiřího Adama Ignáce z Martinic a Marie Josefy ze Šternberka, kteří byli manželé v časovém intervalu 1697–1714 (p. 48 = C-1 typář 3);⁷³ alianční pečeť Aloise Thomase Raymunda hraběte Harracha a Anny Cecilie hraběnky Thannhausenové, kteří spolu strávili léta 1695–1721 (p. 65 = v D-1); pečeť Kryštofa Václava hraběte Nostic-Rokytnic, kterou mohl používat po povýšení 1675 do své smrti 1712 (p. 285 = v D-1). Dalším vodítkem je otisk pečetidla, jehož majitelem byl rytíř Quieton de Rosenwald (či jeho potomek), jenž svůj predikát získal v roce 1680 (p. 68 = v D-3), a pečeť arcibiskupa z vévodského rodu Sachsen-Zeitz z rodu Wettinů, kterou jsme přisoudili Kristiánovi Augustovi, arcibiskupovi ostruhomskému (1707–1725), jenž z titulu své souběžné kardinálské funkce (1706–1725) světil roku 1711 Jana Adama Vratislava z Mitrovic, bratra theatina Jana Václava (v řádu od 1707), na královéhradeckého biskupa. Ve vrstvě 95 byla také nalezena stratigraficky nejmladší z osmi pečeti z prokazatelně jednoho typáře, který jsme na základě písmen MI hypoteticky identifikovali jako typář Anežky Alžběty Bechyňky z Lažan, provdané Mitrovické. Pečete mají širší rozptyl (= A-5; nejstarší p. 329 ve vrstvě 97, šest kusů ve vrstvě 96, nejmladší p. 297 ve vrstvě 95) a my předpokládáme, že jsou stopou komunikace matky s jejími dvěma syny, hrabaty z Mitrovic (= A-1), z nichž starší, Maxmilián Antonín, byl v řádu již od roku 1669. Anežka Alžběta umírá v roce 1695. V případě, že by se prokázalo jako pravdivé přisouzení topografické pečeti 298 (= G-6) hraběnce Polyxeně Ludmile ze Šternberka, roz. ze Žďáru, a spojitost vyobrazení centrální stavbičky na pečeti s kostelíkem ve Skočicích, byla by k dispozici ještě data 1678–1718, náležející kapli a její donátorce.

Pečete z vrstvy 94 jsou nejzávažnější, neboť pocházejí ze svrchní vrstvy a mohou tak datovat konec ukládání fekálního souvrství. Nalezli jsme v ní devět pečeti, které nesou informaci o absolutním datu. Dvě z nich (p. 28 a 268 = A-2 typář 4) náležejí dle monogramu bratrovi theatina Aloise Leopoldovi Šťastnému Talackovi z Ještětic, prvnímu hraběti rodu (od 1702), který zemřel v roce 1703. Ze souboru pečeti Rudolfa Josefa hraběte z Lissova je ve vrstvě 94 jedna (p. 289), použil ji někdy před svou smrtí 1711. Pečetidlem, jehož otiskem je pečeť 274 (= v D-1 typář 2), pečeti Jan František Antonín Bruntálský hrabě z Vrbna mezi rokem 1697, kdy

73 Za upřesnění dat aristokratických sňatků pro dataci aliančních pečeti a za laskavou trpělivost při zodpovídání našich laických dotazů děkujeme dr. Jaroslavu Tovačovskému (viz pozn. 55).

získal Řád zlatého rouna, a svou smrtí roku 1705. Dvě pečete (15 a 16 = v D-3) patří rytířům von Sternegg, jimž byl znak v roce 1700 potvrzen. Nejdůležitější se jeví pečeť 279 (= v D-3) poskytující jednoznačnou dataci 1715 jako datum *post quem*. Nejzazší možné datum je na konci dvou časových intervalů: 1706–1725 reprezentuje dobu kardinálské funkce výše zmíněného Kristiána Augusta z vévodské větve Sachsen-Zeitzu rodu Wettinů (p. 23 = v E-1), 1711–1733 je doba, kdy mohl odeslat svůj dopis (možná bratrovi, který umírá roku 1727) biskup Jan Adam Vratislav z Mitrovic (p. 269 = A-1).

Data vyplývající z identifikace ostatních, rodových erbů již postrádají kategorickou jednoznačnost časového určení. Jména současných uvedených v komentářích k jednotlivým určeným pečetím, kteří mohli být odesílateli ostatních dopisů, jsou v podstatě doplňující návrhy podpůrného charakteru, bez úlohy výchozího argumentu. U erbů určených pouze rodem je problémem návaznost na konkrétní rodinu – rodiče dopis společnému potomkovi nezdědka pečeti odlišnými erby, neboť šlechtičny si zpravidla ponechávaly erb rodiny svého původu (který však současně užívali i jejich bratři, event sestra provdané do jiných rodů). Předpoklad, že data mohou poskytnout pečete rodů, které během sledované doby vymřely, je zpochybně nedostatkem informací (primárním i daným stavem bádání) o drobné šlechtě (např. pečete 78, 225). Pro genealogický výzkum činí problém přijímání nového, řádového jména (rodové u theatinů zůstává). Identifikace osoby, pokud neznáme jméno, které dostala při křtu, je nemožná dokonce i u příslušníků aristokracie (Kajetán hrabě Trauttmansdorff). Pochopitelně se korespondence neomezovala jen na korespondenci v rámci rodiny. Jistě i u rodů, které měly v koleji syna, probíhala i oficiální komunikace s vedením koleje, např. při vyjednávání nástupu do noviciátu apod.

Ostatní předměty a jejich fragmenty vyzdvížené z jímky již nevybočují z kategorií běžných archeologických nálezů a poskytují datování pouze rámcové. Ze skleněných nálezů je chronologicky citlivá výroba rytím zdobených pohárů z tzv. českého křišťálu, její největší rozmach patří do intervalu 1710–1750. Dva zdobené zlomky pocházejí z vrstvy 94 prokazatelně, ostatní nejspíše. V čiré sklovině zatavené rubínové vlákno je prvek používaný na konci 17. století. Byl aplikován na víku poháru, jehož vztah ke konkrétní vrstvě ze souvrství 94–96 nelze stanovit (ze sběru bratří Řeháků před počátkem výzkumu). Datování keramického souboru je za současného stavu znalostí i rozpracování jen obecné – 2. polovina 17. až 1. polovina 18. století. Ze souboru kameninových nádob byly zatím restaurovány jen tři. Podle hlubokých šikmých vrypů – kanelur – ve spodní části těla je zřejmá jejich provenience z dílen v Muskau (dnes Bad Muskau) a Triebel (GAIMSTER 1997, 296, 297 – nádoby č. 153, 154). Již výše bylo zmíněno nízké datování výroby vázy s kobaltově modrou glazurou. Z dílny v Muskau jednoznačně pochází také hnědá konvice s trubkovitou výlevkou, zdobená ornamenty z bílých drcených kamínků (obr. 36), složená ze 4 fragmentů z vrstvy 96, jednoho z vrstvy 97 a jednoho z vrstvy 95. Mnoholetý zpracovatel archeologických sbírek Městských muzeí Zittau G. Oettel publikoval z výzkumu na Schmelzstrasse v Muskau fragmenty identické provedením a charakterem výzdoby (vykládání kamínky a rytí) i sytě hnědou barvou a matným povrchem materiálu (OETTEL 2007, Abb. 4, 7, 10, 11), které dle jeho znalostí patří mezi typické výrobky produkované po celé 17. století (od cca 20. let), s částečným přesahem do století osmnáctého. Princip vykládání bílým materiálem, i když výrazně drobnějším, je jako *Perldekor* znám i z jiných výrobních oblastí. Podle monografie o německé kamenině (GAIMSTER 1997) je uplatněn na hnědé konvici z dílen v sasko-durynském Altenburgu. Nádobka s trubkovitou výlevkou, vykládaná vtačenými hrudkami špinavě bílého jílu, stejně jako výrobky z Muskau zdobená na koso kladenými čtvercovými kolky (?), vysoká 19,3 cm, je zde datována do doby okolo roku 1675 (ibidem, nádoba 143, color plates 24, text 287). Stratigraficky nejmladší ze tří rekonstruovaných kameninových nádob z jímky je šedě béžový džbán s modrými, spirálově stočenými rozvilinami (obr. 37). Jeho stratifikované fragmenty byly vyzdvíženy z celé výšky profilu jímky – dva kusy z vrstvy 94, stejně tak po dvou kusech z vrstev 95, 96 i 97. Kombinovanou barevností, volbou barev a motivem rozvilin, byť v jiném provedení, má blízko k váze vyrobené v dílnách okruhu Muskau–Triebel přibližně mezi lety 1710–1735 (ibidem, nádoba 153, color plates 25, text 296). U kameniny, jako zboží trvanlivějšího díky svým fyzikálním vlastnostem a menší frekvenci používání, je doba setrvávání v živé kultuře individuální. Může být i velmi široká – mnohé raně novověké výrobky např. přežily v rámci zámeckých, později muzejních sbírek dodnes.⁷⁴

Při snaze datovat sedimenty jímky máme v neposlední řadě k dispozici i data dendrochronologická (viz pozn. 35, 36). Přinášejí informaci, že ve východní části budovy hygienického zařízení proběhla přestavba, pro niž byly v mezipatře a prvním patře použity stropní trámy otesané

Obr. 36. Praha, Thunovská čp. 192/III. Kameninová konvice, detail obr. 18: 3 (zpracování S. Babušková).

Obr. 37. Praha, Thunovská čp. 192/III. Kameninový džbán, detail obr. 18: 1 (zpracování S. Babušková).

74 Tím se odlišuje od běžné, zejména kuchyňské keramiky, pro niž může poskytnout podle data výroby datum *post quem*. Opačný postup – podle povahy většiny souboru datovat výrobky z kameniny – může vést na scestí.

z kmenů stromů štatých v letech 1718–1719. Místnosti byly patrně tehdy ze západní strany vymezeny novou zdí od přízemí do pater, probíhající nad východním koncem prostoru jímky.⁷⁵ V mezipatře zeď zasáhla do podoby záchodu – buď výrazně jeho provoz omezila, nebo byl úplně zrušen. V jímce pro ni musel být vystaven roznášecí pas, k němuž naléhal odtokový kanál indikující problémy s přetékáním vody z latriny. Interval mezi přípravou trámů a stavbou nelze konkretizovat, stavební akci můžeme odhadem klást nejdříve do 20. let 18. století. Pokud kameny napadané do jímky při vzniku vrstvy 91 pocházejí z této stavební činnosti, byla by doba přestavby dobou konce ukládání fekálního souvrství. Jiné vysvětlení k přítomnosti kamenného záhozu nemáme. Po nasypání vrstvy (nejspíše) vápna a jejím vytvrdnutí byla horní část jímky zaplněna hlínou s příměsí, v níž byla nalezena dýmka vyrobená v časovém intervalu 1715–1740.

Zjištěné chronologické údaje lze prezentovat formou tabulky:

	vrstva 97	vrstva 96	vrstva 95	vrstva 94
dýmky (výroba) / pipes (production)	1660–1690 1670–1690 1680–1700			
mince apod. / coins, etc.		70. léta 17. století 1663–1715		1659–1695—
pečetě / signets	—1685 —1685 —1685 —1685	—1705 —1708 1697–1701 1675–1682 1697–1733 —1697 1694— 1702—	—1695 —1708 1697–1714 1695–1721 1675–1712 1680— —1725	1711–1733 —1703 —1711 1697–1705 1700— 1715— —1725 —1734
kamenina / stoneware	1620–1640—	17. století		17. / 18. století
sklo / glas				1710–1750
dendro + SHP				—1719–30. léta
datum ve vr. 82				—1715–1740

Rezultátem naší snahy je zjištění, že vrstvy v jímce se začaly ukládat v roce 1672, kdy už byla jímka funkční. Sedimentace nejspodnější vrstvy 97 probíhala ještě po roce 1680, nejsou zde však pečetě mladší než z roku 1685. Následující vrstva 96 se mohla ukládat hrubým odhadem dalších 15 let – cca do doby blízké roku 1705. Vrstva 95 mohla narůstat přibližně další desetiletí, do doby cca 1715. Nejmladší fekální vrstva 94 se jistě ukládala ještě po roce 1715, její objem narostl množstvím kamenů propadlých z vrstvy 91. Dokončení její sedimentace a zánik jímky je dáno kombinací dat z nejmladší vrstvy 94 – maximálně 1725, maximálně 1733, krátce (?) po 1719 (dendro). Zatím lze navrhnout jako dobu zániku funkce jímky 20. léta 18. století.

Výsledek

Po analýze nálezové situace, analogií a nálezů je zřejmé, že ve východním křídle dnešního domu čp. 192/III – bývalé theatinské koleje – se skrývají pozůstatky objektu vybudovaného pro hygienické potřeby jejích obyvatel. Stavení bylo vybudováno za přestavby renesančního paláce na klášterní kolej v letech 1669–1672 jako samostatně stojící prostorný objekt cca 10,5 × 7 m, spojený s ústřední budovou koleje přes drobný rizalit zbudovaný v renesanci jako rizalit záchodový. Stavení mělo bezpečně tři podlaží – přízemí, patro, které bylo níže než 1. patro hlavní budovy a je dnes označováno jako mezipatro, a další patro na úrovni refektáře. V nejvyšším z nich patrně bylo prostorné lavatorium. Mohlo mít rozlohu cca 50 m², voda do něj nejspíše byla přiváděna kanálem z nejvyšších partií na severu areálu. Pod předpokládaným lavatoriem byla v dnešním mezipatře místnost se společnými záchody, ústící do lodžie, která záchody větrala i osvětlovala. Přízemí využívaly nejspíše pomocné provozy a také jeden záchod pro laiky, kteří se jistě podíleli na běžném chodu koleje a údržbě rozsáhlých zahradních ploch. V západní stěně přízemí i mezipatra doplňoval kompozici výklenek lavaba. Je otázka, kdo koncepci samostatného objektu pro hygienické účely vymyslel – zda projektant, investor (hrabě Martinic) nebo uživatelé (v té době

Tab. 4. Analýzou nálezů získané chronologické údaje v absolutních datech, z nichž vychází datování jednotlivých vrstev zkoumaného souvrství jímky v koleji theatinů.

⁷⁵ Datované stropní rámy byly se zdí souběžné, nebyly do ní zakotvené.

zejména Italové stojící v čele koleje a vyučující první české theatiny). V řádu theatinů Italové měli zkušeného architekta (Guarino Guarini) a jistě i jiní tamní členové znali nejnovější architektonické trendy v řešení hygieny velké komunity či se mohli podílet přímo na jejich vytváření. Dle parametrů jímky projektoval stavbu zkušený architekt, v jehož funkci vidíme Carla Luraga (* 1615 – v Praze od 1638–† 1684). Jednak z toho důvodu, že pracoval v 60. letech ve Slaném na církevních zakázkách pro Bernarda Ignáce z Martinic, jednak pro půlkruhový tvar oken, nápadně častý na

Obr. 38. Praha, Thunovská čp. 192/III. Pokus o vyjádření původní barokní dispozice promítnuté do současného stavu (cf. obr. 2). Ze vstupu z ulice jsou vidět rozevřená křídla vrat vpravo. Bývalé nádvoří je vymezeno hlavní budovou koleje (vlevo) s úzkým vysokým tělesem záchodového rizalitu (uprostřed) a k němu přisazeným východním křídlem – původně domečkem pro hygienu řeholníků. Čára mezi rizalitem a domečkem je umělá, kvůli názornosti. Arkády lodžie jsou do fasády vloženy digitální rekonstrukcí. Materiál parapetní zidky lodžie v mezipatře (podél místnosti záchodu) nelze kvůli zazdívce určit, zde zobrazeno dřevo. Místo dnešního posledního patra předpokládáme krov. (Do fotografie SPELEO–Řehák na návrh autorky zobrazil M. Ďurica, 2013.)

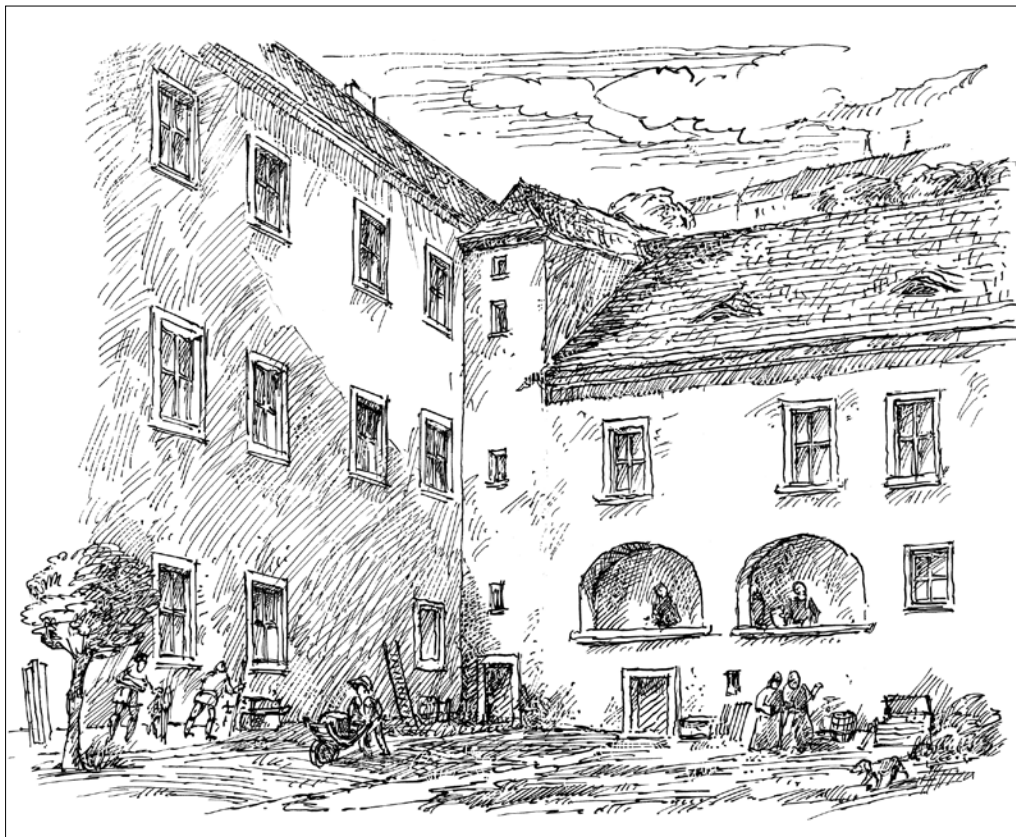

jeho realizacích kostelních a řádových staveb (kostely v Březnici, Chomutově, Klatovech, Klášterci a ve sv. Janu pod Skalou), jaký spatřujeme na obloucích lodžie mezipatra hygienického domku v theatinské koleji (obr. 16, 38). Dle našich znalostí Domenico Orsi s takovýmto tvarem nepracoval. Z Orsiho souběžného návrhu jezuitské rezidence a kaple ve Staré Boleslavi (1672) je navíc zřejmé, že nevykročil z formy záchodového rizalitu přizdřeného delší stěnou k vnější obvodové zdi (cf. STOLÁROVÁ/VLNAS 2010, c, 531).

Záchodová jímka byla využívána a za (hrubým odhadem) 50 let svého trvání byla vyplněna hmotou, která po slehnutí zabrala 9 m³. Jaký byl objem hmoty před necelými třemi staletími, kdy jímka ukončila svou činnost, kolik v ní zbývalo místa, nelze říci. Počet řeholníků zde nebyl tak vysoký jako např. v klášteře kapucínů na náměstí Republiky. Jejich řád se přidržel italského vzoru a budoval buď konventy větší pro 61 konventuálů, nebo menší pro komunitu 14 řeholníků (VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997, 46). Pravidla pro theatinské koleje nejsou autorům známá, počet čtrnácti až dvaceti osob by podmínkám koleje konvenoval. Jak již bylo zmíněno, členové řádu hodně cestovali a aktuální obsazenost koleje byla patrně proměnlivá. O počtu osob, které neprocházely konventem, ale využívaly by záchod v přízemí (laičtí bratři apod.), nevíme nic. BLESÍK (1947, 26) uvádí, že v únoru 1783 opouštělo kolej 15 osob, z toho 10 členů řádu a 5 laických bratří.

Byť ve výplni spodní části jímky (fekální souvrství) bylo nalezeno vysoké množství rozbitých nádob a skla, jímka nenahrazovala smetiště. Již jsme zmínili, že celých keramických nádob se podařilo shledat do pěti, i uvedené nádoby z kameniny jsou doplňované. Shodně i z pečeti se podařilo do celku sesadit jen jedinou. Vše nasvědčuje představě, že někde v areálu bylo smetiště, čas od času vyvážené (nebo jím byl zvyšován terén zahrady), a při akutní potřebě čistoty a pořádku (návštěva?, inspekce?) se uklízelo velmi narychlo. Nebo jen neukázněnost a pohodlnost mohla vést některé kroky po přestálém karambolu v kuchyni cestou kratší na místo bližší.

Jednoznačně tak ale víme, že z předmětů, které v průběhu záchodové funkce jímky ztratily svůj účel, máme jen výběr, aniž bychom byli schopni určit podíl výběru na celkovém množství domácího odpadu. Stejný zlomek se dochoval i z původního množství zavíracích pečetí, které jistě bylo mnohonásobně vyšší. Přesto kolekci dopisních pečetí nalezených v odpadní jímce koleje theatinů považujeme za pozoruhodnou nejen pro její rozsah 340 fragmentů, v archeologických situacích naprosto výjimečný, ale především pro vypovídací hodnotu výborně zachovalých

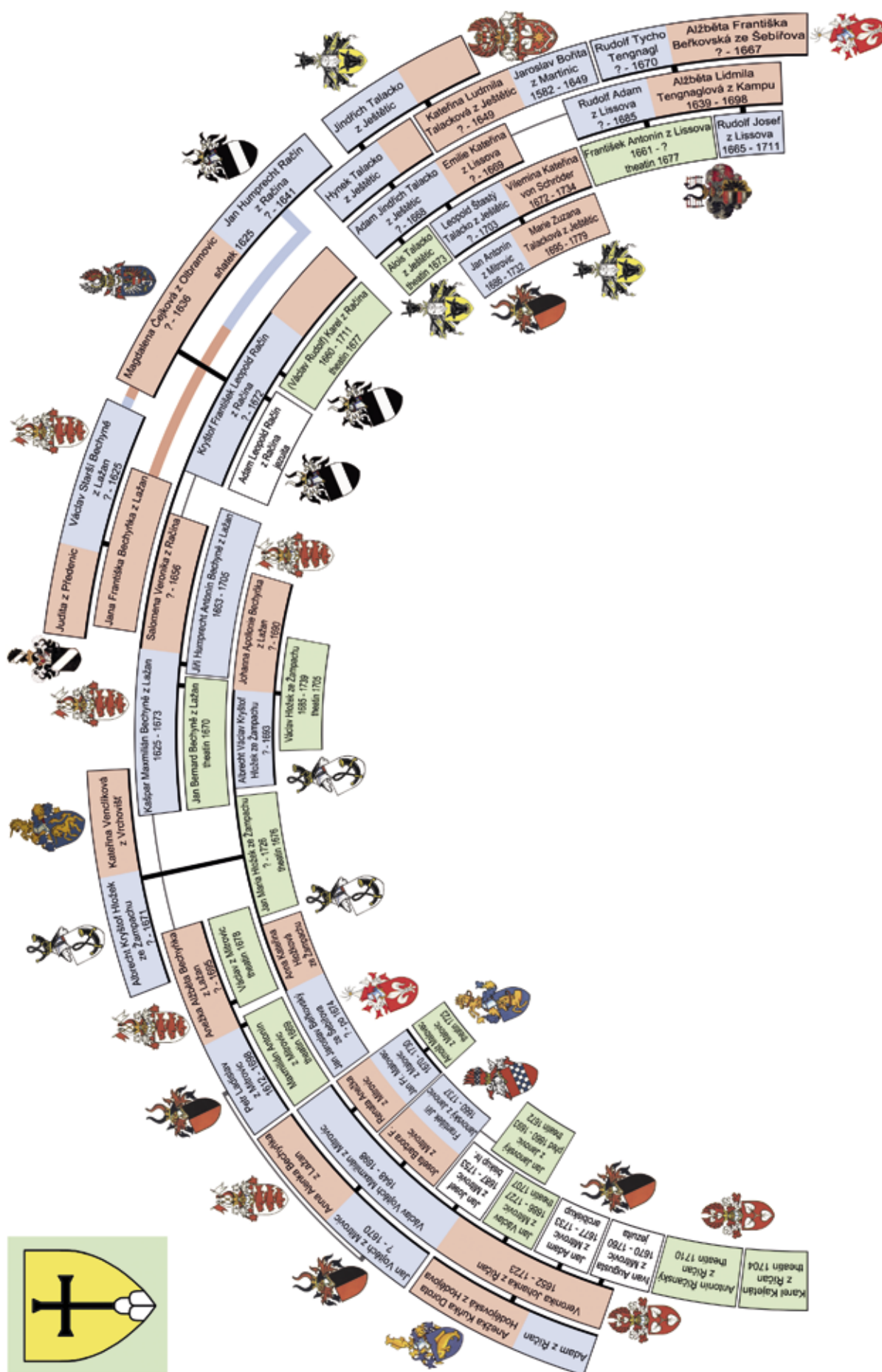

Obr. 39. Letmý pohled do nádvoří barokního pražského řádového domu theatinů na Malé Straně v podání Ing. arch. Ondřeje Šefců (2013).

a identifikovatelných fragmentů jako pramene dokládajícího písemné kontakty osazenstva pražského řádového domu s okolním světem.

Jestliže vyloučíme kosterní ostatky a pohřební výbavu pod označenými náhrobními kameny, musíme konstatovat, že jen málokterý archeologický nálezež je možno identifikovat s konkrétní historickou postavou. V městském prostředí se jedná o naprosté unikáty, jako například nálezež erbovního poháru Jana Rudolfa Trčky z Lípy a jeho manželky Marie Magdalény z Lobkovic z roku 1627 (rok svatby jejich syna) z odpadní jímky domu v Ostrovní čp. 125/II (PODLISKA 2003, 26) či soubor vítacích pohárů nalezený v odpadní jímce domu čp. 308 v Táboře (KRAJÍČ/CHVOJKA 2007, 30–34). Soubor pečetí z jímky koleje theatinů k takovým unikátům patří.

Identifikace, která se podařila u 92 kusů šlechtických pečetí, překvapivě odkryla husté předivo bližších i vzdálenějších příbuzenských vztahů mezi členy koleje, směřující přes mnohé prostředníky k rodu fundátora (obr. 40). Současně výrazně napomohla k datování jímky. Vzhledem k charakteru výplně, která nebyla v době sedimentace tuhá, docházelo k pohybu masy, dovršenému naházením větších kamenů do jímky při jejím opouštění. Přitom jistě došlo k přesunům hmoty včetně nálezu, které obsahovala. Proto překvapuje, že získaná data 1672–cca 1685–cca 1700–cca 1715–cca 1725 jsou víceméně v souladu s principem přirozeného stratigrafického ukládání sedimentu. Je nutné zopakovat, že výplň jímky byla vybírána po vrstvách mechanických, z nichž se pouze vrstva 97 trochu odlišovala větší tuhostí. Vrstvy neměly ostré rozhraní, nárůst byl plynulý a podél stěn jímky byl vytlačován materiál spodní vrstvy. Proto jsou vymezená rozhraní naprosto orientační, což dokládá i nálezež 4 pečetí hraběte z Lissova z doby po roce 1702 při rozebírání hmoty dle výšky zařazené k vrstvě 96. Podle srovnávání výskytu rodových pečetí a doby příslušníka rodu v koleji byly drobné lehké pečete přemístěny poměrně v malé míře, a to směrem vzhůru, zatímco podle předběžných pozorování keramické střepy byly výškově rozptýleny výrazněji.

Obr. 40. Schéma příbuznosti některých členů pražské theatinské koleje prezentované silně redukovanými rodokmeny, v nichž uvádíme jen rodinné příslušníky důležité pro smysl sdělení. **Silná čára dole** zvyrazňuje manželství, **tenká čára nahoře** (u Hložků a Račínů) spojuje sourozence tam, kde se nevěsy viselé spojnice od rodičů, nebo sourozence spojuje **tenká šedá čára** v horní třetině. Aby mohly příbuzenské vzťahy vyniknout, nepodařilo se dodržet ustálené pozice pro muže a ženu. Všechny vazby nejme z nedostatku místa schopní vyjádřit (např. u Běfkovských, cf. 160; vzťah Tengnágla, z Lissova, Běfkovských u Tychona Brahe aj.). Šlechtičtý jsou uvedeny dle genealogických pravidel rodovým jménem, zde v různém poli; některé z úsporných důvodů vynechány. (Z dostupných pramenů a literatury sestavil J. Činákova M. Müller, digitalizace M. Durica.)

Pecky ze švestek a z meruněk, pravděpodobně i vysoké množství pecek z třešní patrně neprocházely střevním traktem osazenstva koleje. Dochovaná ojedinělá stopka z papriky potvrzuje, že (asi výjimečně) byl do jímký vyhozen organický kuchyňský odpad. Ze vzorku odebraného z vrstvy **97** byl charakterizován sortiment rostlin používaných v theatinské koleji od roku 1672 přibližně po dobu života fundátora – hraběte z Martinic († 1685). Vzorek z vrstvy **96** informuje o rostlinné skladbě z doby cca 90. let 17. století a okolo změny století. Nejmladší vzorek **94** obsahoval rostlinné zbytky z desátých a dvacátých let 18. století. Z analýzy paleobotanických makrozbytků vyplynulo, že strava osazenstva koleje byla různorodá a některé plodiny zde servírované se objevovaly pouze na jídelníčku zámožných vrstev. V protikladu ke stravě se hmotné vybavení kuchyně a refektáře, na základě toho výseku, jenž se stal archeologickým nálezovým fondem, jeví jako mimořádně chudé. Kontrast je nápadný pro dobu sedimentace fekálního souvrství. Patrně vyšší kázeň v dodržování řehole včetně slibů chudoby zapříčinila jednotvárnost a nevýraznost keramického souboru zejména v prvních dvou až třech desetiletích života koleje. Po ukončení funkce jímký a jejím zasypání vápnem se v hliněném souvrství objevuje sortiment již bližší výbavě běžných měšťanských domácností, řehole odříkání byla patrně v 1. polovině 18. století trochu uvolněnější. Je jisté, že ve složení jídelníčku se projevovaly stravovací zvyklosti šlechticů. Patrně významnou roli sehrávalo i výrazné napojení řádu na Itálii a Italy včetně částých cest a přímého spojení s exotickými zeměmi, odkud se po splnění misijního poslání (někdy) vraceli členové řádu zpět. Jako výrazné centrum misijní činnosti theatinů je zatím známa Goa (bývalá Portugalská Indie) na západním pobřeží Indie, odkud, jako v případě Václava Hložka ze Žampachu, vyráželi misionáři např. i na Borneo. Je tak možné, že mnohé nálezy pokládáné za projev luxusu (plodiny, koření, dýmky, tabák) mohou být i důsledkem většího propojení řádu se světem, než bylo v Čechách obvyklé.

Jestliže na základě archeologických nálezů můžeme počítat se zánikem jímký ve 20.–30. letech 18. století, je otázkou, jak bylo s fekálním odpadem zacházeno nadále. Předpokládáme, že byl sveden do nějaké stoky, nám dosud neznámé. Již v polovině 17. století byly podniknuty první pokusy o zavedení místní kanalizace, jak dokládá smlouva mezi Starým a Novým Městem pražským o výstavbě klenuté stoky od hřbitovní zdi u sv. Jindřicha do městského příkopu u Prašné věže, uzavřená v roce 1660 (JANKO 1931, 287). Otázka eliminace „morního povětří“ měla být řešena už za vlády Leopolda I. (1656–1705). Dle Novotného chtěl mít císař v pražských městech stoky; týž autor uvádí zmínku o nerealizovaném návrhu kanalizace v Hluboké ulici (dnes Úvoz) a v ulici Vlachů (NOVOTNÝ 1946, 35) – právě pro oblast pod Hradem. V té době již byla souvislost moru s čistotou města a hygienou víceméně známá. Proto když za vlády Leopolda I. Prahu v roce 1680 postihla velká morová epidemie (12 tis. mrtvých = téměř 1/3 obyvatel), aktivita císaře, prchajícího před morem z Vídně do Prahy, pak do Pardubic a odtud do Lince, patrně na zlou zkušenost reagovala uvedeným návrhem, byť bez výsledku. Skutečnost, že jímký v koleji theatinů, uzpůsobená pro čištění, dle naší analýzy nejpozději ve 30. letech 18. století zanikla, však nějakou alternativu místní kanalizační sítě, alespoň pro oblast pod Hradem, naznačuje. Podnětem ke vzniku takového zařízení mohla být další morová rána obrovských rozměrů z let 1713–1715 (v Praze 13 tis. mrtvých = více než ¼ obyvatel). Je signifikantní, že právě v roce 1714 se Karel VI. opět zabýval plány na zřízení kanalizace, tentokrát v okolí Klárova (ibidem), rovněž bez výsledku. I kvůli moru císař odkládal korunovaci na českého krále a není vyloučeno, že pro její úspěšný průběh v roce 1723 byla učiněna bezpečnostní opatření, mezi něž mohlo patřit i zbudování stoky k odvodu splašků a fekálií. Navíc puch z jímký theatinů, bezprostředně zamořující (!) nad kolejí situovaný císařův hradní palác, už pro císařský dvůr počátku 18. století a zejména jeho hosty nemusel být takovou samozřejmostí jako dříve.⁷⁶ Pokud vskutku došlo v první polovině 18. století na svahu pod Hradem ke zřízení lokální kanalizace, pak k němu byl sotva jiný důvod a prostředky než související s přípravou korunovace Karla VI. uskutečněné v roce 1723. Toto datum odpovídá i všem našim chronologickým závěrům podloženým dendrochronologií a analýzou archeologických nálezů z jímký.

Rejstřík informací z různých vědních oborů, mezi nimiž vedle běžné účasti numizmatiky a dendrochronologie se tentokrát staly významným pomocníkem i sfragistika, heraldika a genealogie, poskytl výsledek, jímž je vymezení doby používání záchodové jímký v koleji theatinů rokem 1672 na počátku a s největší pravděpodobností rokem 1722/23 na konci. Zjištěný interval, pokud bude potvrzen, může posloužit jako vodítko pro jemnější chronologické určení některých

76 Některá anglická města byla již v 1. polovině 16. století opatřena krytými nebo klenutými, do země zapuštěnými stokami (JANKO 1931, 287).

kategorií archeologických nálezů. Určité informace jistě poskytne Fond zrušených klášterů v Národním archivu, jehož využití přenecháváme povolanejším.

Dnes již o řádu theatinů a jejich pražském řádovém domu vědí v Čechách jen odborníci specializující se na dobu a kulturu baroka. Na rozdíl od jezuitů a kapucínů se theatini vytrhali z povědomí široké vrstvy obyvatel a i historikové jej v podstatě nově objevují. Socha sv. Kajetána na Karlově mostě z roku 1709, kterou řád objednal u F. M. Brokoffa, je poslední veřejnou stopou po jejich pražské existenci. Zbytek pražské složky v řádovém archivu v Římě, doplněný listinami z italského státního archivu (cf. HOJDA 2008, 40–42) a pražského Národního archivu spolu s teologickými spisy členů řádu jsou poslední hmatatelné doklady o jejich činnosti. Archeologický výzkum v roce 2011 přinesl předměty denní potřeby, jichž se členové koleje dotýkali, a kolekci pečetí, v níž se zrcadlí okruh osob, s nimiž udržovali korespondenci. Jistý genius loci v areálu koleje theatinů však přetrval. Dlouho po zrušení řádu, roku 1987 zde na kamenné lavičce kavárničky Kajetánka, vybaven chlebníkem, sepisoval pod rozkvetlým kaštanem v jiném žánru, s jiným tématem, pro jiné čtenáře a pro jinou dobu, ale také s výrazným výchovných podtextem, svůj příběh ve své době zakázaný autor Jaroslav Foglar (FOGLAR 1997, 193 sq.).

Poděkování všem jmenovaným i jménem neuvedeným spolupracovníkům a kolegům za pomoc při terénní práci, zpracování i vzniku příspěvku, investorovi za vstřícný přístup, zejména pak Martinovi Kalíškovu a Karlu Žďárskému za srdnatost a svědomitost při rozebírání souvrství a bratrům Řehákovým za praktickou pomoc, zápal pro věc a pohodu proteplující i tak nehostinné místo jako je záchodová žumpa.

PRAMENY

- BSČZ on-line — Bibliografický slovník Českých zemí. In: <<http://www.hiu.cas.cz/cs/download/biogr/bs1.pdf>>.
- ERBOVNÍ LISTINY, 50a — Národní muzeum, podsbírka Archiv NM, fond Erbovní listiny, inv. č. (A) 50a; <<http://www.esbirky.cz/detail/141287/?series=8b66c13eeb1b666ccd6f96>>.
- ERBOVNÍ LISTINY, 612 — Národní muzeum, podsbírka Archiv NM, fond Erbovní listiny, inv. č. (B) 612, 659, <<http://www.esbirky.cz/detail/141760/?series=89fb496a2c15a5aa5d6d0d>>.
- ERBOVNÍ LISTINY, 860a — Národní muzeum, podsbírka Archiv NM, fond Erbovní listiny, inv. č. A 860a; <<http://www.esbirky.cz/hledat/fulltext/?q=A+860a>>.
- GENEALOGY Z VRBNA on-line — In: <<http://genealogy.euweb.cz/bohemia/wrbna1.html>>.
- HISTORICKÁ ŠLECHTA — Bechinie on-line — Přehled rodů / Bechinie. In: internetový magazín <<http://www.historickaslechta.cz/bechinie-id2009090067-6>>.
- PARDUBICKÁ SBÍRKA PEČETÍ on-line — In: <http://www.kpp.iipardubice.cz/stranky/cti-zpravy.php?id=Pardubicka_sbirka_peceti_6_cast> (20. 12. 2013).
- RODOKMENY — Bechinie on-line — Rodokmeny. In: <<http://patricus.info/Rodokmeny/Bechinie.txt>>.

LITERATURA

- BAKEŠ 2012 — Martin BAKEŠ: Aristokratičtí studenti na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze v letech 1650–1750. Bakalářská práce, Pardubice 2012. Uloženo: FF Univerzita Pardubice; in: <http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/45910/3/Bake%C5%A1M_Aristokraticistudenti_JK_2012.pdf>.
- BARTUŠEK 2009 — Václav BARTUŠEK: Z historie piaristické koleje ve Slaném 1658–1778. In: Piaristé. (= Slánské rozhovory 2008), D. a V. Příbyloví (eds.), Slaný 2009, 30–36.
- BLESÍK 1947 — P. Jan BLESÍK CSsR: U sv. Kajetána pod Hradem pražským. Praha 1947.
- BUBEN 2008 — Milan M. BUBEN: Řeholní klerikové Theatini. In: Encyklopedie řádů a kongregací v Českých zemích. Díl III., III. svazek. Praha 2008, 9–29.
- CYMBALAK/MATĚJKOVÁ 2012 — Tomasz CYMBALAK / Kristýna MATĚJKOVÁ: Zpracování nálezů ze dvou odpadních jímek a úskalí jejich interpretace. Staletá Praha 28, 2012/2, 41–76.
- ČIHÁKOVÁ 2001 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Thunovská čp. 192/III, zpráva o výsledcích zjišťovacího archeologického výzkumu 16/01 SPÚ Praha. Uloženo: odbor Archeologie NPÚ HMP.
- ČIHÁKOVÁ 2004 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Thunovská ulice čp. 192/III. In: Z. Dragoun et al., Archeologický výzkum v Praze v letech 2001–2002. PSH 33, 2004, 358–360.
- ČIHÁKOVÁ 2012 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Thunovská čp. 192/III, nálezořá zpráva o výzkumu NPÚ v hl. m. Praze č. 16/01. Uloženo: archiv odboru Archeologie NPÚ HMP čj. 311/72459/12.
- ČIHÁKOVÁ v tisku — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Thunovská ulice čp. 192/III. In: Z. Dragoun et al., Archeologický výzkum v Praze v letech 2011–2012. PSH v tisku.

- ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2008 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Martin MÜLLER: Dřevěná cesta přes mokřinu v jihozápadním rohu Malostranského náměstí. Vyhodnocení archeologických výzkumů. (= Archeologické prameny k dějinám Prahy 3), Praha 2008 (e-Book).
- ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2009 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Martin MÜLLER: Velká grotta Valdštejnského paláce v Praze. Průzkumy památek 16, 2009/2, 113–138.
- ČORNEJOVÁ 2009 — Ivana ČORNEJOVÁ: Náboženská situace v Čechách v době příchodu piaristů. Světský klérus a církevní řády. In: Piaristé. (= Slánské rozhovory 2008), D. a V. Příbylovi (eds.), Slaný 2009, 7–11.
- ČULÍKOVÁ 2008 — Věra ČULÍKOVÁ: Ovoce, koření a léčiva z raně novověké jímký hradčanského špitálu. AR 60, 2008/2, 229–260.
- ČULÍKOVÁ 2013 — Věra ČULÍKOVÁ: Moderní sortiment užitkových rostlin v barokové jímce v Thunovské ulici čp. 192/III na Malé Straně v Praze. Staletá Praha (toto číslo) 29, 2013/2, 64–119.
- DRAHOTOVÁ 2005 — Olga DRAHOTOVÁ ET AL.: Historie sklářské výroby v českých zemích. I. Díl, od počátků do konce 19. století. Praha 2005.
- DUCCO 2003 — D. H. DUCCO: Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda. Amsterdam 2003.
- DUDKOVÁ/ORNA 2009: Veronika DUDKOVÁ / Jiří ORNA: A description of medical equipment in the Early Modern period on the basis of finds from the cesspit at house no. 289 in Plzeň. In: Studies in Post-Medieval Archaeology 3. J. Žegklitz (ed.), Praha 2009, 501–508.
- DUFKOVÁ 2003 — Ludmila DUFKOVÁ: Osobní hygiena na šlechtických sídlech. Katalog výstavy pořádané 19. 6.–30. 9. 2003 v kočárovně Státního zámku Vranov nad Dyjí. Brno 2003.
- DURDÍK 2009 — Tomáš DURDÍK: Poznámky k technickému vybavení hradů (záchody, zásobování vodou). In: Technická infrastruktura budov a sídel. (= Svorník 7), O. Klapetková / J. Veselý (eds.), Praha 2009, 15–28.
- FOSTER 2007 — Linda FOSTER: Horšovský Týn – zámek, NKP r.č. 18965/4-2075. Prevětová šachta pod konírnou. Nálezová zpráva. Plzeň 2007. Uloženo: NPÚ, ú.o.p. v Plzni.
- FOGLAR 1997 — Jaroslav FOGLAR: Život v poklusu. Praha 1997.
- FROLÍK 1988 — Jan FROLÍK: Praha 1-Hradčany, Kanovnická ulice. In: Z. Dragoun et al., Archeologický výzkum v Praze v letech 1983–1986. PSH 21, 1988, 183.
- FROLÍK/ŽEGKLITZ/BOHÁČOVÁ 1988 — Jan FROLÍK / Jaromír ŽEGKLITZ / Ivana BOHÁČOVÁ: Kanovnická ulice / Canons' Street No. 73. In: Castrum Pragense 1. Z. Smetánka, J. Frolík (eds.), Praha 1988, 43–56.
- GAIMSTER 1997 — David GAIMSTER: German Stoneware 1200–1900. Archaeology and Cultural History. London 1997.
- HÁS/TOVAČOVSKÝ 2002 — Jiří HÁS / Jaroslav TOVAČOVSKÝ: Genealogie Nosticů z Nostic. Genealogie a Heraldika 35, 1–2/2002, 3–34.
- HLUBOŠSKÉ PANSTVÍ on-line — Dějiny Hlubošského panství. In: <<http://www.hlubos.cz/?q=node/1>>.
- HOJDA 2008 — Zdeněk HOJDA: Římské prameny k dějinám pražských theatinů. In: Locus pietatis et vitae. Sborník příspěvků z konference v Hejnicích ve dnech 13.–15. září 2007. I. Čornejová / H. Kuchařová / K. Valentová (eds.), Praha 2008, 37–47.
- HOJDA 2009 — Zdeněk HOJDA: Bernard Ignác z Martinic – pokus o portrét fundátora. In: Piaristé. (= Slánské rozhovory 2008), D. a V. Příbylovi (eds.), Slaný 2009, 12–18.
- HRDINOVÁ 2013 — Martina HRDINOVÁ: Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století. Praha 2013.
- CHLUSTÍKOVÁ 2011 — Katarína CHLUSTÍKOVÁ: Hradčanské náměstí čp. 186/IV – Salmovský palác. In: Z. Dragoun et al., Archeologický výzkum v Praze letech 2009–2010. PSH 39, 2011, 393–395.
- JÁSEK 2003 — Jaroslav JÁSEK: Od rigolu po stoku, od žumpy po čistírnu odpadních vod. Dějiny a současnost 25, 2003/2, 11–16.
- JANKO 1931 — Otto JANKO: heslo Kanalizace měst a obcí. In: Technický slovník naučný 6. V. Teyssler / V. Kotýška (eds.), Praha 1931.
- JIROUŠKOVÁ/JÁSEK 2009 — Šárka JIROUŠKOVÁ / Jaroslav JÁSEK: Pokus o nástin historického vývoje hygienického mobiliáře od starověku do 30. let 20. století. In: Technická infrastruktura budov a sídel. (= Svorník 7), O. Klapetková / J. Veselý (eds.), Praha 2009, 5–14.
- JUNGCLAUS 1997 — Bettina JUNGCLAUS: Die antropologische Bearbeitung der Skelette vom frühneuzeitlichen Pauli-Friedhof der Branderburger Neustadt. Veröffentlichungen des Branderburgischen Landesmuseums für Ur- und Frühgeschichte 31, 85–94.
- JUŘINA 2009 — Petr JUŘINA ET AL.: Náměstí Republiky. Výzkum století. Praha 2009.
- JUŘINA/VYŠOHLÍD 2009 — Petr JUŘINA / Martin VYŠOHLÍD: The Capuchin Monastery on náměstí Republiky (Republic square) in Prague. In: Studies in Post-Medieval Archaeology 3. J. Žegklitz (ed.), Praha 2009, 365–390.
- KLUTTIG-ALTMANN/KÜGLER 2003 — Ralf KLUTTIG-ALTMANN / Martin KÜGLER: Bewegung in Sachsen. Ein Beitrag zur Emanzipation der deutschen Tonpfeifenforschung. KnasterKOPF 16, 2003, 88–98.
- KLUTTIG-ALTMANN/MEHLER 2007 — Ralf KLUTTIG-ALTMANN / Natascha MEHLER: Die Emanzipation der deutschen Tonpfeifenforschung. Frühe deutsche Tonpfeifenproduktion im 17. Jahrhundert. In: Archäologie der frühen Neuzeit. (= Mitteilungen der Deutschen Gesellschaft für Archäologie des Mittelalters und der Neuzeit 18), Paderborn 2007, 71–80.
- KRAJÍČ 2009 — Rudolf KRAJÍČ: Voda a odpady jako privátní i komunální problém městských aglomerací. Doklady z města Tábora od 13. do 18. století. Památky archeologické 100, 2009, 261–300.
- KRAJÍČ/CHVOJKA 2007 — Rudolf KRAJÍČ / Jiří CHVOJKA: Tábořský poklad. Tábor 2007.

- KYNCL 2011 — Tomáš KYNCL: Výzkumná zpráva č. 050-11. Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků bývalé koleje theatinů v Praze na Malé Straně (Thunovská čp. 192). Nepublikovaný strojopis, Brno, červenec 2011. Uloženo: kopie z archivu investora uložena v AO NPÚ HMP.
- KWAŚNIEWSKI 2009 — Artur KWAŚNIEWSKI: Higiena a technika. Ewolucja urządzeń i instalacji higieniczno-sanitarnych w nowożytniej rezydencji wiejskiej XVI–XIX wieku na tle przemian kulturowych. In: Technická infrastruktura budov a sídel. (= Svorník 7), O. Klapetková / J. Veselý (eds.), Praha 2009, 47–68.
- LIBAL 1965 — Dobroslav LIBAL: Dějiny budovy domu čp. 37/III na Malostranském náměstí v Praze, Malé Straně. Pasportizace SÚRPMO, strojopis, Praha červen 1965. Uloženo: knihovna NPÚ HMP.
- LIBAL 1970 — Dobroslav LIBAL: Historické konstrukce a výzkum architektury. Monumentorum tutela Ochrana památek 6, 1970, 140–204.
- LISOVA 2002 — Alžběta Lidmila z LISOVA: Rodinné paměti. Poznámky a úvodní studie Jana Ratajová, Praha 2002.
- LNĚNIČKOVÁ 2002 — Jitka LNĚNIČKOVÁ: Sklo v Praze, Glass in Prague, Glas in Prag. Praha 2002.
- LOUDA/JANÁČEK 1974 — Jiří LOUDA / Josef JANÁČEK: České erby. Praha 1974.
- MEHLER 2010 — Natascha MEHLER: Tonpfeifen in Bayern (ca. 1600–1745). Bonn 2010.
- MĚSTO PŘÍBOR on-line — Franz Xaver hrabě Harrach z Rohrau 1757–1781. In: <<http://www.pribor.eu/encyklopedie/objekty1.phtml?id=77878&menu=4641>>.
- MEULEN 2003 — Jan VAN DER MEULEN: Goudse pijpenmakers en hun merken. Leden-Gouda 2003.
- MUZEUMNOCNIKU on-line — Historie. In: Muzeum historických toalet a nočníků, tvrz Třebotov. <<http://www.muzeumnocniku.cz/historie>> (17.11.2013).
- MÜLLER 2012 — Martin MÜLLER: Zkoumání historických staveb metodou „zpětného projektu“. Staletá Praha 28, 2012/2, 32–40.
- NOVOTNÝ 1946 — Antonín NOVOTNÝ: Jak život Prahou šel (1576–1830). Praha 1946.
- NOVOSADOVÁ — Olga NOVOSADOVÁ: Dějiny budovy čp. 192/III v bloku 1187 mezi ulicemi Nerudovou, Ku Hradu a Thunovskou. Pasportizace SÚRPMO, strojopis, Praha prosinec 1970. Uloženo: knihovna NPÚ HMP.
- OETTEL 2007 — Gunter OETTEL: Muskauer Steinzeug. Ein bekanntes und gleichzeitig unbekanntes Steinzeug aus der Oberlausitz. Görlitzer Magazin 20, Görlitz 2007, 69–78. Ukázka na <http://steinzeug.kulturpixel.de/artikel/36_Artefakte_Scherben_Fundstuecke_Muskauer_Steinzeug_Gunter_Oettel>
- OTTO — kolektiv: Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí A–Doplňky, díly 1–28. Vydavatel a nakladatel J. Otto. Praha 1888–1909.
- PALÁT on-line — Pavel PALÁT: Genealogie a heraldika šlechtických rodů v Ottově slovníku naučném. In: <<http://www.heraldika-terminologie.cz/stranka-genealogie-a-heraldika-slechticky-rodu-v-ottove-slovníku-naucnem-a-m-312>>.
- PODLISKA 2003 — Jaroslav PODLISKA: Renesanční sklo z pražských archeologických výzkumů. In: Historické sklo 3, sborník pro dějiny skla. E. Černá / F. Frýda / J. Špaček / B. Štauber (eds.), Čelákovice 2003, 21–33.
- PODLISKA 2005 — Rudolf KRAJÍČ / Jaroslav PODLISKA / Hedvika SEDLÁČKOVÁ / Jana VESELÁ: Renesanční sklo v archeologických nálezech v Čechách a na Moravě. In: O. Drahotová et al., Historie sklářské výroby v českých zemích. I. Díl, od počátků do konce 19. století. Praha 2005, 159–185.
- PŘIBYL 2009 — Vladimír PŘIBYL: Nad původními plány slánské piaristické koleje. In: Piaristé. (= Slánské rozhovory 2008), D. a V. Příbylovi (eds.), Slaný 2009, 37–40. Přístupné na <<http://www.kultura.slansko.cz/upload/2009/10/sl-rozhovory-2008.pdf>>.
- RÜCKL/HAVRDA/TRYML 2007 — Štěpán RÜCKL / Jan HAVRDA / Michal TRYML: Renaissance cesspit from Malá Strana in Prague. In: Studies in Post-Medieval Archaeology 2. J. Žegklitz (ed.), Praha 2007, 361–382.
- SCHAFBERG 2006 — Renate SCHAFBERG: Der kleine Friedhof in Thaldorf – Einblicke in das neuzeitliche Totenbrauchtum des Mansfelder Landes. Archäologie in Sachsen-Anhalt 4, 2006/1, 247–261.
- SEDLÁČEK 1925 — August SEDLÁČEK: Českomoravská heraldika, část zvláštní. Praha 1925.
- SFRAGISTIKA on-line — Sfragistika, definice a základní pojmy. In: <<http://www.paleografie.org/UK/index.php?target=gallery159&mid=386>> (prosinec 2013).
- SMÍŘICE on-line — Rodokmen Šternberků a Paarů na Smiřicích. In: <<http://www.smirice.eu/usedlosti/rodokmenst.htm>>.
- SOLEIMAN POUR HASHEMI 2005 — Michaela SOLEIMAN POUR HASHEMI: Karel Račín, nedoceněný barokní autor. (= Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filosofická fakulta, č. 357), Brno 2005.
- SOUKUP 1910 — Josef SOUKUP: Skočice – Poutní kostel Navštívení P. Marie. In: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl 33 – Politický okres písecký. Praha 1910, 305–307. Přístupné na <<http://depositum.cz/knihovny/pamatky/strom.clanek.php?clanek=8873>> (prosinec 2013).
- STOLÁROVÁ/VLNAS 2010 — Lenka STOLÁROVÁ / Vít VLNAS (eds.): Karel Škréta – 1610–1674. Doba a dílo. Praha 2010.
- a) Karel Škréta: Alegorická oslava Bernarda Ignáce z Martinic jako Rytíře zlatého rouna. Pozice v katalogu IX.8, s. 384.
- b) Karel Škréta: Sv. Karel Boromejský navštěvuje nemocné morem, 1647. Pozice v katalogu V.5, s. 214sq.
- c) Domenico de Orsi: Jezuitská rezidence a kaple sv. Leopolda ve Staré Boleslavi: nerealizovaný návrh, půdorys, 1672. Pozice v katalogu XIII.23, s. 531.
- ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ/SUCHÁNEK — Michaela ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ / Pavel SUCHÁNEK: Zahrada učené moudrosti – malířská výzdoba knihovny svatovítské kapituly na Pražském hradě. In: Orbis artium k jubileu Lubomíra

- Slavička. J. Kroupa / M. Šeferisová Loudová / L. Konečný (eds.), Brno 2009, 463–485. Přístupné na: <http://www.phil.muni.cz/dejum/baroque/Seferisova_kapitula.pdf> (listopad 2013).
- ŠIROKÝ 2000 — Radek ŠIROKÝ: Pitná, užitková a odpadní voda v českých městech ve středověku a raném novověku. Stav a perspektivy archeologického poznání. Památky archeologické 91, 2000/2, 345–410.
- ŠTONCNER/SOLAŘ 2001 — Petr ŠTONCNER / Miloš SOLAŘ: Budova býv. konventu theatinů a později redemptoristů čp. 192/III na Malé Straně v Praze 1, doplnění standardního stavebně historického průzkumu. Strojopis, Praha srpen 2001. Uloženo: knihovna NPÚ HMP.
- TESAŘ 2013 — Martin TESAŘ: Příhody Václava Vratislava z Mitrovic v kontextu dobových turcik. Recepce a inspirace. Bakalářská práce, Olomouc 2013. Přístupné na <http://theses.cz/id/w026ol/Martin_Tesar_bakalarska_prace.pdf>.
- TICHÁNEK 2007 — Jiří TICHÁNEK: K historii zámku. Paskov – zámek. In: Hradý.cz vloženo 12. 11. 2007; <<http://www.hradý.cz/index.php?OID=2329&PARAM=5&relID=8702>>.
- UHŘÍNĚVSKÁ KRONIKA on-line — Uhříněveská kronika. In: <http://uhrineveska-kronika.praha22.cz/user_data/zpravodajstvi/obrazky/File/kultura/Kronika/kronika_prvni_dil.pdf>.
- VAVROUŠKOVÁ 1935 — Anna VAVROUŠKOVÁ: Rodinné zápisy Chřepických z Modliškovic. Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze 6, za 1934, Praha 1935, 9–18. Přístupné na <<http://www.historie.hra-net.cz/heraldika/crsc/crsc1934.pdf>>.
- VLČEK 1999 — Pavel VLČEK ET AL.: Umělecké památky Prahy – Malá Strana. Praha 1999.
- VLČEK 2000 — Pavel VLČEK ET AL.: Umělecké památky Prahy – Pražský hrad a Hradčany. Praha 2000.
- VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997 — Pavel VLČEK / Petr SOMMER / Dušan FOLTÝN: Encyklopedie českých klášterů. Praha 1997.
- VONDROUŠKA 2013 — Vlastimil VONDROUŠKA: Intimní historie od antiky po baroko. Brno 2013².
- VYŠOHLÍD 2007 — Martin VYŠOHLÍD: Finds of clay tobacco pipes from Náměstí Republiky in Prague's New Town – Nálezy keramických dýmek z náměstí Republiky na Novém Městě v Praze. In: Studies in Post-medieval Archaeology 2. J. Žegklitz (ed.), Praha 2007, 275–304.
- VYŠOHLÍD 2009a — Martin VYŠOHLÍD: Keramické a porcelánové dýmky z Malé Strany. Staletá Praha 25, 2009/2, 81–87.
- VYŠOHLÍD 2009b — Martin VYŠOHLÍD: Keramické dýmky v archeologických nálezech a jejich vypovídací možnosti. Archeologie ve středních Čechách 13, 2009/2, 965–1000.
- VYŠOHLÍD 2009c — Martin VYŠOHLÍD: Bohemia. In: Journal of the Academie Internationale de la Pipe, Vol. 2 (Part I: National Clay Pipe Summaries), D. A. Higgins (ed.), 23–32.
- VYŠOHLÍD 2011 — Martin VYŠOHLÍD: Dvojdílné keramické dýmky 17.–19. století z archeologických nálezů v Čechách. In: História výroby fajok a archeologické nálezy fajok na Slovensku. J. Dano / N. Mihálová (eds.), Levice 2011, 71–88.
- WOLF 2005 — Jiří WOLF: P. Don Václav Vojtěch Hložek CR. Listy filologické / Folia Philologica 128, 2005/3–4, 370–374.
- WOLF 2011 — Jiří WOLF: Očistec jako japonský žalář – theatin František Kajetán Netvorský a jeho rukopis *Legatio mortuorum ad vivos*. Folia Historica Bohemica 26, 2011/1, 221–232.
- ZÁMEK DEČÍN on-line — Kdo byl Maxmilián hrabě Thun-Hohenstein? In: <http://www.zamekdecin.cz/web_cz/?p=clanky/kdo-by-l-maxmilian-hrabe-thun-hohenstein>.

SUMMARY

HYGIENIC FACILITIES OF THE THEATINE COLLEGE IN THUNOVSKÁ STREET AT MALÁ STRANA IN PRAGUE

The aim of this article is to publish the finds' circumstances and chronological classification of the palaeobotanic macroremains samples analysed by Věra Čulíková and published also in this volume. This evaluation takes into account also the wider context. The samples were taken during an archaeological excavation of the former Theatine order home in Prague (Malá Strana, Thunovská Street, house No. 192/III; fig. 1), where a Baroque cesspit was revealed. The samples came from the layers 97, 96 and from the bottom of the layer 94 (fig. 7), which all belonged to the period, when the cesspit was in function and faecal sediments were accumulating in it. Afterwards it was dusted by lime (layers 90 and 91) and backfilled by brown soil (layers 82 and 83). Excavation of the lower infill of the cesspit (the faecal layers) was done in mechanical layers 94–96, only the lowest layer 97 was slightly different, more solid and without stones.

The Theatine order was introduced to Bohemia in 1665 by the top imperial officer in Bohemia of that period, Bernard Ignác Jan count of Martinice. He first settled them on his land behind Prague ramparts; in 1669 he managed to buy a palace area within the town, directly below the Prague castle, where the Theatines moved in 1672. Presumably in the intervening time the Renaissance palace was modified to a Baroque college. This opinion can be supported by analogical action of this founder on other foundations, since he introduces convents into structurally completed buildings. In the Theatine college also hygienic facilities of quite high standard for the period were included during the rebuilding. Detailed characteristics of them are enabled due to the archaeological excavation and the building history survey. They were situated in the east wing of the home (fig. 1: C) as a separate building ca 10,5 × 7 m adjacent to the main building by a small risalit incorporating toilettes already in the Renaissance period (fig. 13). At the ground floor there was one toilette and probably other services, below the floor of the ground floor there was a large latrine (fig. 9, 13: A, 15). Above the low space of the ground floor (cf. fig. 4) there was a mezzanine with collective toilettes room, along which

a loggia ensured ventilation and light (fig. 13: B, 16, 39). Above the mezzanine there was a floor at the same level as the first floor of the main building with the refectory. Here, at the 1st floor we presume a lavatorium in the east building, without the loggia. The college is situated on a sheer slope, water could be led to the east wing from the top; a part of a Baroque stone gutter was found at a suitable place. The revealed cesspit was dug and built according to a project, retrospectively reconstructed (fig. 10), small deflections occurred during its realisation (fig. 11). The cesspit project (mainly the chutes) determined the position of the toilette seats at the upper floor. We presume that the project was entrusted to one of the two architects working for the count of Martinice at that period. Judging from the semi-circular shape of the arcades we suggest Carel Lurago since he uses this shape very often. However the author of the conception of the hygienic facility cannot be determined. Judging from the high standard of this facility for personal hygiene we presume that the composition idea came from the Italian members of the Theatine order from Rome, who administered the Prague college at the beginning and could be aware of new architectonic trends in this field, if they have not developed it themselves.

The period of use of the cesspit can be estimated from the finds, excavated from it. The primary function of the cesspit was not a rubbish dump since not a single vessel was found complete. From 7,5 thousands pottery fragments only 29 vessels could be completed in sections from the rim to the base. Most probably from time to time some rubbish from the site really used as a rubbish heap was thrown into the cesspit. Three vessels so far have been reconstructed from the Muskau-Triebel production area (fig. 18, 35, 36, 37). Interesting data were gained from the collection of pipes (fig. 20–22). Only a single one came from the backfill of the cesspit after the termination of its function (layer 82), other 7 pipes were found in the lowest layer 97. Tree of them were produced in the period 1660–1700 in the Dutch Gouda centre. The amount of technical glassware comes most probably from the pharmacy, its service is indicated also by the palaeobotanic analysis (fig. 24, 26); a curiosity is the hygienic glassware (chamber pots, urinals). The finds of coins come from the period of Leopold I (1657–1705), two counting jettons of Louis XIV (1661–1715) made in the interval 1663–1709 are of special interest (fig. 27). An unusual archaeological find is a figure made probably of natural wax (fig. 30). A source of data for the chronological determination of the period of use was gained in the collection of 340 signet fragments for correspondence sealing. 195 of them were identified, belonging to 54 noble families and five religious orders or ecclesiastical dignitaries. 18 owners of the seal devices could be recognised by name – mainly holders of the Golden Fleece order, or according to alliance coats of arms or monograms. Coats of arms, which could not be identified and which most probably belong to foreigners, are depicted in the group G-5 in larger scale. (All fragments are planned to be published in larger scale on the web page of this journal.)

The attempt to determine the chronological order of the layers (tab. 4) has following results: The function of the cesspit started in 1672 after the takeover of the house and surrounding gardens by the Theatine order. Sedimentation of the lowest layer 97 continued after 1680 (a pipe) but no finds are present, which could be definitely dated after 1685. The following layer 96 could accumulate with rough estimation for another ca 15 years, to the period shortly after 1702. The layer 95 could accumulate to the period before 1715 when it was covered by the layer 94. The importance of dating the layer 94 is given by its position as the latest layer of faecal sediments. We attempted to determine the end of its sedimentation from several points of view. The signets found in it give a post quem date 1715 and the ante quem date 1733 ad 1734. Further information is given by the building history survey and dendrochronology, which give evidence for a rebuilding of the hygienic house during the 18th century when a wall was founded above the east end of the cesspit, interfering with the toilette room in the mezzanine. During this reconstruction ceiling beams were used from timber cut in 1717–1719. Afterwards the cesspit probably ceased its function. Also historical events have to be taken into account. We presume a connection among the backfill of the cesspit by lime, and the large plague, which hit Prague in 1713–1715, and fear of the plague infection and the crowning of the emperor Charles VI to Bohemian king, which was postponed due to the plague and did not take place until 1723. Presumably the smell rising from the large cesspit in the college directly into the emperor's castle palace was not such a common thing for the guests of the crowning as before so measures had to be taken also to exclude the possibility of the plague infection. Connection between the hygiene of the town (disposal of the barrels with rubbish including faeces behind the town ramparts) and the plague epidemic (typhus in Munich) was already known and some European towns were therefor equipped with canalisation. We presume that in part of Malá Strana situated below the Castle a local canalisation was installed to drain the sludge further from the Castle. Its installation could relate to an unrealised proposal from the Leopold I period (there was a large plague epidemic also in his period in 1680), which planned the canalisation pipe through the streets Úvoz and Vlašská at the south end of the west part of the Hradčany slope. The termination of the use of the cesspit in the Prague Theatine college latest in 1723 corresponds so far with all chronological presumptions based on dendrochronology and on the evaluation of the signet assemblage and other archaeological finds from this cesspit.

Fig. 1. Prague 1-Malá Strana, Thunovská No.192/III. Area between Zámecké schody and Nerudova Street on an orthophotomap and on the Map of real estate evidence (cadastre). **A** – the main building of the Theatine order home; **B** – west Renaissance addition, later a refectory; **C** – east Baroque addition – hygienic quarters, currently “the east wing”; **D** – courtyard; **E, F, G, H** – garden areas.

Fig. 2. Prague, Thunovská No.192/III. The three storey building of the east wing from the south.

Fig. 3. Prague, Thunovská No.192/III. The Baroque cesspit on a groundplan of the ground floor of the north part of the main building and of the east wing.

Fig. 4. Prague, Thunovská No.192/III, east wing. View from the east into the entrance space in front of the cesspit, entrance from the courtyard on the left. Confined ground floor spaces and very bad structural state is apparent.

Fig. 5. Prague, Thunovská No.192/III, east wing. Section of the faecal sediment in the lower part of the latrine. Compacted coherent, solid and slimy layers 94–97 (cf. section 11, fig. 7). Degraded plaster apparent on the walls.

Fig. 6. Unconventional floating unit with special system preventing the sludge blocking the canalisation and with an easy dis/assembling construction for a simple manipulation during frequent removal of the sludge. For the construction of this simple, very useful unit we are grateful to Stanislav Řehák. The photo is from the testing period with clean water.

Fig. 7. Prague, Thunovská No.192/III, east wing. Archaeological situation: section 11 – generalised section of the cesspit and its infill. Below the concrete floor of the ground floor (layer 98+99) there was building rubble (l. 81), covering layers 82+83 with the character of common backfills. Between layers 82 and 83 on the east side of the cesspit lay a single rotted broken plank (depicted). **White** layers 90+91 belong presumably to lime disinfection after the termination of the latrine function. Lower – **green** – layers depict faecal sediments (l. 94+97). The column 89 shows the origin of the finds gathered by the firm SPELEO-Řehák before the beginning of the excavation. **Red** – schematic brick lining of the pit.

Fig. 8. Prague, Thunovská No.192/III, east wing. Brown soil layers of common settlement character, relatively loose (l. 82+83).

Fig. 9. Prague, Thunovská No.192/III. The groundplan of the Baroque cesspit in the Theatine college. **Hatched** – north and south outer walls of the room. **Red** brick walling, falling line showing the slanted sides. At the bottom a small plinth (cf. section 11). A hollow cut into the bedrock on the bottom – probably a pit for collecting water during the construction. **Lighter stripes** in the upper line – the chutes, **dashed** – beam slots, **green** – position of the sections, **A** – section 11.

Fig. 10. Prague, Thunovská No.192/III. Presumed way of the cesspit construction according to the note 16 – **the reverse project**. Presumably the aim was to determine the disposition of the seats in the toilette room on the floor above. Presumed author of the project – Carlo Lurago, projected in Bohemian ells.

Fig. 11. Prague, Thunovská No.192/III. Projection of geometrically constructed reverse project (blue) and the realised constructions (red) – cf. fig. 9.

Fig. 12. Prague, Thunovská No.192/III. The ground floor of the former Berka from Dubé Renaissance palace. **Red** – Gothic walling, **blue** – Renaissance. The **arrow** points to the entrance at that time. On the other – **north** side – a small toilette risalit.

Fig. 13. Prague, Thunovská No.192/III. Groundplan of the ground floor of the college (**A**) with the latrine below the floor and the mezzanine (**B**) with collective toilettes. An open loggia along the toilette.

Fig. 14. Prague, Thunovská No.192/III. Groundplans of the east wing floors with numbers of the rooms used in 2010 – cf. notes 34, 35.

Fig. 15. Prague, Thunovská No.192/III, east wing. View from the west into the latrine after the excavation. In the front top later brick relieving arch, above it concrete floor with lit up refraction.

Fig. 16. Prague, Thunovská No.192/III. View from the north to the south outside wall of the east wing. A pillar between two blocked loggia arcades.

Fig. 17. Prague, Thunovská No.192/III. A selection of the artefacts from the cesspit with the links to their position within the stratigraphy.

Fig. 18. Prague, Thunovská No.192/III. Stoneware vessels made in Lausitz production centres Muskau or Triebel in the 17th century. **1** – jug, height 29,5 cm; **2** – 6 sided vase with cobalt glaze, height 24,5 cm; **3** – spouted pitcher, height 31 cm. Graphic scale = 5 cm.

Fig. 19. Prague, Thunovská No.192/III. A sample of completed pottery vessels from the cesspit infill, stratigraphically assorted (according to context numbers = vr.). Graphic scale = 5 cm.

Fig. 20. Prague, Thunovská No.192/III. Pottery pipes numbered with part of the finds' code. The stem end of the pipe -82-D is vertical and ground smooth. Vr. = layer. Reduced, production stamps in larger version keep to the scale 1 : 1.

Fig. 21. Prague, Thunovská No.192/III. Photographs of selected pipes.

Fig. 22. Prague, Thunovská No.192/III. Production stamps of master pipe makers from Gouda in large scale: **1** – stag, pipe -4-B; **2** – shamrock, pipe -82-D; **3** – Milkmaid, pipe -82-E. The size of the drawn stamp is 1 : 1. Colour is artificially modified.

Fig. 23. Prague, Thunovská No.192/III. Glass lenses from the beginning of the 18th century – both 2011/3 – bag number 72, layer 94.

Fig. 24. Prague, Thunovská No.192/III. Technical glassware, mainly vessels probably connected with the pharmacy service. Assorted to contexts in the stratigraphic position.

Fig. 25. Prague, Thunovská No.192/III. Table glassware. Apart from the thick-sided small glasses is the assemblage complete. The number of the Bohemian crystal fragments with incised decoration is final.

Fig. 26. Prague, Thunovská No.192/III. Hygienic (chamber pot, urinal), technical and 1× table (?) glassware.

Fig. 27. Prague, Thunovská No.192/III. Two different counting jetton with the portrait of Louis XIV, made by Lazar Gottlieb Lauffer (master 1663–±1709) from Nuremberg. Found in the layer 96.

Fig. 28. Prague, Thunovská No.192/III. A sample of small wooden artefacts including small cork with wooden thread and wooden tables perhaps for the use in the pharmacy – cf. note 71.

Fig. 29. Prague, Thunovská No.192/III. Porcelain bowl of undetermined provenience, found by the surface of the backfill layer 81.

Fig. 30. Prague, Thunovská No.192/III. Part of a small figure of a negro (?). Found in the layer 94, discarded ca 1710–1720s. Probably natural wax, perhaps ozokerit (?).

Fig. 31. Prague, Thunovská No.192/III. Complete **photograph series of all signets** with comments. Pictures of the signets are assorted in categories from A to H. **Categories** (with various numbers of signets) are presented **in groups** so the comment was as close as possible to relevant signets. Therefore one group = 1 strap with one row of signets (f.e. A-1). In one group (strap) there are signets belonging to one or more often larger number of families. Families are divided in one group by **full line**, the order of the family within the group can be counted (most often up to five) and that is stated in the comment by a number behind the

slash (/2:). Within a certain family more than one type was identified. Several types (or various owners of the seals) within one family are separated by **thin dotted line**. Verifiably there is evidence of the use of several seal device types by a single person at the same time (f.e. B. I. from Martinice). Numbers by the photographs = **numbers of signets**, additively assigned during the excavation. Enlarged 2x.

~ A 1–8. Category A – signets of aristocratic families of which the sons were members of the Theatine order.

~ B 1. Category B – aristocratic signets with uncertain identification, probable relation to the order (/1, /3) or to a family, whose member entered the order later (/2).

~ C 1. Category C – signets of aristocratic families, whose members supported the Theatine order.

~ D 1. Category D – signets of the aristocratic families, whose relation to the Theatine order is not documented by written evidence.

~ E 1–2. Category E – signets of ecclesiastic dignitaries and orders.

~ F-1. Category F – signets of uncertain identification without any relation to the Theatine order.

~ G-1. Category G – unidentified signets. Group 1 – persons without a predicate, probably burghers. A recent imprint by the seal device made by the authors

~ G-2. Category G – unidentified signets. Group 2 – Italian aristocratic families.

~ G-3. Category G – unidentified signets. Group 3 – Aristocratic families from France and Austria.

~ G-4. Category G – unidentified signets. Group 4 – inscription with monograms.

~ G-5. Category G – unidentified signets. Group 4 – signets of aristocratic families, probably not resident in Bohemia. Assorted in numerical order 1–340, enlarged 2,5x.

~ H. Category H – signets of the Theatine order members. 29 types recognised.

Fig. 32. Rokytnice in Orlické mountains – the castle. Coats-of-arms of the Nostitz family on the left, on the right the Mettych family from Čechov.

Fig. 33. A topographical signet hypothetically depicting the church in Skočice (1677), Strakonice distr., under the patronage of Polyxena Ludmila countess of Sternberg, nephew of the founder of the Theatine order in Bohemia, Bernard Ignatius count of Martinice.

Fig. 34. A sample of identified signets within the groups from A-1 to G-4 and H in larger scale (2,5x).

Fig. 35. Prague, Thunovská No.192/III. Stoneware vase, detail of the fragment, cf. fig. 18: 2.

Fig. 36. Prague, Thunovská No.192/III. Stoneware pitcher, detail of the fig. 18: 3.

Fig. 37. Prague, Thunovská No.192/III. Stoneware jug, detail of the fig. 18: 1.

Fig. 38. Prague, Thunovská No.192/III. An attempt of the reconstruction of the Baroque disposition projected into the current state. An open gate on the right is visible through the entrance from the street. The former courtyard is encountered by the main college building (left) with a tall narrow toilette risalit (centre) and the east wing adjacent to it – originally the hygienic quarters for the brethren. The line between the risalit and the hygienic quarters is of demonstrative nature. Material of the parapet wall of the loggia in the mezzanine (along the toilette room) cannot be stated because of the infill, here wood. In the place of the last current floor we presume the timber roof truss.

Fig. 39. A scene from the courtyard of the Baroque Prague Theatine order home at Malá Strana by the architect Ondřej Šefců (2013).

Fig. 40. Relation scheme of some members of the Prague Theatine college presented in greatly reduced family trees, showing only the family members significant for the information. **Thick line at the bottom** emphasizes the married couple and the following generation. **Thick line at the top** (at Hložek and Račín family) connects the siblings where there was no space for vertical links with their parents, or the siblings are linked with a **thin line** in the upper third zone. The Theatines and the year of entry into the order in **green**. (From available sources and literature compiled by J. Čiháková and M. Müller, digitalised by M. Ďurica).

Table. 1. Prague, Thunovská No.192/III. Parameters of the cesspit discovered in the east wing of the Prague Theatine order home (p. 124).

Table 2. Identification, localisation, dating and provenience of the pipes from the cesspit on the site in Prague, Thunovská No.192/III (p. 138).

Table 3. List of the signets fragments with identifiable part of the seal field (tiny fragments excluded). **Columns 3+4** are linked to the “coat-of-arms catalogue” by HRDINOVÁ 2013. **Determined** by T = J. Tovačovský, M = M. Müller (author). **Owner of the seal device:** if not stated otherwise (T), determined by Müller. **Category:** signet category according to the specification on the page 144. **Position:** location where to look for the signet picture and comments, assorted in categories – a link to the fig. 31. Signet fragments will be published in large scale on the web page of this journal (p. 145–149).

Table 4. Absolute data of individual layers of the stratigraphy within the excavated cesspit based on the finds analysis (p. 173).

Translated by Linda and Patrick Foster

Příspěvek vznikl v rámci výzkumného cíle NPÚ „Archeologie“ financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

PhDr. Jarmila ČIHÁKOVÁ
NPÚ ú. o. p. v hl. m. Praze
Na Perštýně 12/356, 110 00 Praha 1
cihakova.jarmila@npu.cz

Martin MÜLLER
NPÚ ú. o. p. v hl. m. Praze
Na Perštýně 12/356, 110 00 Praha 1
muller.martin@npu.cz